

צ'יבזטי מזהר"ן
קמא דף א:

עם
ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה א
מהדורא ב'

אמר שצריכים ללמד אותו הרבה עד שיהיה שגור בעל פה. ואמר
בפרוש שהלמוד בחבוריו הקדושים הוא אתחלתא דגאלה. ואמר
ללמד גם בעיון גדול, כי יש עמקות גדול ונפלא בספריו ובתורתו
הקדושה והנוראה מאד, עד אין סוף ואין תכלית: (חי"מ שמו)

כל גליונות חברותא לעיון בליקוטי מוהר"ן אפשר להוריד בכתובת זו
<https://breslev.org/likum>

הערות אפשר להפנות למייל
lezavotlaze@gmail.co

אי' בספה"ק מאור עינים בשם הבעש"ט הק' (ישמח לב שבת דף ה' ע"ב) שאפשר לעשות השתטחות והתקשרות עם נשמת הצדיקים בלימוד תורתם, כמו בעת ההשתטחות על ציונם הק', וזל"ק; כשלומדים דברי שום תנא וחכם מדברי הקדמונים שהדבר ההוא הוא חיות ומוחין שלו והאדם הלומד ומדבר דבריו מדבק ומכניס חיות ומוחין שלו לתוך הדבורים נקרא אתדבקות רוחא ברוחא ולכך מחיה אותו שמכניס החיות בהדברים שלכך אמרו שפתותיו דובבות בקבר שאפשר לומר זה בחי' השתטחות על קברי הצדיקים כי דבורי הצדיק שם הוא קבור וטמון החיות שלו כאמור וזה הלומד בהכנסו עם החיות ומוחין שלו לתוך החיות ומוחין של הצדיק שטמן בדבריו נקרא אתדבקות רוחא ברוחא ושפתותיו דובבות בקבר כנודע זה מדברי הבעש"ט נשמתו בגנזי מרומים ונקרא בחי' זו השתטחות על קברי הצדיקים שהן דבריהם שלומד ומזכיר היום הלומד ולכך מחיה מוחין של אותו הצדיק והבן. עכ"ל. (הובא בגליון מעינות היום לך תשפג)

ליקוטי מוהר"ן ביאור חברותא ללימוד בעיון

מבוא לביאור

הביאור מורכב מג' חלקים:

הראשון:

ביאור הפשוט, ששולב בגרסת התורה והוא מסקנת העיון שבהערות

החלק השני:

ההערות, בנוי על פי רוב בדרך של קושיא^א ותירוץ. ופתיחת כל המראה מקומות עם מפרשיהם כדי שהלומד יוכל בעצמו לדון בדיוק הדברים ולא יוכרח לסמוך עלי. שעל כן נקרא חיבור זה חברותא, כי הכוונה להיות עוזר ללומד ולא ספר חידושי תורה אע"פ שמובלעים בו גם הרבה חרושים.

והשלישי:

היא הקדמה לתורה שהיא מבט כללי על התורה, שאמור לקשור את כל חלקי התורה בקשר אחד. ועוד גם לבאר נושאים שבמיוחד קשים להבנה בתורה.

ההקדמה:

היא מסקנת העיון שבהערות לכן אין בה כמעט ראיות למבואר בה.

ובסופה הקושיות שהתעוררו בזמן הלימוד כדי להקל על הלומד, כידוע שתירוץ בלא שקודמת לו הקושיא המביאה אותו לא עושה רושם כל כך, כמו כשיש קושיא שכואבת ואזי התירוץ מתקבל בשמחה.

דרך הלימוד נ"ל לדמות למחרות כי כל תיבה ומשפט בתורה הן חרוז נפלא שצריך לעיין בו תחילה בפני עצמו ללמוד אותו היטב ולכן בזה גלשתי גם מעבר לקשר העניין לתורה, ואח"כ לעיין בו כיצד נקשר לתורה, וכן לעבור מחרוזת לחרוז אע"פ שעדיין לא נקשרו היטב החרוזים כולם זה לזה. וכך נהגתי בכל מקום שכתבתי הערה ולפי מסקנת ההערה ביארתי את הפשט המשולב בגרסא.

וכל זה עדיין בחי' "הזורעין בדמעה", כי עיקר ה"ברינה יקצורו" זה למצא את החוט החזק שיחרוז את כל החרוזים היטב דהיינו לתפוס את מהלך התורה באופן שכולל את כל הפרטים בלא שישאר פרט מיותר שכביכול אין בו צורך למהלך התורה. וזה השתדלתי לעשות אחרי לימוד כל התורה בעיון כתבתי הקדמה לתורה שהכוונה בה לכד מביאורי מושגים קשים להבנה, העיקר לעשות סיכום קצר שכולל את כל החרוזים ופושט את כל הספיקות כפי שנתבררו בעיונים שבהערות. (אמנם כיון שאין ביהמ"ד בלא חידוש גם בהקדמה נתחדשו דברים שלא תמיד העתקתי אותם להערות) (זו היתה כוונתי ועדיין אני מצפה להצליח יותר)

דפי הליקוטי מוהר"ן בצורת הדף נלקחו מליקוטי מוהר"ן המדויק, מהדורת תקפא שהיא גרסת מוהרנ"ת שהדפיס בביתו, מוגה בהשוואה לשאר מהדורות. ובתוספת מ"מ הישנים וחדשים. שנדפס מבת תשעח בירושלים.

הערות אפשר להפנות למייל: lezavotlaze@gmail.com

^אהשתדלתי מאד כל ביאור להקדים לו את הקושיא המכריחה אותו וכל קושיא התחלתי בלשון צ"ע כדי להקל על מי שרוצה לעיין בעיקר בקושיות.

^בעיון חיי מוהר"ן אות שפט שכל תורה של רבינו אע"פ שהיא חדרים חדרים היא קשר אחד הדוק, ועיון תורה סה שהתפלה של רבינו היא אחד ממש ובסופה עדין אחז בתחילתה וכן מסתבר שמי שאמר על עצמו שוכח ליחידה דיחידה אצלו התורה והתפלה הן כל אחת ושתייהן יחד אחדות פשוטה.

הודעה:

כל הביאורים הם בדרך אפשר והצעה בלבד.

כי מי יודע עומק כוונתו ובפרט אנו והלוואי שגם במה שכיוון למדרגתי לא שבשתי, ורק כיון שציוה לעיין ולחדש בתורתו אנו מקיימין דבריו על פי שכל הפשוט שלנו וכדברי מוהרנ"ת הנוקבים שכל מה שמקבל מרבו צריך לידע שעדין אינו יודע כלל, כי כפלים לתושיה, כי מאד עמקו מחשבותיו, כי דבריו הם כמעט הנובע והם בחינת מים עמקים עצה בלב איש. וצריך בכול פעם לעיין היטב בדבריו הקדושים ולחתור ולשאב מהם עצות נפלאות באפן שיוכל להציל את עצמו משטף מים רבים של זה העולם. וכל מה שידע ויוציא מדבריו צריך לידע ולהבין ולהאמין שעדין אינו יודע כלל עד היכן מגיעים עמקות דבריו העמקים מני ים וכו'. רק במה שהרשה יכול להתבונן מהם עצות לעבודתו ותפלתו, אכל עצם תורתו ואפלו שיהותו הקדושות אי אפשר להשיג בשום אפן וכמו שאמר רבותינו זכרונם לברכה, הרבה למדתי מרבתי ולא חפרתי מהם אלא וכו'. עכ"ל

ועיקר כוונת החיבור הזה הוא לבאר הפשט באופן שכל אחד יוכל ללמוד ולעורר קושיות ללימוד בעיון ולפתוח את המראה מקומות להקל על הלימוד בעיון. ולרגע לא שכחתי את אנ"ש החריפים שאם יעינו בזה מסתמא יהיו להם הרבה הערות, והרבה חדושים שעמלתי שעות רבות להבין ולחדש מסתמא אצלם הוא דבר פשוט שמיד עלו עליו. כל מעלתי עליהם היא רק הסבלנות לעמול ולטרוח הרבה שעות עמ"נ להגיש כשלחן ערוך את הדברים להקל על הרוצה ללמוד בעיון, כיון שלא מצאתי אחר שעשה זאת.

התנצלות:

אמנם מעט בכרסלב העיון לפרסם חידושיהם חלקם כדי לא להיקרא בעל המחבר וכו' ב תארי כבוד

וחלקם כנראה מחשש שלא יצאו חובת הזהרת רבינו בתורה כאות ח' שאין לדרוש לרכים אלא דברים המבוררים לו כאחותו שאסורה לו כמבואר בשבת קמה:, ואע"פ שהזהיר בתורה סא' (סוף אות ה') שכ"א חייב להאמין בחשיבות חדושו, מסתמא כוונתו להאמין אבל לא לדרוש ולפרסם.

אבל כיון שאמר אני חדש מלא ישן ולא ידוע שבזה דווקא יצא לחדש ולחלוק על מפרשים רבים שהאריכו בחיוב כתיבת חידושים עיין מהרש"א ב"ב י: שעל זה אחז"ל פסחים נ. אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו ובספר חסידים אות תקל מי שגילה לו הקב"ה דבר, ואינו כותבה ויכול לכתוב, הרי גזול מי שגילה לו, כי לא גלה לו אלא לכתוב, דכתיב (תהלים כה יד) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם, וכתיב (משלי ה) יפוצו מעינותיך חוצה, וזה שכתוב (קהלת יב יד) יביא במשפט על כל נעלם, שגורם שנעלם, אם טוב שגילה לו אם רע, שאינה כותבה: ובביאור ברית עולם להחיד"א שם. הוסיף בשם ספר לב אריה שכתב בהקדמתו משם רז"ל שבזמן שבית המקדש קיים כשארם מקריב קרבן מתכפר לו וכשארם כותב בספר מה שלומד איזה חידוש הכתיבה זו עולה לו במקום קרבן.

ובזה פי' הרב הנ"ל את הכתוב זבח ומנחה לא חפצת וכו' עולה וחטאה לא שאלת אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי שיעלה במקום קרבן.

עוד עי"ש בשם ספר רבינו אפרים על התורה כתב יד פרשת כי תשא שכתב בשם רבי אליעזר מגרמיזא ז"ל שכל מי שמגלין לו רזי תורה מן השמים ואינו כותבו עתיד ליתן את הדין עכ"ל.

ועיין שפתי כהן למוה"ר מרדכי הכהן מגורי הארז"ל בהקדמת ספרו בזה"ל "ניתנה רשות למי שחננו ה' קצת דעה וחכמה ובינה לבאר ולפרש מה שקבלה נשמתו בסיני ואם לא יכתבם נראה לי שהוא נענש כמו הנביא שהוא כובש נבואתו שחייב מיתה.

ועיין בספר מחשבות חרוץ לר' צדוק הכהן אות טו שכתב שיש גם חיוב לפרסם כי שמא יש בדבריו איזה חידוש השייך לחלקו ולא נגלה לשום אדם והוא לכך נוצר לגלותו בעולם, ואם לא, ח"ו יצטרך להתגלגל.

עוד עיין בספר קהילות יעקב ז"ע שכתב בהקדמת ספרו בשם ספר תורת גיטין מאמר הקדמון שדבר טוב אחד בספר מציל על הספר כולו. עכ"ל.

לכן אולי ע"י הודעה והתנצלות הנ"ל אפשר כן לפרסם איזה חידושים גם לפחותים כמונו, ואנו תקווה שעכ"פ דבר טוב אחד יש גם בחיבור זה ויציל על הספר כולו.

ואע"פ שהרמב"ם מזהיר באגרות קדש מאמר קדוש ה' שלפני שדורש לרכים יהזור ד"פ אבל מה שכותב צריך לחזור אלף פעמים, מסתמא הכוונה להוראה למעשה ואע"פ שבדאי בדברי רבינו יש הוראה בקיום עצותיו ועניני השקפה למעשה, מסתמא בדרך לימוד מותר דאל"כ לא שבקת חי. ומסתמא גם הזהרת רבינו הנ"ל אפשר לפרש כך.

עכ"פ אם טעינו והזהרתם היא בכל עניין, אולי ראוי לכנות את הביאור חברותא, כי חברותא דרכו לומר גם את ספקותיו ולא רק דברים המבוררים כאחותו שאסורה.

עוד עניין חתימת שם המחבר היא סוגיא בפ"ע עיין ספר חסידים שם שחכמים ראשונים נמנעו כדי שלא להנות מהתורה ועיין שם סימן ח' שרשב"ג מ' הרוגי מלכות תלה בזה סיבת הריגתו עוד עי"ש סימן פד שמנכין לו מזכויותיו, אמנם יש מקשים א"כ מאי משמאלה עושר וכבוד. מאידך רובא דעלמא נהגו כן לציין שמם ונ"ל הטעם או שצויין ע"י תלמידיהם או שכל היחס לפירוש הוא כפי גדולת המחבר בחכמה ויר"ש לכן חששו שאם לא יצינו שמם לא ינהגו כובד ראש בדבריהם.

לעורך על חשיבות העיון בתורה של רבינו:

עיינ חיי מוהר"ן סימן שמו שאמר שפאוב לקבע לעצמו שני שעורים ללמד ספריו הקדושים, שעור אחד פשוט ללמד במהירות הרבה מאד כדי שיהיה שגור בעל-פה, ושעור אחד ללמד בעיון גדול. כי יש עמקות גדול ונפלא בספריו. ועין במקום אחר מזה מענין עצם העמקות הגדול שיש בתורתו הקדושה והנוראה מאד עד אין סוף ואין תכלית:

ועיין תורה קה תנינא שהעיון בתורתו מסוגל לבטל הרהורים רעים כי הם באים מהמדמה ועיין ככבי אור (חכמה ובינה אות לו) לבאר דברי רבינו בסוף תורה כה שצריך לקרא שם חדש ליצה"ר דהיינו מדמה. הטעם כי המדמה הוא מדרגה שמינית ביצה"ר שנתחדשה כנגד התורה של רבינו ולפי"ז דווקא תורת רבינו מסוגל ביותר להכניע ולתקן את המדמה.

ועיין ח"מ סימן תקכא - שרבינו אמר כבר נתתי לכם כח המדמה כשר וטוב וכו'.

ועיין ביאור הלכותים (תורה נר אות ד) - שהכוונה בעיקר לתורה נר שבה המשיך לאנשיו ובעיקר למוהר"ן מדמה זך וברור. ועי"ש אות ו' שכל אחד כפי התכללותו בו ובתורתו כן יזכה. (וכיצד ההתכללות בתורתו עיין בסוף תורה פז תנינא מש"כ רבינו דהיינו לעיין באותו מאמר ולזכות להבין בו ולעשות עמו איזה עבודה עי"ש)

ועיין תורה ח' תנינא אות ז' שעיקר האמונה תלויה בברור המדמה ועי"ש אות ח' שע"כ צריך מאד לחפש ולבקש מאד צדיק כזה שיכול להמשיך מדמה מבורר לאנשיו.

עוד עיין תורה עב תנינא שע"י הסתכלות בצדיק והצדיק בו זוכין להתנוצצות המוחין ולשפלות (שרק היא תקום בתחית המתים) ולגדולה כפי מדרגת מוחו.

ועיין בפל"ח שם אות ב' וד' עפ"י לק"ה תפלין ו' כז שגם ע"י לימוד ספרו מתקיים כל זה עפ"י המבואר בתורה קצב שפניו ושכלו של הצדיק נמצא בספרו.

ועיין ככבי אור (שיחות וספורים אות מג) הובא בחכמה ותבונה (סימן ב' אות טז) - שרבינו שאל את רבי אהרן תלמידו שהיה הרב של ברסלב למה לא תקח את ספרי ותעיין בו היטב עד שיעלה על דעתך איזה קשיא ואח"כ תוסיף ותעיין בו עד שתבין ותדע את התירוץ שע"ז.

ידועים דברי רבינו שכינה בשם אפיקורס את אותם שאמרו שתורתו גבוהה מדאי. ונראה פשוט כוונתו בזה שאין אחד שלא יכול למצא תועלת בספרו. וא"א לומר שהכוונה שכל אחד יש כמה תורות שמתאימות לו שהרי לא אמר זאת על ספרו אלא על תורותיו קודם שנעשו לספר א"כ בכל תורה בלקומי מוהר"ן יכול כל אחד בכל מדרגת הבנה למצא איזה תועלת נצחית ואמנם לכאורה צריך לומר זאת גם על כל חלק מתורה אבל בזה צ"ע. עכ"פ לפ"ז צריך זהירות גדולה וכל אחד לבחון עצמו אולי ח"ו הוא מאותם אלה שמכונים בפי רבינו אפיקורס. מה שנקט לשון אפיקורס דהיינו כופר במציאות הנבואה ובנבואת משה (רמב"ם תשובה ג' ח'), נראה כוונתו כיון שאמר בתורה מז תנינא שאסור לומר תורה אלא אם יכול לומר באופן שכל אחד ישמע רק מה שצריך לו ולא יותר. נמצא שמי שסובר שרבינו אומר תורה גבוהה הוא מטיל פגם בצדיק.

ואם תקשה שרבי אברהם בן נחמן זצ"ל שהיה גאון ועמקן עצום אמר ככבי אור (ששון ושמחה יז) הלוואי שאבין ואדע עכ"פ עשרת אלפים שנה לאחר התחיה דבור אחד מדבריו הנוראים כפי שידע אותו אדמו"ר ז"ל עוד בזה העולם. וא"כ מה הטענה על אזובי הקיר כמונו. אבל אדרבה משם ראייה כי המשך דבריו שם שעל כל זה רבנו בעצמו הזהיר לכמה וכמה שישתדלו לחדש בתורתו כמבואר בתורה קה תנינא שאפילו אם לא יכוון לכוונתו זה טוב, ומובן מזה שהיו לו כמה כוונות בדבריו הנוראים שגם אנו נוכל לידע ולהבין בהם קצת וכו' עי"ש.

מי שיש לו קצת הרגשה בליקומי מוהר"ן רואה בחוש שהספר לא נכתב לגאונים, ולא ליודעי קבלה, ולא ליודעי כל התורה כולה, אלא לכל אדם כפשוטו ממש ורואים בחוש שאדם פשוט יכול להתעורר מהספר של רבינו יותר מגאונים גדולים.

ויש גאונים גדולים ואפילו כאלה שכותבים פירושים על הספר אעפ"כ רואים בחוש שאין להם את ההרגשה והמסר של רבינו שמקבל חסיד פשוט של רבינו, כי הספר הזה צריך רק ביטול לרבינו זה הכל, וכמובן כשיש ביטול אזי ככל שהוא בעל כשרון ויותר בקי בספרים גם מוצא בו יותר טעם ועומק.

צ'בזטי מזהר"ן
קמא דף א:

עם
ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה א
מהדורא ב'

מאמר אשרי תמימי דרך

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

מהדורא בתרא קצרה יותר

זמן ומקום אמירת התורה

תורה זו נאמרה כשרבינו היה גר במדוועדיווקע. הזמן המדויק לא ידוע, ומסתבר שנאמרה בשנת תק"ס, דהיינו אחרי חזרתו מא"י קצת, ולפני שעבר לזלאטיפאליע דהיינו שנתיים לפני התקרבות מוהרנ"ת.

פתיחה

תורה א' בה פותח רבנו את ספרו אחרי מאמר קצר לכו חזו' שדיבר בו בעניין צדיק הדור' שעל ידי ספריו הקדושים לא תשתכח התורה מישראל גם בגלות המר' כשיתקיים בנו "הסתור אסתיר פני מהם".

בתורה זו מבאר רבנו כיצד יכול אדם לזכות לחן, שיפעל אצל זולתו ליתן לו יותר מהמגיע לו.

ומבאר כאן את הטבע שיש בעולם, שמי שיש לו חן, כח החן גדול לפתוח לבו של מי שאתה מוצא חן בעיניו, ולעורר בו רצון גדול, ליתן לך בקשתך, מתנת חנם אפילו כשלא מגיע לך. ולפעמים בעזרת ה' אפילו אצל מי שלבו קשה ועינו רעה.

עיקר העבודה בתורה זו ללמוד כיצד מכניעים את היצר הרע ע"י לימוד תורה בכח ונותנים כח למלכות דקדושה, עד שזוכים להמליך רק את הקב"ה ובשלימות, ואזי זוכים לחכמה אמיתית, ועצה נכונה, עד שזוכים לחן, שבכוחו לחקוק ת' בלב המתבקש.

לקוטי הלכות על תורה זו

חו"מ הלכות פקדון הלכה ד'

שיחות השייך לתורה זו

שמעתי מאדוני אבי זקני (הוא הרב מטשעריץ זכרונו-לברכה), שתורה א' שבלקוטי מוהר"ן נאמרה קודם התקרבותו של מוהרנ"ת זכרונו-לברכה, אף כשבא אל רבנו זכרונו-לברכה, וספר לפניו בקובלנא רבא איה' שיש לו יסורים מבני ביתו, ומאביו ומאנשי עירו, שאבד החן שלו אצלם שהיה לו מקודם התקרבותו, ומתגין בו על תפלתו, וחושש פן לא נתקבלה תפלתו, ואזי הראה לו אדוננו מורנו ורבנו זכרונו-לברכה זה הפאמר, ואמר לו אזי: תלמד תורה בכח, ויתתקן הכל, וכן היה בעזרתו יתברך: (טובות זכרונות; מובא בשיש"ק ח"א, סעיף תק"ה).

תורה א' מצא מוהרנ"ת אחר הדפסה הראשונה בסגנון אחר, לא כמו שנדפס בהדפסה הראשונה (בשנת תקסח), ונראה לו מה שמצא אחר-כך. ועל כן כשהדפיס הסיפורי מעשיות, ואחר-כך הדפיס את התורה א' אצל הסיפורי מעשיות, ואחר כך הדפיס אותה בלעמברג (הכוונה לביתו בברסלב בשנת תקפא) כמו שנדפס עכשיו: (- אבני"ה ברזל עמ' ע"ד, סעיף ס"ב).

ליקוטי הלכות נטילת ידים ו' לז- פי זה רואין בחוש, שיש בני-אדם שרואין מהם כמה מיני שגועון ממש, שהוא רוח שטות ממש, ואף-על-פי-כן אינם משגעים לגמרי, וכל זה נמשך מניצוץ הדעת שיש בהם, שמבינים שלא לצאת מהדעת לגמרי. אבל כשאחד פוגם בדעתו הרבה, ונמשך אחר השגועון והרוח שטות שלו. אזי נעשה משגע ממש. וזה ידוע שכל אחד כפי עיונותיו הוא משגע, כי בעל עברה הוא משגע, כמו שמבאר בתחלת הספר לקוטי מוהר"ן, עין שם. פי אין אדם עובר עברה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות. וכפי רבוי העוונות שנמצאין בהרבה בני-אדם כידוע, היה ראוי שיהיו נעשים כלם משגעים ממש. אף ה' יתברך מרחם על הבריות, ומקיים דעתם שלא יצאו מדעתם לגמרי, על-ידי בחינת הנזכר-לעיל, דהיינו על-ידי שעדין נשארו רשימה בדעתם, שנמשך מהרמזים הנזכר-לעיל, מניצוץ הנזכר-לעיל, שעל-ידי-זה מבינים שלא לצאת מדעתם לגמרי. פי מי שנכשל ונפל להרוח שטות יש לו עדין בחירה, כמו שאמר אדוננו מורנו ורבנו זכרונו-לברכה לאחד, שהוא זכרונו-לברכה בעצמו אמר לו שיש לו שגועון וכו', ואחר-כך אמר לו: "אם אתה רוצה אין אתה משגע". והבן זה מאד! כי גם המשגע ממש כשמכין אותו היטב, מכרח להשליך השגועון מחמת יראה, ומכל זה יכול האדם הרוצה לרחם על עצמו באמת, להתגבר במעט מעט דעתו שנשאר לו עדין, על הרוח שטות ושגועון המתגבר עליו בכל פעם. והכל בכח הצדיק האמת, המרמז לו רמזים, ומאיר בו הדעת פרוש וברמז, בדרך עזות טובות ועמקות ותמימות וכו', אשרי שיאחו בו: (מובא בשיש"ק ח"א סעיף י"ז).

... ולולי דמסתפינא מלהרכיב ולהביא לכל-זה גם ביאור הדרש, הייתי מבאר, שבזה המאמר הראשון שבספרו הקדוש – ניון שמו, ושם תלמידו העיקרי מורנ"ת זכרוננו-לברכה, אשר עליו לבד על מורה"ן לְבַד סִמְךָ רַבְנָה אֶת יָדְיוֹ, וְעַל יָדוֹ לְבַד זְכִינוּ לְהַשְׁאֵרֵת סִפְרוֹ הַקְּדוֹשׁ, כְּאֲשֶׁר הָעֵיד עָלָיו בְּזֶה (- חיי"מ סעיף שס"ט): "יש לו חלק גדול בספרי באמת בל"ו" – "ער האט א גרויסן חלק אין מיין ספר, טאקע גאר" ! וכו', עיי"ש בפנים: (ביאור-הליקוטים תו' זו, ס"י, עם הערה ב'; מובא בשיש"ק ח"א, סעיף תע"ה).

בענין לימוד תורה בכוח המבואר בתורה (בסוף התורה), שמעתי מאבי זכרוננו-לברכה (הרב ר' צבי אריה מטשעריץ) שהוא על דרך שפירש רש"י על הפסוק (ויקרא כו, ג) "אם בחקותי תלכו" – "שתהיו עמלים בתורה", ומבואר יותר בט"ז (או"ח סימן מ"ז, סק"א) על פסוק "ולא הלכו בה" (ירמיה ט, יב) עיי"ש, שהוא ההילוך והטורח בהתורה: (- פרפראות לחכמה תו' זו, ס"א).

וזה בחינת תי"ו, שע"י הח"ן נעשה בחינת תיו, וכו'.

ולעיל מבואר ענין יעקב ועשו, שיעקב הוא בחינת החן דקדושה, וזה לעומת זה עשו הוא ההיפך מזה, עיי"ש. ואמר רבי אברהם ברבי נחמן זכרוננו-לברכה: דזהו ענין הארבע מאות איש כמספר תי"ו שבאו עם עשו נגד יעקב (בראשית לב, ו; לג, א), יען רצו להתגבר נגד בחינת התיו של יעקב: (- הרה"ח ר' לוי יצחק בנדר זכרוננו-לברכה – מעדני מלך).

מענין מלכות, ומענין אותיות נחת וכו', עין שם, רמזו בזה אנשי-שלומו, שזה בחינת מה שאמרו רבותינו זכרוננו-לברכה (פדר"א פט"ז): "חתן דומה למלך" כי חתן אותיות נחת – והוא דומה למלך, היינו בחינת מלכות המבאר בפנים: (שיש"ק ח"ד, סעיף ל"א).

קושיות

א. ע"י חן נתקבלין כל הבקשות והתפילות – משמע שהחן תנאי לזה וצ"ע מהכתוב (דברים ד' ז')¹ בכל קראינו אליו. משמע לכאורה בלא תנאי של חן. אמנם בזוהר² תפלת העני לא שבה ריקם משמע דווקא לב נשבר כעני. ובגמרא שערי דמעות לא ננעלו, משמע דווקא דמעות. עוד בגמרא מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם שיתפלל עליו, ומדוע לא יתפלל בעצמו. ולפ"ז רבנו רק מוסיף עוד סגולה לקבלת התפילות. וצ"ל שבכל קראנו אליו הכוונה עם אחת מהסגולות הנ"ל.

ב. צ"ע החילוק בין חכמה ושכל בדרך כלל חכמה הכוונה לחכמת הקב"ה שאין לנו בה השגה כמבואר בתורה פ"ג תנינא אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. ואילו השכל הוא הנשמה תורה לה אות ב', אבל כאן נראה שרבנו משווה את השכל והחכמה במה שמביא ראייה לזה שהשכל גדול מהפסוק חכמת אדם תאיר פניו,

ג. להתקשר לחכמה והשכל שבכל דבר – צ"ע כיון שאומר שהוא שכל גדול, משמע שלא נתפס במהלכי שכל, וא"כ כיצד ההתקשרות אליו? ועיין לק"ה פקודן ד' שע"י אמונה. והביאור כי אמונה היא הדרך להתקשר למה שאני לא יודע או משיג, דהיינו שע"י שיש איזה אדם שכן השיג ואני מאמין לו אני מקושר להשגה אפילו הגבוהה ביותר, אבל לפי חוק האמונה שלי וההבנה שלי בדברי אותו אדם.

ד. צ"ע החילוק בין תפלות ובקשות בפשטות תפילות הם להקב"ה ובקשות הם גם מבני אדם. ותפלה היא גם הלל והודאה ולא רק בקשות. כי הזמירות הם הלל והודאה שנקרא זמירות לשון מלאכת זומר וצריך שיתקבל ויעלה לזמר גם למעלה

ה. צ"ע בשלמא החן פועל אצל הקב"ה, אבל האם החן פועל גם אצל בני אדם השקועים בשקר החן? כיון שהם שקועים בחן של שקר והבל היופי, מדוע שהחן שלי יפעל עליהם הרי אצלם אני שוטה פנאטי, ועל כן חן אמיתי לכאורה לא ידבר אל לבם כלל. וכן נראה שהרי בדורו של נח אע"פ שמצא חן בעיני ה' לא מצא חן בעיני בני דורו. וכן בני ישראל מצאו חן בעיני המצרים רק ע"י יתן ה' את חן בני ישראל בעיני המצרים. ויוסף מצא חן בעיני שר בית הסוהר רק ע"י יתן ה' את חן יוסף בעיני שר בית הסוהר, ויעקב שהיה לו חן נחלקו תנאים אם מצא חן בעיני עשו או לא דבי רבי נאי אמרו שביקש לנשך אותו ורשב"י אמר שנכמרו רחמיו ונשקו בכל לבו.

ו. צ"ע שרוב התורה רבנו מדבר רק מבקשות ורק בתחילה ובסוף ואמצע שמדבר בכלליות מזכיר גם תפילות, ולכאורה עיקר הנושא הוא קבלת התפלות דווקא.

ז. ע"י החן מתקבלות התפילות – בהכרח מדובר שמתקבלות גם תפילות על דבר שלא מגיע לי מצד הדין וע"י חן הקב"ה נותן לי מתנת חינם. וצ"ע באמת מדוע מדת הדין לא מקטרגת על זה. ואם כיון שלזכות לחן קשה לכן הזכות הזו מבטלת את הקטרוג, קשה כי נמצא שאינה מתנת חינם. אבל באמת נח ומשה

¹ דברים פרק ד' (ז) כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו פידוד אלהינו בכל קראנו אליו:

רבנו בחיי – רמז לנו משה בכתוב הזה על מעלתן של ישראל שהם מתפללים ונענים כי יכוונו אל הכח העליון להשפיע כוחו במדות בכל מדה ומדה הצריכה להם, ולכך הם נענים בכל פעם ופעם.

² זוהר ח"א קסח: דוד מלכא אמר דא כד אסתכל וחמא במלי דמסכנא, ואסתכל ביה כד הוה אזיל וערק מקמי חמוי אמר דא תפלה לעני, דא היא צלותא דבעי מסכנא קמי קב"ה, ודא צלותא דאקדימת לכל צלותהון דעלמא. ...ועל דא צלותא דעני אקדימת קמי קב"ה מכל צלותין דעלמא, בגין דכתיב (שם כב כה) כי לא בזה ולא שקץ ענות עני וגו'. תא חזי תפלה לעני דא תפלה של יד, דעני אדבך במסכנותיה, כמאן דלית ליה מגרמיה כלום, דבר אחר, תפלה דא משה, לעני דא דוד,

כתיב בהם שמצאו חן בעיני הקב"ה, והרי היו צדיקים גדולים, אעפ"כ כתיב בהם מציאת חן לשון מתנת חנים.

ח. ועוד מדוע צריך חן כדי לעשות מקום בלב הקב"ה ליתן לי יותר מהמגיע לי הרי מבואר בתורה עג שהקב"ה מתאוה לתפילתם של ישראל כי התפילה עושה כלי לקבל והוא ית' מתאוה להשפיע להם.

ט. ע"י חן מתקבלות התפילות והבקשות – כיון שהחן לא פועל על מי ששקוע בשקר החן, צ"ע אולי באמת כל כח החן הוא רק לבטל את הקטרוג של מדת הדין ואזי הקב"ה יכול להשפיע לנו וגם החן שבעיני בני אדם הוא רק מכח שיש לנו חן בעיני ה' אזי הקב"ה פועל אצלם שיפתח לבם אע"פ שאין להם התפעלות מחן אמיתי. וכמ"ש (שמות יא ג) ויתן ה' את חן העם בעיני המצרים, דהיינו אע"פ שראו שעם ישראל נעשו להם ניסים נפלאים אעפ"כ עם ישראל לא מצא חן בעיניהם אלא ע"י שהקב"ה נתן את חן העם למצרים. וכן יוסף מצא חן בעיני שר בית הסוהר רק ע"י שהקב"ה נתן חינו בעיניו. ונח לא מצא חן בעיני דורו כיון שהקב"ה לא נתן חינו בעיניהם. ומה שרבנו אמר למוהר"ת שע"י תורה בכח ימצא חן בעיני בני משפחתו זה כיון שהם היו צדיקים שכן התפעלו מחן אמיתי. מאידך באסתר (ב טו) כתיב ותהי נשאת חן בעיני כל רואיה משמע הגויים. אבל אולי על כן כתוב נושאת חן ולא מוצאת חן.

י. נתקבלין כל הבקשות והתפילות – צ"ע מה תיבת כל בא לרבות? ואולי מרבה אפילו תפלה שבסופו רע לו, שהרי למשה רבנו א"ל הקב"ה רב לך אל תוסף, משמע שהחן שהיה בו כאילו הכריח את הקב"ה לקבל תפילתו לכן היה הקב"ה צריך לעצור אותו שלא יתפלל.

יא. חן וחשיבות של ישראל – צ"ע שפתח בחן וחשיבות כללי והמשיך בפרטי עד השורה אחרונה שם חזר לכללי. אולי כשמדבר בכלליות על כח החן מדבר על שניהם אבל כשבא לבאר כיצד נעשה הדבר אזי מבאר בבקשות וממילא נבין לתפילות, כי הבקשות הן יותר חידוש שיתקבלו.

יב. חן וחשיבות של ישראל בחי' מלכות דקדושה – צ"ע כי מלכות היא המלכת הקב"ה ומדוע נקרא חשיבות של ישראל ולא חשיבות של הקב"ה. ונראה כי ישראל הם הממליכים אותו ית' נמצא שכל החשיבות שלו ית' היא על ידי ישראל לכן כשישראל חשובים גם הקב"ה חשוב וכשחן וחשיבות של ישראל סופן אזי גם החשיבות של התורה והקב"ה סופן

יג. ע"י התורה נותן כח למלכות דקדושה – צ"ע הרי כשמתחיל ללמוד עדין שולט בו השטות ויצה"ר עשו הכסיל ומלכות דסט"א, וכתיב פושעים יכשלו בהם, ועדיין הוא פושע, איך תועיל לו התורה להכניע את הפושע שבו? וצ"ל שהלומד תורה בכונה לצאת מכסילותו הוא כבר לא כסיל שהרי חפץ בתבונה מצד הרצון אע"פ שעדין חפץ גם בהתגלות לבו, ועל זה אומר רבנו שכח התורה לחזק את הרצון הטוב וברובו למוד ומלחמה ביצר הוא יזכה גם לבטל התאוות.

יד. הכסיל לא חפץ בתבונה כי אם בהתגלות לבו – וידיעת ההפכים אחת שהחפץ בתבונה ובחכמה שבה, לא חפץ בהתגלות לבו, דהיינו תאוותיו. וצ"ע מדוע? האם החכם רק כיון שמבין היזק התאוה לכן לא חפץ בה, וכמו הכסילות שלא גורמת לתאוה, אלא גורמת שלא יבחר להתרחק מההיזק שלה. או שהחכמה בעצמה מבטלת את התאוה? וגם בזה צ"ע האם מבטלת אותה כיון שעסוק בחכמה אין מוחו ולבו פנויים להתאוות, וזה לא מסתבר שאם כך גם כל עסק אחר מבטל לשעתו את התאוה לדבר אחר. ומבואר בספרים שבאמת החכמה בעצמה מצד מהותה מבטלת את התאוה. עיין דגל מחנה אפרים¹⁰ בראשית ד"ה ויאמר אלקים תדשא. בשם הבעש"ט בשם ברית מנוחה שעל כן החכמה נקראת קברות התאוה. (עיין בזה ברית מנוחה סוף הדרך הראשונה. ובעמק המלך א' ד')

טו. צ"ע איזה חכמה מבטלת את התאוות הרי מצינו גדולי תורה ראשי סנהדראות שלא יצאו מהתאוות, עיין מזה באריכות בהקדמה לשער ההקדמות ל המהר"ח¹¹. ונראה לבאר שזה שכל גדול וחכמה נפלאה מבחי' קודם הבריאה שמאיר בבריאה, ועל כן לתפוס בה צריך הכנה רבה לבטל התאוות ולהכין את הלב שיהיה בחי' לית לה מגרמא כלום אלא

¹⁰ דגל מחנה אפרים (דוד של רבנו) בראשית ד"ה ויאמר אלקים תדשא – אבל יש עוד בזה ענין נסתר אחר חנן ה' דעת לאדם לחדש בתורתו הקדושה איש איש על עבודתו ותורתו ואור נשמתו אשר חנן ה' ברחמי וברוב חסדיו, דהנה איתא במדרשים על פסוק (בראשית ל"ט, י"א) ויבא הביתה לעשות מלאכתו נכנס לעשות צרכיו אך נתגלה לו שם דיוקנו של אביו (סוטה ל"ז:) ובוזה נח דעתו להתגבר על יצרו, והוא מרומז בתיבת ואין איש שם, אבל דיוקנו של אביו היה שם, ולכן יש סגולה ועצה להנצל מהרהורים רעים ח"ו או תאות זנות ח"ו לצייר לפניו דיוקן של אביו וזה מוליד בו כח קדושה וינצל בזה מהיצר הרע ומכל התאוות רעות עד כאן שמעתי או ראיתי כתוב באיזה ספר, ואפשר לקרב זה אל השכל שיועיל זה להנצל מהיצר הרע על פי ששמעתי מאא"ז נשמתו עדין רבי ישראל בעל שם טוב שאמר שכתוב בספר ברית מנוחה (דף ז' דפוס וורשא תרמ"ד) שחכמה נקרא קברות התאוה כי בשאדם דבוק בחכמה ממילא כל התאוות בטלין ממנו ולכן נקרא קברות התאוה היינו שעל ידי החכמה הוא מקבר ומבטל כח התאוה מעליו, ועל פי זה אמרתי פירוש הפסוק (דברים כ"ג, ט"ו) והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר כי קודש נקרא חכמה כידוע והוא השכל של אדם וכשהוא מדבק מחשבתו ושכלו בחכמת התורה ואלהות ומנהיג כל איבריו בזה השכל פועל שנעשים כל האברים שלו רוחניות רק חכמה ושכל כיון שדבוקים אל השכל וזהו שהצדיקים קדושי עליון מהפכים החומר שלהם לצורה שהוא החכמה והשכל ונעשה כולו חכמה, וזה שאמר הכתוב והיה מחניך קדוש היינו כל שייפי גופא יהיה קודש היינו שיהיה בחינת חכמה שתראה שיהיה כולם דבקים ומתנהגים על פי השכל והחכמה הנקרא קודש ואז לא יהיה בך ערות דבר היינו שיהיה בטל ממך ממילא כל דבר ערוה והרהורין בישין ח"ו כנ"ל. ולזה הטעם יש לומר שמועיל לבטל היצר הרע לצייר לפניו דיוקנו של אביו, כי אבא הוא חכמה כידוע וידוע במקום שמחשבתו של אדם שם הוא כולו נמצא כשמחשב בחכמה הוא דבוק ברגע ההוא כולו בחכמה וכל מה שאדם מעורר במחשבתו כך מעוררין עליו מלמעלה לכן כשאדם מעורר בדביקות מחשבתו בדיוקנו של אביו בזה הוא מעורר עליו מלמעלה בחינתו שהוא קברות התאוה ובוזה מבטל ומסיר מעצמו התאוות רעות ח"ו.

אור החכמה הזו, שהן שתי עבודות קשות תחילה מה שבכוחי להכניע התאוות ולחפור בתבונה, כי ע"י הכנעת התאוות שבלב בכוונה ורצון שיאיר בו אור החכמה, אזי היא מאירה בו ומבטלת ממנו את התאוות. כי היא החכמה שהניח הקב"ה בבריאה והיא תורה קדומה עולם המלבוש של רל"א שערים של צירופי האותיות זו לזו. (עיין עמק המלך א' ד') ואין לנו השגה בחכמה זו וההתקשרות אליה היא ע"י אמונה שהיא הכח שנתן לנו הקב"ה להתקשר לאורות גבוהים למעלה מהשגתנו,

טו. וכשיש לו חן אזי יש לדבריו חן ומתקבלים בלב המתבקש – צ"ע לשון חז"ל שבעל החן מוצא חן בעיני רואיו. נמצא שבעל החן מוצא את החן בהיסח הדעת¹ בעיניו של המתבקש. ואע"פ שבדבריו הוא פונה לאוזנו, כדי לפעול חקיקה ומקום בלבו. דהיינו פונה לאוזן, ומוצא בעין, ופועל בלב. ונ"ל פשוט שטבע כל אדם שרוצה למצא חן בעיני אלקים ואדם, עד שיש כאלה שעושים מעשה שקר כדי למצא חן בעיני אחרים, אבל אפילו צדיק שלא מערב שקר במעשיו בודאי רוצה למצא חן ואדרבה דייקא הוא מוצא זאת יותר בהסח הדעת שהרי לא השתדל בזה, אבל בודאי רצה בזה ומוצא זאת דייקא בעיניו וזולתו, שרק ע"י שרואה אותו מוצא חן בעיניו, ומראה עיניו פועל בלבו שחוקק בו מקום ואהבה לאדם שמוצא חן בעיניו, לקבל דבריו וליתן לו רצונו ויותר מהמגיע לו, אבל א"א למצא חן בעיני סומא. ומה שהמשתדל למצא חן ומערב שקר נקרא שמוצא זאת בעיניו וזולתו זה בהיסח הדעת נראה שהוא מלשון השאלה כי חן של שקר לא נחשב חן. ונראה הטעם שפונה לאוזנו זה לאו דווקא שהרי יכול דווקא שהרי יכול בהכרח שימצא חן בעיניו דייקא, כי החן הוא חכמת אדם תאיר פניו, לכן צריך שהמתבקש יראה את פניו של בעל החן. ומה שראית העין פועל על לבו, כי החן של המבקש עושה למתבקש עין טובה כלפיו, וטוב עין יש בלבו מקום הרבה. כי שוריינא דעינא בליבא תליא, לכן לב טוב הוא גם בעל עין טובה. וכן להפך הלב תלוי בעין, בבחי' עין רואה ולב חומד. נמצא שבעל החן גורם לרואה אותו להיות טוב עין כלפיו, ועין טובה עושה לב טוב שחוקק ת' חיים בלב עצמו. לעומתו רע עין הוא בחי' מיתת הלב, כמבואר בתורה נד, כי חוקק תו למיתת בלב עצמו. וידוע רע עין גמט' ארבע מאות (בעל הטורים וכל יקר ריש חי שרה בעיני עפרון שהיה רע עין בממונו של אברהם) וכן בשיחות הר"ן רמב שעשו אסף ד' מאות אנשים דייקא כדי להטיל עין רעה במחנה יעקב (כמבואר במגיד מישרים). נמצא כשם שטוב עין נעשה טוב לב וחוקק ת' בלב עצמו, כן רע עין חוקק בלב עצמו ת' למיתתו, מיתת הלב הנ"ל, וחוקק ת' דייקא גמט' רע עין כנ"ל.

יז. צ"ע כי ח' ונ' כשנתחברו הולידו מהות חדשה של חן, אבל איזה מהות חדשה נולדה כשנוסף להם הת', ונעשה נחת? הרי הכח לחקוק בלב המתבקש נמצא בחן, והתו נעשה ממילא. ונראה כי בחן נמצא הת' רק בכח, אבל נחת הוא בפועל. אלא שלכאורה לפי צריך לכתוב בתורה ונח מצא חן בעיני ה', ונחת בלב.

יח. יעקב זכה בבכורה – צ"ע מדוע נקרא שזכה, הרי קנה אותה בערמה. ולכאורה קנה רק את חלק הכבוד ושררה וזכות הקרבת קרבנות אבל לא את חלק הנחלה. אבל צ"ע הרי הארץ היא כן ירושה לעם ישראל, ואילו עשו קבל ירושתו בהר שעיר (קדושין יח). נמצא שגם נחלה ירש. ונראה שאמנם הנחלה היא הסכם עם עשו שיוותר על הארץ ולא יצטרך לרדת למצרים, כי התנאי לירושת הארץ הוא להזדכך בכור מצרים, כמבואר בברית בן הבתרים. אבל עבודת הקרבנות ושררה וכבוד לפני מתן תורה היו מעלה שתלוייה בצדקות, וכל זה מצד הנגלה אבל באמת עשו היה פסולת בחי' דם היוצא עם הוולד, וכן כתיב ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק כמבואר בנדרים. ויש בזה הרבה חקירות פלפולים עיין בפנים.

יט. לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר – צ"ע משמע מיד מלחמה, ולא כיעקב שהכין עצמו לתפלה ודורון ורק אם לא יועיל אזי מלחמה? פשוט שתפלה קודמת לכל וגם דורון צריך לפעמים לתת לסט"א בחי' מים אחרונים כדי להשקט היצר ולהתגבר עליו. אבל העיקר היא מלחמת היצר.

כ. לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר ואם לאו יעסוק בתורה – וצ"ע רבנו מבאר שירגיז זה ע"י שימושך אותו לבית המדרש, משמע שרק ע"י התורה אפשר להכניעו, ולכאורה חולק על הגמ' שאמרה שעסק התורה היא עצה שניה ולא ראשונה. אבל באמת גם הגמ' בקדושין בראתי יצה"ר בראתי לו תבלין מבואר שם שא"א להתגבר עליו בלא תורה. ונראה כוונת הגמ' לעולם ירגיז גם כשלא עוסק בתורה, כי עצה זו היא תמיד כי גם מי שעוסק בתורה יש זמנים שמבטלה, ועדיין צריך לקיים לעולם ירגיז. דהיינו להלחם ביצה"ר.

כא. צ"ע אם ח' רומז לחכמה כיון שהוא כלל שאות ראשונה כלול בה כל משמעות המלה. מדוע נ' רומז למלכות ולא מ'. אולי כי הח' בחן היא החכמה בעצמה, אבל הנ' שבחן אינה המלכות עצמה, אלא תכונת הנפילה שלה, בחי' סוכת דוד הנופלת, דהיינו צד החיסרון שבה, מה שהאדם מרגיש חסר ונעשה תלתי בהקב"ה כי יודע בעצמו שהוא עלול לכל תעלול זה עיקר הגורם את החן.

כב. האי גלא דמטבע לספינתא – הספון הוא החשוב, ומבואר שהוא ספון בגלל האי גלא, שהטיב אותו, נמצא שזה לא טבע שהחשוב ספון אלא שהחשוב תמיד נרדף ע"י האי גלא שנלחם לספון אותו. וממה שהספון חשוב מבואר שבדרך כלל הוא מצליח.

כג. ומחינן ליה באלוותא דחקיק עליה אהי-ה – דהיינו שבעל עבירה הוא משוגע לכן צריך להכותו במקל שחוקק בו תורה שהיא שמותיו של הקב"ה – וצ"ע מדוע השמות חקוקים דייקא. ואולי רומז לדלעיל שהחן חוקק מקום בלב המתבקש, הכי נמי המקל שבו מכים את בעל העבירה הוא מקל שהחן של התורה חקק לה מקום בו. כי לתורה יש חן שהרי מעלה חן על לומדיה, ע"י שיש לה חן טופח על מנת להטפיה, כמו יעקב שהוא החכמה ברח את בניו בחן ע"י שהיה בו חן טופח עמלה"ט. על כן החן שבתורה חוקק מקום במקל, (שהוא בחי' המתבקש שכן מתפעל מהחן) וכשמכים בעל עבירה במקל כזה, אזי גם הוא נעשה בחי' מתבקש המתפעל מהחן שבתורה ומתעורר לשוב בתשובה.

הקדמה

מהלך התורה בקיצור גדול הוא שאדם צריך להבין שהוא משוגע וכסיל, ועל כן אין לו תקנה אלא התרופה שמרפאים משוגעים, דהיינו מכות לגוף ושמות קדושים ליצר, ושניהם נמצאים בלימוד התורה בכח, דהיינו

¹ סנהדרין דף צז. דתנינא שלשה באין בהיסח הדעת אלו חן משיח מציאה ועקרב.

לימוד שהוא מלחמה תמידית להכניע את כח היצר. וטבע היצר הרע להסתכל תמיד על החיצוניות של הדברים להסית להנאה רגעית, והפך מזה היא תורה בכת, שהיא החכמה בחי' איזהו חכם הרואה את הנולד. הדוגמא כאן, ליצר טוב הוא יעקב אבינו, וליצר הרע הוא עשו, שניהם אחים דומים זה לזה חיים בבית אחד, בלב של כל אחד מאתנו, ונלחמים זה בזה תמיד, והם זה לעומת זה, ותמיד כשזה קם זה נופל.

יעקב הוא שכל וחכמה נפלאה לראות תמיד את הפנימיות שבכל דבר. אלא שזה שכל ואור גדול שא"א לקנות אותו עם עוד שכל אחר, אלא רק בלב נקי מכל הקדמה, דהיינו בלב הנכסף רק להמליך את הקב"ה תמיד, וכל מחשבתו תמיד לעשות רצון ה', ואזי אור השכל מאיר לו עצה נכונה בכל אופל וחושך.

וכשזוכה ללב כזה אזי מאיר לו החכמה וזוכה לחן בעיני כל רואיו ושומעיו, ומתקבלות בקשותיו ותפילותיו.

רמז להשגתו בתורה זו מצא רבנו בפסוק בתהלים **אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'** דהיינו שע"י שהולך בתורת ה', לומד להסתכל בשכל שהוא בחי' יעקב איש תם שמאיר לו בכל דרכיו

תורה זו היא תחילת ביאורו של רבנו לכל מאמרי רבה בר חנה בגמרא ב"ב עג. שם במעשה הראשון רבה בר בר חנה סיפר שיש גל גדול בים שמטביע את הספינות ע"י שנדמה שיש בראשו אש לבנה ובאמת הוא מלאך מזיק המתלבש בגל הזה. דהיינו שהוא גל של מים ונדמה שבראשו יש אש ובאמת הוא מלאך מזיק.

ומבאר רבנו שרמז בדבריו ליצר הרע שהוא כמו גל גדול המאיים להטביע את האדם והוא במחשבת לבו של האדם תחילה מתלבש במצוות, ומדמה עצמו כאש להבה להקב"ה, אבל בלא חכמה לחשוב על הנולד ממעשיו, וכך מפיל את האדם ברשת, תחילה אתר תורני לשם שמים ללמוד תורה ואח"כ גם קצת אתרי בידור, ולאט לאט מתקרר וכבר לא חפץ בתבונה אלא יותר בהתגלות לבו רק לאתרי בידור ואח"כ מדי פעם קופצת תמונה לא צנועה ומיד הוא עוצם עיניו ולאט לאט מתרגל עד שנעשה בעל עבירה משוגע ממש שלא חש כלל ללא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. וכבר נתפס ברשת הרשת, שפרס לו היצה"ר, כמו זבוב בקורי עכביש, שבכל תנועה מסתבך יותר, עד שנאכל ע"י העכביש. ומאבד לגמרי כל חשק לקדושה.

וכאן מתחילה התורה שלנו תורה א' לבאר איך יוצאים מהסבך הזה אחרי שאני כבר דומה לעשו אשר ביזה את הבכורה והשכל, ומה שחשוב אצלי ומוצא חן בעיני זה רק מה שחשוב אצל הגויים, אוכל בסטייל ולבוש מודרני ואני מומחה לקניות ברשת בזיל הזול את האפנה האחרונה ובקי בחדשות של כל העולם.

העשו הזה אם הוא בא לצדיק ומבקש עצה לחזור בתשובה מייעץ לו רבנו ללמוד תורה בכת, וכ"ש למי שחושב שהוא צדיק שלא יודע מהרשת הנ"ל אבל שקוע בתאוות ומושפע מלחץ חברתי ולא חפשי להמליך את הקב"ה על עצמו בשלימות בלא לשון הרע ושנאת בריות, שזו אותה רשת הנ"ל אלא בגרסה ישנה יותר (חז"ל ביומא ט: שקולה שנאת חינם כג' עבירות). ובאמת גם צדיק גדול באמת, יש לו הרבה לתקן עפ"י תורה זו שרבנו אמר אותה לכל המדרגות.

ראשית אמצע וכמעט כל הסוף זה להכין את ה' שבזה תקועים רובא דעלמא, שנדמה שצריך לחפש איזה שכל וחכמה בכל דבר, ובאמת לא זה העבודה שלנו, כי זה כמעט בא ממילא, כשהנ' מלכות מתוקן כראוי. השלב ראשון להודות שאני שוטה כסיל ומושוגע, ולהתחיל להרגיז יצה"ט על יצה"ר, למלא את הראש והמחשבה בדברי תורה (הרבה יותר ממה שנדמה לי שכבר יש לי) שזה בחי' שמות הקדושים שבתורה, שצריך להניח על משוגע. ועוד גם להכות את הגוף בבחי' כך היא דרכה של התורה במאכל פשוט ומטה פשוטה ולמעט בכל המותר, ולהתקדש במותר, שהם המקלות שמכים את המשוגע.

ואזי ללמוד עצות הצדיק כיצד מההתבודדות להאיר את כל היום לכסוף רק להמליך את הקב"ה תמיד, וכך לרוקן את השכל מכל החכמות החיצוניות, ומכל הרצונות האחרים, לבד מהרצון של הקב"ה. ולחפש צדיק הגדול ביותר שנמצא, ללמוד ממנו עד כמה אפשר לכפור בטבע ולבטל יראות נפולות. כי היצה"ר מאיים לבלוע אותנו אם נרצה, ויש צדיקים שלא מתפעלים ממנו כלל ומאפשר ללמוד כיצד ליצאת מהדמיונות שא"א בלי סעודות בריאות ובלוי לרדוף אחרי הפרנסה, וכל מיני חובות הגוף, שנדמה שבלעדיהן נחלש ולא נוכל לעבוד את ה'.

וכל זה הכנה קרקע ובסיס לשכל גדול שהוא חכמה נפלאה שעל ידה יש לאדם עצה נכונה תמיד בכל מצב וחושך. אבל החכמה הזו היא חכמה עם הקדמות שאני לא מכיר, בבחי' (ישעיה נה ח) **כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם יְדוּד: (ט) פי גְבוּהוּ שְׁמַיִם מֵאָרֶץ פֶּן גְבוּהוּ דְרָכֵי מְדַרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם: לכן אני צריך לרוקן עצמי לגמרי מכל הקדמה ושכל, ואזי לקבל מהצדיק דעת, גם ההפוכה לגמרי מהשכל שלי, לתפוס שמה שחשוב אצלי אפשר שבאמת הוא טפל לגמרי, ומה שנדמה לי להגזמה הוא האמת שרוצה הקב"ה.**

ותחילה בכל מצב לחשוב מה יעקב איש תם היה עושה, דהיינו מה היה עושה צדיק שבווער להמליך את הקב"ה בכל רגע ומצב, במצב שלי, דהיינו לא להסתכל על מה שחשוב כאן, אלא מה חשוב שם בעוה"ב.

דהיינו מי שמחשבתו תמיד להכין עצמו לעוה"ב. והכלל היכן שאדם חושב שם הוא, ואזי ע"ז נעשה בחי' יעקב איש תם דהיינו איש שם (אל תקרי תם אלא שם, ת' וש' מתחלפות).

הכלל שכיון שהשכל הוא גדול והמדמה שלי פגום, אין עצה לקבל אותו אלא בכלי של מלכות באופן של סילוק השכל כדי שלא יהיה אפשר להטעות אותי במהלכי שכל. כי ממה שצריך נ' מלכות דלית לה מגרמא כלום, מוכרח שזה שכל אם הקדמות אחרות לגמרי, שא"א לתפוס אותו עם הקדמות רגילות, לכן א"א לכתוב אותו אלא על נייר מחוק לגמרי, שיהיה בבחי' לית ליה מגרמא כלום באמת, ובבחי' מה שרבי זירא צם ק' תעניות לשכוח תורת בבל כדי שיוכל ללמוד תורת ארץ ישראל (ב"מ פה. וראה לק"ה ר"ח ה' ז' ובשר בחלב ד' ב').

הבטוי הזה לית לה מגרמא כלום, הוא תיאור המהות של מדת המלכות. שמצד עצמה אין לה כלום. וגם בצד הסט"א המלכות עצמה נמשלת ללבנה שאין לה אור מעצמה, אלא מקבלת מבחי' שמש דסט"א. אעפ"כ החילוק הוא עצום, כי מלכות דסט"א המקבלת מהסט"א היא כמו מראה עכורה שכל מה שמקבלת הוא ליצורך עצמה, בחי' כסיל החפץ רק התגלות לבו. לעומת מלכות דקדושה שהיא כמראה צלולה, כי כל קבלתה רק ליצורך החזרת האור להקב"ה, דהיינו להמליך אותו ולגלות כבוד שמים. וכיון שכולנו בעוה"ז במצב עכור, וגם צדיקים גדולים עדין יש בהם איזה תערובת כמבואר בתורה קצב. לכן העיקר זה לזכך את הלב מכל פניות וכל תאוות וכל איזה נגיעה ורצון לקבל איזה דבר ליצורך עצמי, אלא להיות כלי רק להחזיר כבוד שמים ומלכות להקב"ה.

ואזי להיות רק אש להבה לה' פשוט לבעור לה' כי המלכות היא אש להבה (תורה ד' אות ו) שבכל כוחו שואף תמיד למעלה וכל המתקרב אליו נשרף עמו ומצטרף להיות אש להבה להקב"ה ואזי ממילא נשרפים כל השכלים וחכמות חיצוניות שהם חקירות של הבלי עוה"ז, וכל מיני פילוסופיות וכ"ש קושיות של ליצינים, לא נכנס כלל למוח של מי שהוא רק להבה להקב"ה. לכן רק זה הכנת הנ' מלכות קדושה להיות כלי לחכמת אמת. וכל אחד יכול להיות כזה עכ"פ איזה זמן בהתבודדות ואז לבחון את כל המניעות המח, כיצד הן נבחנות כשאני אש להבה לה'. ומה יעקב אבינו היה עושה במצב כזה.

ואם תשאל הרי להיות אש להבה זה כבר מלכות שמאיר בה החכמה בחוץ. התרוץ שאין הכוונה להצליח להיות אש להבה, אלא לשאוף לזה שכל כולי ארצה רק את רצונו כמו המלכות דקדושה, שזה התנאי והבסיס לזכות לחכמה הזו, ולא לרצות את החכמה עם עוד רצונות. כי זה תנאי עיקרי בהכנת המלכות שתהיה מכוונת רק לבעלה ולא לאיש אחר כלל, שזה שכל עצמי שיש למלכות שעל כן הזורגים את הנואפת. לא אומרים שהיא מפותה בעלמא. כי השכל והכח של הנוקבא לשמור עצמה רק לבעלה נמצא בה בעצמה. ואנו בחי' נוקבא כלפי הקב"ה. לכן העיקר הוא לכוון עצמי רק אל החכמה הזו של הקב"ה.

ולזכור שהיא יכולה להיות הפך גמור מהלך המחשבה שלי. לדוגמא – כמבואר בגמרא (פסחים נ.ו) שעליונים למטה ותחתונים למעלה, ומלח ממוץ חסר, דהיינו עשר כדי שתתעשר. ולהרגיש שהממוץ ממש סרחון כצואה (תורה כג), ולהתבייש להחזיק ממוץ בכיס, (סוף מעשה מבעל תפילה) אלא ליצורך צדקה, ולהבין שדווקא עניות היא המדה הטובה יותר, וכל כך עד שהקב"ה אע"פ שחיפש, לא מצא מדה טובה ממנה, (תניגה ט) ועיקר העושר היא ההסתפקות כחז"ל איזהו עשיר השמח בחלקו, ואז כאילו יש לי כל הון דעלמא (תורה ט). וכל היחס לזולת למוצאו כהיכי תמצוי נפלא לקיום המון מצוות של תורה העיקר בנתינה ולא לקיחה, ועוד גילו לנו חז"ל בעניין התאוה (סוכה נב) משביעו רעב, מרעיבו שבע, ומכבוד לברוח כמו מסכנת נפשות (תורה סז). וסכנת הרופאים. (שיחות הר"ן ג) ולהבין עד כמה כל טיפת מאכל מיותר מזיק לגוף (תורה רנז) וגורם לבסילות, (תורה יז)

וכל זה אע"פ שקשה מאד לקיים, היא מדרגה נמוכה, שעוד אפשר להבין, ובאמת צריך להיות מוכן לעשות גם מה שלא מבין כלל עד שנדמה להפך האמת, עד שאמרו בספרי (דברים קנ"ד יא) אפילו מראה לך על שמאל שהוא ימין/י, כי אני רחוק מאמת עד שהאמת נדמית לי לשטות, כמבואר בספר המדות ערך אמת אות ל. לפי הריחוק מאמת כן מחזיק את הסור מרע לשוטה. ועיין תורה קמ שאפילו צדיק האמת אין לנו תפיסה במעשיו ונדמה

¹ פסחים נ. – (זכריה יד-ו) והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון מאי יקרות וקפאון א"ר אלעזר זה אור שיקר בעולם הזה וקפוי לעולם הבא. "קפוי" הוא ביטוי לדבר קל, והוא תרגום של "צף". שכל דבר קל צף על פני המים. ר' יוחנן אמר אלו נגעים ואהלות שיקרין הן בעוה"ז וקפויין הן לעולם הבא. ור' יהושע בן לוי אמר אלו בני אדם שיקרין הן בעולם הזה וקפויין הן לעוה"ב כי הא דרב יוסף בריה דר' יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד כי הדר כשחור לחיים אמר ליה אבוה מאי חזית? אמר ליה רב יוסף: עולם הפוך ראיתי. אנשים שהם עליונים וחשובים בעולם הזה, הרי הם נמצאים למטה בעולם העליון. ואלו שהם תחתונים ובלתי חשובים כאן, נמצאים שם למעלה. אמר לו רבי יהושע בן לוי: בני, עולם ברור ראיתי! שאותם שנמצאים שם למעלה, הם החשובים באמת. ואנן היכי התם כי היכי דאיתו אנן הכא הכי איתנין התם ושמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

² עיין ירושלמי הוריות פ"א ה"א שאין הכוונה לעבור על דברי תורה מפורשים. אבל באמת זה לא הנושא כלל. על כל נושא יש קושיא של ליצינות. ויעקב איש תם לא נכנס לזה כלל רק צועק לה' שיוכה לאמת לאמיתה להמליך אותו באמת בכל הלב, וזה פשוט שטבע הקטנות להתבטל לפני הגדלות (תורה קלה) וא"א לזכות לשפלות באמת עד שמוצא צדיק שמרגיש קטן על ידו. ואם לא מוצא צריך לחפש ולבקש, כי בוודאי יש. ולליצינים כבר אמר התם לחכם מה יהיה כשתהיה חכם ממני? הלא תהיה שוטה, כי מה אני נחשב? בעיניך.

שהם הפך מהאמת. וכל זה צריך שיקול הדעת גדול ורק בסיעתא דשמיא זוכים לכוון לאמת, החפץ באמת שולחים לו מלאך של אמת (לק"ה מנחה ר' ה').

כל זה נכנס בדברי רבנו שא"א לזכות לשכל הגדול אלא ע"י שנותן כח למלכות דקדושה שהיא בחי' נ' דלית לה מגרמא כלום.

דהיינו שרק כשבאמת אין לי מעצמי כלום שום הקדמה, ואני חפץ רק בחכמה הזו לבד אזי היא מאירה אבל עם עוד חכמות והקדמות או איזה רצון עצמי הפונה ממנו ית' אפילו טפה כבר קצר המצע מהשתרע (ישעיה כח ב) ואין בה השגה.

ובאמת כלי כזה של נ' מלכות הוא כבר כמעט כל החכמה. כי השכל של המלכות הוא לדעת לאיזה חכמה לפנות להתקשר אליה כדי להתמלאות ממנה. אבל כאן החכמה שרבנו מדבר עליה היא בעצמה אור גדול מאד שאינה מהלכי שכל אלא אור מקיף גדול שעיקר פעולתו היא בלב להיות בווער להקב"ה תמיד עד שממילא כל דבר שרואה נתפס כהיכי תמצוי להתקרב אליו ית'. אלא כיון שלא עם הארץ חסיד, לכן מוכרח למלא את המלכות בתורה הנגלית תחילה. כי המלכות מצד עצמה גם בבחי' אשה יראת שמים ביותר השומרת עצמה רק לבעלה, תמיד בסכנת נפילה כמבואר בתורה רה אמונה בלא דעת בסכנת נפילה. זו הסיבה שהמלכות לא רמוזה באות מ' אלא באות נ' הרומזת לנפילה/ט'. לכן צריך למלא אותה בחכמה תורה כדי לחזק אותה שלא תפול.

עד כאן ההקדמה

*

תורה א [י"א]

אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'. (תהלים קי"ט)

"אשרי" לשון הסתכלות. "תמימי דרך" הוא יעקב איש תם בחי' החכמה הפנימית שבכל דבר, בחי' י' הנעלם בעקב. "ההולכים בתורה ה'" הכוונה ללימוד תורה בכח. נמצא שבפסוק זה רמוז שהמסתכל בחכמה שבכל דבר דהיינו אשרי תמימי, ע"י שזוכה לילך בתורת ה' ע"י לימוד תורה בכח דהיינו במלחמה ביצה"ר, הוא הזוכה שיאירו לו דרכי התשובה, ועבור בשלום דרך הפרוזדור עוה"ז לטרקלין עוה"ב.

דע כי ע"י התורה. נתקבלים כל/כ"ב התפילות/י"א וכל הבקשות שאנו מבקשים מהקב"ה ומבני אדם ומתפללים/י"א להקב"ה [ט"ו].

והחן והחשיבות של ישראל הממליכים את הקב"ה על עצמם ועל העולם נתעלה ונתרומם בפני/ט"ו כל מי שצריכין הן ברוחני אצל הקב"ה ומלאכים, הן בגשמי אצל בני אדם. כי עכשיו בעו"ה בעוונותינו רבים חן וחשיבות האמת"י של ישראל נפל שכיון שאין חן לכן נפלה החשיבות.

כי עכשיו עיקר החשיבות והחן הוא אצלם. שמה שחשוב אצל הגויים מוצא חן בעיניהם, ולו יש חשיבות וחן גם אצלנו.

אבל ע"י התורה נתעלה החן והחשיבות של ישראל כי התורה מבארת כיצד להמליך את הקב"ה ולעשות רצונו, וישראל הם הממליכים אותו. כי התורה נקראת (משלי ה')/י"א אילת אהבים ויעלת

^ט כמבואר בגמרא (ברכות ד:) שמזה הטעם אין אות נ' בתהלים קמה אשרי יושבי ביתך. ומזה הסיבה המלכות מכונה סוכת דוד הנופלת. וכן כתב המהר"ל שאות נון טיבעה שצריכה סמיכה כי טבעה ליפול כידוע שבכל פועל שבשורש שלו יש נון בתחילתו הוא נופל בהטיה כגון יפול ולא ינפול וכן להזהר ולא להגזיר וכן יקום ויטור ולא ינקום וינטור.

^י נאמרה לפני התקבות מוהר"ג להבינו לא ידוע הזמן המדויק

^א בדפוס נמצאת גרסא שונה כי גרסא שכאן מצא מוהר"ג אחרי ההדפסה והדפיס אותה בסוף ספרי מעשיות דפוס ובלקוטי מוהר"ן דפוס מוהר"ג תקפא כמבואר באבנייה בהל שיחות וספורים סימן סד

^ב כל התפלות צ"ע מה בא לרבות במילה כל.

^ג זה חרוש כי בדרך כלל להפך ע"י התפלה זוכה לתורה. ועיין תורה ח' אות ז' מעיין מבית ה' יצא דהיינו תורה יוצאת מהתפלה. ^ד צ"ע לכאורה התיבות שאנו מבקשים ומתפללים מיותרות.

^ה עיין מוהר"ל נתיב התורה פ"ד בביאור הגמ' סוטה טט. העסק בתורה מתוך הדחק תפלתו נשמעת. ועיין זוהר מקץ דף רב:

^{טו} הלשון בפני צ"ע מה כוונתו. ואולי לשון פניה שכיון שהחשיבות נתעלה אזי פונה אליה.

^י מתוצרו - האמיתי

^{יח} משלי פרק ה (יט) אילת אהבים ויעלת חן ודדיה ירוך בכל עת באהבתה תשגה תמיד:

חן. נראה כוונת רבנו שכיון שהיא כאיילת אהבים לכן היא יעלת חן. כי אילת אהבים בחי' רחמה צר, דהיינו שלומד בדרך של קושיא ותירוץ, ע"ז התורה חביבה בעיניו כמו תירוץ טוב לקושיא חזקה, ועל ידי ההתחדשות שמח בה, וע"ז היא יעלת חן **שמעלה חן על לומדיה** ואזי עולה החשיבות של התורה ולומדיה וישראל **{עירובין נד:} {ט"ו}.** וע"ז על ידי החן **כאנתקבלים כל התפילות והבקשות :** ולקמן יתבאר שכיון שיש בתורה מקלות ושמות לכן מוציאה את האדם משגעונו דהיינו כסילותו הגורמת לו להיות חפץ בהתגלות לבו, וכשמטרפא וחפץ רק בהתגלות כבוד שמים אזי מעלה את מלכות דקדושה וזוכה לשפלות ורצון וכסופים רק להמליך את הקב"ה ומסתכל בפנימיות והחכמה שבכל דבר ע"ז יש לו חן. עניין החן הוא אור גדול שפועל על לב מי שבעל החן מוצא חן בעיניו, שמעורר לבו ליתן לו יותר מהמגיע לו ולפ"ז חן לשון מתנת חנם. וי"א/כ"ב שחן לשון קרוב, מעניין אהבה וחיבה.

עתה יבאר רבנו את עניין החן מה הוא, ומבאר שהוא מורכב מח' חכמה ונ' מלכות. ותחלה מבאר עניין החכמה. ונראה שהכוונה לחכמה שהניח הקב"ה בכל דבר בבריאה, כי כל הבריאה נבראה כדי לגלות את כבודו ית' כמ"ש לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, ועל כן ברא הקב"ה כל פרט בבריאה כדי שעל ידו יגלו ישראל את כבודו ית' בעולם, והשכל הזה שבו ברא כל פרט, הוא השכל והחכמה שאיש ישראל צריך להסתכל בו ולהתקשר אליו, כדי שעל ידו יתקרב אליו ית' ויוכל לגלות מלכותו וכבודו. והוא שכל גדול מאד כי היא חכמתו של הקב"ה, אעפ"כ כל אחד צריך להשתדל לתפוס בה איזה הרגשה שתמשוך אותו בכח גדול להמליך אותו ית'. ולקמן יתבאר שהתפיסה בו היא רק עד כמה שמסלק משכלו חכמות חיצוניות ותאוות רעות (דהיינו תיקון המלכות שתהא לית לה מגרמא כלום/כ"ב) אלא מכין את לבו לקבל רק אור החכמה הזו בלבד.

רש"י (יט) תשגה תמיד – ראיתי בדברי ר' משה הדרשן תשגה תעסוק תמיד והוא לשון ערבי והביא ראייה כמו לבקש שגייה לבקש עסק, ולא ידעתי איפה נשנית ורבותינו פירשו (עירובין נד), לשון משגה כמשמעו בעבור אהבת' תהיה שוגג בשאר עסקין כי היא משמרת על שלך אמרו עליו על ר"א בן פדת שהיה דורש בשוק התחתון וסדינו מוטל בשוק העליון פעם אחת בא אדם אחד ומצא נחש כרוך עליו:

מלבי"ם (יט) אילת אהבים ויעלת חן – האילה והיעלה שתיהן מגורתן על הררי בתר ועל הסלעים, ורחמם צר, כמ"ש הידעת עת לדת יעלי טלע חולל אילות תשמור, האילה תעורר אהבה והיעלה תעורר חן, ומדמה החכמה העליונה לאילה ויעלה במרוצתן קלה על הררי בתר, וכן החכמה באה מלמעלה ממקום גבוה, והיא מהירה במרוצת השכלותיה והיא מעלה אהבה וכן, ומפרש נגד יעלת חן דדיה ירווך בכל עת – הדדים הוא מקום הזיווג שתעורר חן בעת הזיווג ונגד אילת אהבים אמר באהבתה תשגה תמיד – גם שלא בעת הזיווג והמליצה שבעת תודווג אל החכמה להוליד בה תולדות והדושים ירווך דדיה למצוא חדשות, וגם בעת שלא תחדש הדושים תשגה באהבתה לחזור על הראשונות שכבר השגת:

ט"ו עירובין דף נד. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן מאי דכתיב נוצר תאנה יאכל פריה למה נמשלו דברי תורה כתאנה מה תאנה זו (דף נד): כל זמן שאדם ממשמש בה מוצא בה תאנים אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם אמר רבי שמואל בר נחמני מאי דכתיב אילת אהבים ויעלת חן וגו' למה נמשלו דברי תורה לאילת לומר לך מה אילה רחמה צר וחביבה על בועלה כל שעה ושעה כשעה ראשונה אף דברי תורה חביבין על לומדיהן כל שעה ושעה ראשונה ויעלת חן שמעלת חן על לומדיה דדיה ירווך בכל עת למה נמשלו דברי תורה כדד מה דד זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם באהבתה תשגה תמיד כגון רבי (אליעזר) (אלעזר) בן פדת אמרו עליו על רבי (אליעזר) (אלעזר) שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי וסדינו מוטל בשוק העליון של ציפורי (תניא) אמר רבי יצחק בן אלעזר פעם אחת בא אדם ליטלו ומצא בו שרף

רש"י – שמעלת חן על לומדיה – שהכל מנשאין אותו, ותורתו נותנת לו חן: באהבתה תשגה תמיד – בשביל אהבתה תעשה עצמך שוגה ופתי, להניח עסקיך ולרוץ לדבר הלכה:

מוהר"א – אף ד"ת חביבין בו'. לפי שכל דבר שאדם רגיל בו הרבה נלאה בו האדם ולפעמים גם הוא נמאס אבל ד"ת אינן כן שחביבין כל שעה ושעה בו'. ואמר ויעלת חן על לומדיה. לפי שלפעמים הם טרודים בלמודן ואין מקפידין במאכלן ובמלבושן כמ"ש לעיל ואמר שאעפ"כ ע"י התורה מעלין חן וכיוצא בו אמרו לא כהל ולא פירכוס ויעלת חן. ואמר מה דד בו' כל זמן שאדם הוגה בו'. דמתוך שמחור אחר למודו תמיד מוציא בה טעם ודבר חידוש. ואמר באהבתה תשגה תמיד כגון ר"א בו'. לכאורה אין זה מעלה לתורה שיהיה שוגה ופתי בעסקיו ע"י התורה וי"ל דה"ק שתהיה שוגה בעסקך כאלו אתה עושה במתכוין שהתורה תשמור עליך כאלו נתת לבך על כך בעסקך וכן נראה מפרש"י בספר משלי ע"ש ואהא מייתי שפיר הא דבא אדם ליטלו ומצא בו שרף ודו"ק:

² ובכתובות עז: ועיין מוהר"א סוטה מז: ד"ה המהלך

³ גם תולד – נתקבלים, מתולדו – נתקבלין

כ"ב רש"י על דברים ג' כג – ואתחנן אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם. ועי"ש מזרחי – אמר ר' יוחנן, מכאן אתה למד שאין לבריה כלום אצל בוראה, שהרי משה רבן של כל הנביאים, לא בא אלא בלשון תחנונים. והשואלים מ"נ מצא חן בעיני ה', שלא היתה מתנת חנם, כי אחריו "צדיק תמים היה בדורותיו". הנה טעו בין חן לחנון, כי חן בכל מקום קרוב, מענין אהבה וחבה, כי "ותיה אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה", "ותיה ה' את חן העם", "ותיה חנו" "למצא חן בעיניך", כלם מפורשים מענין אהבה וחבה, ולא מענין מתנת חנם. ולא כן פועל החנינה והחנון, כי הם כולם מענין מתנת חנם, כמו "וחנותי את אשר אחון", "בהתחננו אלינו", "כי יחנן קולו", "ומחונן עניים אשריו", "יוחן רשע בל למד צדק", "ואשר תחון יוחן", כולם מפורשים מענין מתנת חנם, ולא מענין אהבה וחבה. ואף על פי שקצת מפורשים סוברים שכלם מעניין אחד, רש"י ז"ל לא יחשוב כן.

כ"ג אע"פ שרבנו לא מזכיר כאן חכמות חיצוניות נראה פשוט שזה כלול בלית לה מגרמא כלום, כי כל החכמות החיצוניות הן חכמות שסוף כוונתן לצורך הנאתו והתגלותו לבו. והן חכמות דסט"א העומדות כנגד חכמת התורה.

כי איש הישראלי צריך תמיד להסתכל בדבר. הכוונה לחכמה שהניח הקב"ה בכל פרט בבריאה, וזו ההתחלה של כל ההתחלות, לכסוף ולהשתדל בזה ולהתמיד בזה. להסתכל לא להתפעל מחיצוניות אלא לחש הפנימיות שבכל דבר דהיינו בשכל שב ואע"פ שהוא אור גדול לנסות לתפוס בו כפי שכלו וחוכמתו.

ולקשר עצמו אל החכמה והשכל שיש בכל דבר. לקשור דעתו אל האור הגדול של השכל בכלל וכפי כלי חכמתו ושכלו בפרט/כ"ו.

דהיינו שצריך להסתכל בשכל ולקשור עצמו לחכמה שמאיר לו השכל כדי שיאיר לו השכל שיש בכל דבר. דהיינו כדי שיאיר לו איזה בחי' לפי מדרגתו מאור השכל הגדול מאד בכלי החכמה שלו להתקרב להש"י ע"י אותו הדבר. כי בכל דבר יש שכל עצום וכל אחד לפי מדרגתו וגודל חכמתו צריך להתקשר לאותו שכל כדי שיתקבל בכלי חכמת הלב התפעלות ורצון להתקרב לה' תמיד. ואזי ממילא כל דבר נתפס אצלי כהיכי תמצוי להתקרב אליו.

כי השכל שבכל דבר הוא אור גדול ומאיר לו בבחי' מקיף בכל דרכיו בכל דרכי התשובה. כ"ש כמו שכתוב (קהלת ח') חכמת אדם תאיר פניו [כ"ז]. רוצה לומר שמהפסוק הזה מוכח שהשכל הוא אור גדול, והראייה שהוא מאיר פניו. ומזה שמביא ראייה לגודל השכל מהחכמה משמע שהן דבר אחד. דהיינו אע"פ שהשכל מכונה גדול ואילו החכמה מיוחסת לאדם, הכוונה שהם ענין אחד שהוא אור גדול וכיון שבדרך כלל משמעות הפסוק חכמת אדם תאיר פניו היא שכיון שהוא אור פנימי גדול, הוא פורץ ומאיר גם לחיצוניות האדם. צריך לפרש שהכוונה לאור פנימי גדול, דהיינו שכאן מדבר ממה שיש לי בו תפיסה, תפיסת הלב התפעלות גדולה. אע"פ שהשכל שבכל דבר בוודאי הוא חכמת הקב"ה שהניח בבריאה, אבל התקשרות היא למה שיש לי בו תפיסה ואע"פ שאינה הבנה במהלכי שכל נקראת תפיסה, כי היא אור גדול שפועל התלהבות גדולה, וחיות קדושה וביטול התאוות.

וצ"ע שמצד אחד אומר שהוא השכל הוא בכל דבר, ומאידך מייחס אותו לאדם דהיינו חכמת פניו. וצ"ל שהוא חכמת הקב"ה שבכל דבר וע"י ההסתכלות והתקשרות אליו נעשה חכמת אדם תאיר פניו. דהיינו שע"י ההתקשרות אליו אני מצליח לתפוס בו בחי' של מקיף שיעורר בי התלהבות גדולה להקב"ה. שעל ידה חיות וביטול התאוות.

נמצא השכל שהוא אור גדול שמאיר דרכיו ועי"ז מאיר פניו בבחי' קרן אור פניו, ובבחי' שמאיר את פניותו, כי ההסתכלות היא פנים שפונה אל הדבר להסתכל בו. וע"י שפונה להסתכל בשכל גם יודע להיכן לפנות כדי ללכת בדרך הנכונה להתקרב אליו ית'.

עתה יבאר עוד בחי' בשכל הזה, שהוא בחי' יעקב, והוא בחי' בכורה, והוא בחי' ראשית, והוא בחי' חכמה, ראשית חכמה-יראה,

וזוה השכל הגדול הוא בחי' יעקב כי יעקב שמו מהותו לראות י' חכמה בעקב, [כ"ח] להסתכל ולהתקשר אל השכל שבכל דבר, כי טבעו טוב ורך מלכות דלית לה מגרמא, עד שהשכל והחכמה המאיר בו נהפך למהותו.

¹⁰ בתולדו נברא בשביל שיסתכל (תיבות צריך תמיד להסתכל נוחק) בתשכו- צריך תמיד שיסתכל

¹¹ עיין לק"ה כלאי במהו ג' א' שהן האותיות שבהן נברא הדבר. ועיין דגל מתנה אפרים בראשית ד"ה ויאמר אלקים תדשא. ועיין כאן קצור לק"מ השלם אות ג' שהם בחי' רמזים מוקב"ה להתקרב אליו ית'. ועיין תורה נר אות ב' ששם מזהיר מאד מעסק הבנת הרמזים שבעסקי החול וצ"ע החילוק דמשמע שכאן אין את התכנה הווי.

¹² כן נ"ל לבאר אע"פ שבאמת צ"ע מה החילוק בין חכמה ושכל? כי בדרך כלל חכמה היא השגה שאיני משיג כמבואר בתורה פג תנינא וא"כ שכל הוא כנראה נמוך מזה. מאידך לקמן הראייה שהשכל אור גדול מהפסוק "חכמת אדם תאיר פניו" משמע שמיוחסת לאדם, היא השכל הגדול אלא שכיון שהיא שכל גדול מאירה בפניו, משמע שהכוונה לשכל יותר גדול מחכמה. מאידך חכמה סתם משמע שהיא חכמת הקב"ה שהניח בבריאה שהיא חיות הכל ועי"ז היא קברות לתאוה כמ"ש הבעש"ט בשם ברית מנוחה (סוף הדרך ראשונה) הובא בדגל מחנה אפרים בראשית ד"ה ויאמר אלקים תדשא. ולשון שכל קשה לומר על הקב"ה ונראה יותר דהיינו הנשמה של האדם (תורה לה ב' ג'). אבל נראה שרבו מתכוון שהשכל והחכמה הם ענין אחד ממה שמביא לקמן ראייה לגודל השכל מהפסוק חכמת אדם תאיר פניו.

¹³ עיין ירושלמי שקלים יג., בבלי ב"מ פד

¹⁴ עיין אור המאיר לזאב וולף הלוי מויטומר (נדפס בתקנה)- וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם, והיינו שהראה (יצחק) לבאי עולם ענין העבודה, איך לקשור החכמה והמדע אל כל העובדות לעשות בהתקשרות הבורא ברוך הוא, סתמום פלשתים, ויקרא שם הבאר עשק, ירצה כי הנה כל זמן שהאדם בחסרון דעת, ואין לו התפשטות השכל, להכניס הדעת אל פרטי עובדותיו אפילו מצרכי הגוף, תדע נאמנה שאין עבודתו עולה כהוגן, ואם תעיין עליו הטיב, תראה ותבין אפילו עוסקו בתורה יומם ולילה, עם כל זה אחר כך בבואו להשתמש בצרכי הגוף שמוכרח בהם, כגון אכילה ושתיה שבלתי אפשרי זולתם, אזי הנחש הוא יצר הרע מצוי לשם לשטנו, ואין תבונה בו ליתן עצות לנפשו, כי אם בעשות גדרים וסייגים ומשמרת למשמרת, וכולי האי ואולי, כי לפעמים הנחש מצוי בין הגדרים וסייגים (ויק"ר כו, ב), אכן מי שעניני שכל לו, ויש לו התפשטות השכל, לדעת מאוס ברע ולבחור בטוב שבכל המדריגות, ליקח לעצמו רמיזא דחכמתא, לחבר חכמה תתאה לחכמה עילאה כמדובר, איש כזה נקרא יעקב שלם, עם בחינת היו"ד, והיינו שחבר החכמה אל העקב, המורים מדריגות תחתונים, וכמבואר לנו במקום אחר (להלן קיד, ב) פירוש התיקונים (תיקון יג כט, א), ובהיות כן מעשיו, נאמר (במדבר כג, כג) כי לא נחש ביעקב, שאין ליצר הרע הוא הנחש, שום אחיזה בעקבו, וכיון שמחבר לשם את היו"ד המורה לחכמה, לעשות הכל בהתקשרות.

וזהו שנקרא איש תם, אל תקרי תם אלא שם, שתמיד הסתכל על התכלית. והיכן שאדם חושב שם הוא, נמצא שאינו כאן בגלוי וההווה, אלא לתכלית הכנת כלים להעתיד להיות מוכן כשיגיע לשם.

כי יעקב ע"י שתמיד הסתכל וקשר עצמו לשכל של כל דבר למלאות בו את המלכות דקדושה לתקנה, להיות ממליך בה רק את הקב"ה, **זכה בלא עוררין** (כ"ט) **לבכורה** (ל) דהיינו השררה והכבוד ועבודת הכהונה בהקרבת קרבנות (בבית המקדש ובית הדעת, כחז"ל מי שיש בו דעת כאלו נבנה ביהמ"ק בימיו), דהיינו בחכמה הקשורה לבכורה (לא) זכה בלא עוררין, **שהוא ראשית** (ל"ב) הבכורה היא ראשית דהיינו ששכל הבכור הוא תמיד

^{כ"ט} **ענין ספר חשק שלמה** (השורשים) אות ז – שורש זך – זך. שם התאר. דבר הצלול מצד עצמו שאין בו דבר העובר אותו יקרא "זך". וכו'... **ומענין הזה כל לשון זכיה וזכות שבדברי הש"ס**, יאמר על דבר שהוא "זכאי" כשאין בו שום תערובת של חוב וחסא ואשם. כמו "זה מחייב וזה מוכח" (ענין ספרי, דברים, י"ז), "דן לכף זכות" (אבות, א). ויאמרו לשון "זכיה" על קנין הנקי ומסולק מכל ערעור וטענה, כמו "זכה בנכסים" (יבמות מ, א), "המזכה לעוֹבֵר" (יבמות סז, א)

ל זכה לבכורה – צ"ע מאי זכה? הרי לכאורה קנה אותה במרמה בניד ערשם מעשו כשבא עייף מן השדה, דהיינו רגע של חולשה. ואולי כיון שיצחק אבינו אישר זאת כשאמר "גם ברוך יהיה", נחשב זכיה. ואפילו למאן דאמר שעשו דינו כישראל מומר (קדושין יח). כי מבואר בש"ע חו"מ סימן רפג סעיף ב' בישראל שהמיר יורש את קרוביו הישראלים ואם ראו בית דין לאבד את ממונו ולקנסו שלא ירש שלא לחזק ידי רשעים הרשות בידם. והרמ"א כתב שמניחין הירושה בבית דין ואם יחזור בתשובה נותנין לו. ועי"ש סמ"ע בשם תרומת הדשן כשהבי"ד ראו שבוודאי לא יחזור מפקיעים ממנו ירושתו. אבל עיי' קדושין יח. שלכ"ע עשו ירש את הר שער מדין בכור, ורק נחלקו אם ירש כגוי או כישראל מומר. משמע כיון שיצחק לא אמר בפירוש שמפקיע ממנו לא פקע. אבל צ"ע בש"ע בסיומן רעו סעיף ו' שבנו העבד משפחה או הגוי מגויה אינו יורש כלל, ואם עשו דינו כגוי גמור מדוע ירש. ועיי' סוטה יג. שירש את חלק הממון שעתיד לקבל במערת המכפלה, וא"כ עוד יותר קשה כי מבואר בב"ב טז. שאין מקח בדבר שלא בא לעולם, ועיי' קצות רעח ס"ק יג דסילוק כן מהני ועשו כשאמר למה זה לי בכורה סילק עצמו וממילא ירש יעקב. אבל התיבות חולק עליו לענין חלק הפשוט. ועיי' תו"ש אות רא בשם מדרש הגדול עה"פ "מכרה כיום" שיעקב א"ל היום הבכורה נמכרת אבל מחר אחרי מתן תורה אינה נמכרת. ושם בשם לקח טוב שמדובר בירושת פי שנים בארץ כנען. ועיי' אריכות בזה בספר מנחת אהרן על בראשית ז' תירוצים וכן בספר חבצלת השרון עה"ת.

אמנם זה לענין הממוני בירושת הרכוש ונחלה, אבל לענין הכבוד ושררה ועבודת הקרבת קרבנות כמבואר בזבחים קיב: שעד שלא הוקם המשכן עבודה בכורות, ובפסיקתא ג' יג מבואר שיעקב מטר נפשו לקנות הבכורה לבל יהא עשוי עובד עבודה במקדש (וכן בפרי"ש בראשית כה לא ובב"ר סו). ובמדבר רבה ד' ח' מבואר שיעקב רצה בעבודת המקדש ולא יכול היה כיון שאינו בכור לכן קנה את הבכורה. ועי"ש שעד מתן תורה היתה העבודה בכורות ומונה שם מאדם ושת ומתושלח נח שם אברהם ושואל וכי אברהם בכור אלא כיון שהיה צדיק נמסרה לו ומסרה ליצחק ויעקב כיון שלא היה בכור לכן קנאה מעשו. וצ"ע הרי גם שת ושם לא היו בכורים למה לא שאל עליהם אלא שבאמת העבודה ראייה לצדיק דייקא (ועיי' תורה לד שהיא תלויה בנקודת אהבת ה' ואהרן הנחיל אותה לזרעו). וכן מבואר בגור אריה (בראשית כה לא) שקודם מתן תורה העבודה בכבור מדין כבודו ויכול למחול על כבודו. ועיי' מנחת אהרן עמ' רמא ועמ' רמח ועיי' חבצלת השרון (כה לג) וכן בספר משחת שמן סימן מא.

ועיי' רמב"ם נדרים ט' (כא) נדר מורע אברהם מותר בבני ישמעאל ובני עשו ואינו אסור אלא בישראל שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע והרי יצחק אמר ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם: מבואר שעשו יצא לגמרי משם ישראל ומבואר בספרים שהיה הפסולת עיי' **תפארת יהונתן** (אבישיף) (בראשית כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע ובנדרים ביצחק ולא כל יצחק, כי עד שלשה דורות לא סר הזוהמא (כמבואר בשבת קמז): ועיי' **פרדס יוסף** בראשית כה יט – עוד ראיתי, דלכן נולד ישמעאל מאברהם לשאוב הזוהמא שהיה עוד מתרת, ועי"ז יצא יצחק מזוקק, וכן עשו כדי שיצא יעקב נקי, אך צריך עיון למה ישמעאל נולד זמן רב קודם ומאשה אחרת, ועשו נולד ביחד עם יעקב ובשליא אחת. וי"ל כמו בצירוף כאשר יש פסולת בזה צורפין באור ונפרד הפסולת, אבל אחר כך כשהזהב נקי, רק שרוצין לזקקו יותר שלא ישרא בו שום שמץ פסולת, אז נותנין לכור פסולת אחר כמו עופרת, ועי" ההיתוך העופרת מקבל אליו כל חלקי הפסולת מזהב שנשאר, ונמצא שעי' הפסולת העופרת יהיה פעולה לשאוב כל הזוהמא מהזהב הנשאר מצירופו הראשון,...

עיי' בראשית כז ט וקח לי משם שני גדיי עזים פרש"י פסח וחגיגה והקשו מעדני אשר ומרפסין אגרי מרמב"ם פסח ה' ה' בשם שמילת עצמו מעכבת כך מילת בניו מעכבת. משמע שעשו לא מתייחס ליצחק וכמבואר בנדרים לא. ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק.

ועיי' קדושין יח. הגמ' מביאה ראייה שגוי יורש את אביו מעשו שירש את הר שער, ודחתה את הראייה דדלמא עשו ישראל מומר, ונחלקו הראשונים לרש"י (דברים ב' ה) עשו ירש מאברהם ולהרא"ש סימן כב הכוונה לצאצאי עשו שירשו מעשו, ולפ"ז צ"ל שעשו גייר את נשיו. עכ"פ מבואר שבתחילה סברא הגמ' שעשו גוי גמור. ואע"פ שנחלקו הראשונים אם האבות יש להם דין ישראל או דין בן נח, כמבואר באריכות בדרוש א דפרשת דרכים, לא נחלקו שיצאו מדין גוי ורק נחלקו אם נכנסו לדין ישראל גמור, עכ"פ עשו שעבד עבודה זרה הוי תרתי לרעותא נחלקו בו עם דינו כגוי או כמומר. ועיי' רמב"ן ויקרא כד' י' שסובר שמהברית בין הבתרים נקרא אברהם ישראל וכן כל צאצאיו משרה, לכן עשו דינו כישראל מומר. וכאמור לעיל הרמב"ם חולק.

עוד פירוש הגר"א לספרא דצניעותא פ"ג (ד"ה ו"ס אחיזת ס"א בלבושין) והענין כי לקיחת הברכות ממנו בערמה היה כמו שרימה הנחש לאדה"ר כן רימה יעקב לעשו ונטל את דיליה שיעקב שופריה דאדם (ב"ב נ"ח א') ועשו של הנחש כמ"ש זוהר משפטים קי"א. בהג"ה ת"ח מה כתיב ואחרי כן יצא אחיו וידו אחות כו' עד סוף כל הג"ה ע"ש ולכן רמה עכשיו אותו עם עקש תתפל. וכעין זה מבואר **בוזר תולדות** קלח. ותא חזי, בגין דיתמשך עשו אבתריה דההוא נחש, אזיל עמיה יעקב בעקימא, כנחש דאיהו חכים ואיהו אזיל בעקימו, כמה דאת אמר (בראשית ג א) והנחש היה ערום וגו', חכים, ועובדו דיעקב לגביה הוו ליה כנחש, והכי אצטרף ליה, בגין לאמשכא ליה לעשו בתריה דההוא נחש, ויתפרש מניה, ולא יהא ליה חולקא עמיה בעלמא דין ובעלמא דאתי, ותנין, בא להרגך אקדים אנת וקטליה, כתיב בבטן עקב את אחיו, דאשרי ליה לתתא בההוא עקב, הדא הוא דכתיב וידו אוחות בעקב עשו, דשוי ידיו על ההוא עקב לאכפאי ליה. **דבר אחר**, וידו אוחות, דלא יכיל למיפק מניה מכל וכל, אלא וידו אוחות בעקב עשו, דא סיהרא דאתכסיא נהורא, בגין עקב דעשו, ועל דא אצטרף ליה למיהך עמיה בחכמתא, בגין לדחייא ליה לתתא, ויתדבק באתריה: ועוד עי"ש בזהוהו ותא חזי, יעקב הוה ידע דעשוי הוה ליה לאתדבקא בההוא חויא עקימא, ועל דא בכל עובדו אתמשך עליה כחויא עקימא אחרא:

^{לא} **עיי' סוף תורה לד** שהיא נקודת אהבת ה' שיש בישראל שע"כ נקרא גוי קדוש להבדיל מהעמים וביחוד בורע אהרן הכהנים אנשי החסד שעובדים בבית המקדש.

בראשית המחשבה להוציא לפועל את ראשית המחשבה של הקב"ה שעל מנת כן ברא את העולם, ומי שאוחז בזה לו ראוייה הבכורה, ופטר רחם מסוגל לזה ביותר, ויעקב היה פטר רחם, כי הקודם לו היה פסולת/כ"ו דם העכור היוצא עם הוולד.

שהוא הבכורה והראשית הוא **בחי' חכמה/לד' {תיקון י"ד [לה'/ל"ו] זוהר משפטים קכא: [ל"ז]}**. כי החכמה היא ראשית ההשתלשלות, דהיינו היש מאין, היא החכמה מאין תמצא, דהיינו מההעלם שבכתר, כי חכמת אמת היא רק מהקב"ה בעצמו ואין לה הוכחות ומופתים בארץ, **כ"ש (לח'הלים קי"א)/ל"ט ראשית חכמה**. רוצה לומר שהחכמה היא הראשית מחשבה והיא מהקב"ה בעצמו, ועל כן פשוטו של מקרא שראשית החכמה היא יראת ה', רוצה לומר שרק על קרקע של יראת שמים, אזי האדם מכוון את הכלי שלו לחכמת האמת/כ"ו אבל בלא יראת שמים אזי תאוות לבו מכוונות את הכלי שלו לחכמות חיצוניות של חכמת אם וחקירותיו מתוך מופתי הטבע.

וזה לשון רבנו שם – וְהוּ פְרוּשׁ: וְאַתֶּם תְּהִיּוּ לִי מִמְלַכַת פְּהָנִים, הֵינּוּ בְּחִינַת אֱהָבָה הַקְדוּשָׁה פְּנ"ל. וְגוֹי קְדוֹשׁ, הֵינּוּ קְדוֹשׁ שֶׁהוּא בְּחִינַת קְדוּהָ, וְיָאָו הוּא בְּחִינַת לֵב פְּנ"ל: עַל יְדֵי מַה תְּבוֹא לְבְּחִינַת אֱהָבָה, וְלְבְּחִינַת קְדוּשָׁה וְאוֹ, עַל יְדֵי אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כִּי מִשָּׁה הוּא נְקֻדָּה פְּלִלִיית נְשֵׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁבְּתַחֲלָה צְרִיכִין הַכֵּל לְקַבֵּל מִהַנְּקֻדָּה פְּלִלִיית, וְאַחַר כֵּן וְצָרִיף כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהֵאִיר בְּחִבְרוֹ מִהַנְּקֻדָּה שֵׁשׁ בּוֹ, וְגַם יוֹכֵל לְהֵאִיר מִנְּהַ וְבֵה מִהַנְּקֻדָּה שְׁבוּ, שֶׁהוּא "פִּי יְדַבֵּר חֻכְמוֹת", לְהֵאִיר, שֶׁהוּא "וְהִגַּת לְבִי תְבוּנוֹת". וְאִזּוּ נִקְרָא גוֹי קְדוֹשׁ, הֵינּוּ קְדוֹשׁ וְאוֹ. שֶׁהַנְּקֻדָּה מֵאִיר לְהֵאִיר. וְעַל יְדֵי זֶה, "וְאַתֶּם תְּהִיּוּ לִי מִמְלַכַת פְּהָנִים", הֵינּוּ אֱהָבָה הַקְדוּשָׁה. כִּי בְּשֶׁתְּקַבֵּל מִן כָּל הַנְּקֻדּוֹת הַלְלוּ הֵן מִנְּהַ וְבֵה, וְהֵן מִהַנְּקֻדּוֹת שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הֵן מִהַנְּקֻדָּה פְּלִלִיית. שֶׁשָּׁם אֶצֶל כָּל הַנְּקֻדּוֹת שׁוֹרָה אֱהָבָה קְדוּשָׁה, הַנְּקֻדָּה כֹּהֵן, כְּמוֹ שֶׁתּוֹב: "הֲנִי נוֹתֵן לּוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם". וְהַנְּקֻדָּה הוּא בְּרִית שְׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁתּוֹב בְּ"עַץ חַיִּים": שֶׁהָאוֹר הַחֹסֵד נִשְׁאָר בְּיָסוּד דְּאֶצִּילוֹת:

^{כ"ו} ויהי מט ג', כי תצא כא יו, ברטורא משנה תרומות ג' ו', תהלים עה גא, קה לו.

^{כ"ז} **בראשית רבה** פרשה טג פסקה ח – ויצא הראשון אדמוני למה יצא עשו תחלה כדי שיצא הוא ותצא סריותו עמו א"ר אבהו כהדין פרביטא שהוא משטף את בית המרחץ ואח"כ מרחץ בנו של מלך כך למה יצא עשו תחלה כדי שיצא הוא ותצא סריותו.

^{כ"ח} **בכורה** שהוא ראשית שהוא בחי' חכמה – בחי' אור כנ"ל ועיין גמרא מועד קטן דף ו שבכור הפכו נקרא אפל לשון אפלה וחושך.

^{כ"ט} דף ל.

^{ל"ו} **בראשית** אמר רבי שמעון **עלה אתמר** עליה נאמר **ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהו"ה אלהיך, לא תבשל גדי בהלב אמו** וכו"ל שנמלת נראשית נרמזת מלות בטורים הנקראת ראשית, ובהמשך המאמר מצאנו את כל הפסוק, ואמר **תא חזי** בלא וכלה כי **חכמה עלאה עלה אתמר** על חכמה העליונה שהוא אבא לכללות האצילות נאמר **קדוש לי כל בכור** לפי שאבא הוא בכור לא"ה, והוא נקרא קדש, **דכל בכורים על שמה אתקריאו** שכל הכתובים על שם אבא נקראים בטורים, כשם שהוא בכור וקדש, כן למה הקב"ה שיהיו כל הכתובים קדושים, ו**שכינתא מתמן אתקריאת בכורה** וגם השכינה מלך אבא נקראת בכורה, כי היא בכורה לאבא, בכור מה שאמר חז"ל (במס' זבחים דף טז ע"א) איש מזריע תחלה יולדת נקבה, לכן נקראת המלכות לאצילות חכמה תחלה ולאשית לכל הגבורים דבי"ע, ומסיק ואמר **חכמה ודאי עלה אתמר** על אבא לאצילות נאמר ודאי **ראשית כל בכורי כל** כי הוא ראשית האצילות, והוא הכתוב הראשון לכל הכתובים שישנם בכל העולמות. ו**ברא בכורא דילה** אצל כן הכתוב של אימא, **קדמא דכלא** שהוא הראשון מלך אימא, בכור מה שאמר חז"ל (ספ' אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, **דא ו' עמודא דאמצעייתא** זו אות ו' דקס הוי"ה שהוא עמוד האמצעי, דהיינו ז"א לאצילות. (שע"ר)

^{ל"ז} עיין תרגום ירושלמי על בראשית שתרגם בחכמתא. וזוהר בראשית ל: והבין עז"ת ורמב"ן ומאור ושמש בראשית א' א' ובתורה לה אות א'.

^{ל"ח} בתקפא ותרו - תלים

^{ל"ט} **תהילים פרק קיא (י) ראשית חכמה יראת ידוד שכל טוב לכל עשיהם תהלתו עמדת לעד:**

מצודות דוד (י) ראשית חכמה – הנכון הוא שבתחלת למוד החכמה ירשיש האדם בלבו יראת ה' ולשכל טוב יחשב לכל העושים כן כי אז תהיה תהלתו עומדת לעד להיות מהולל בחכמה כי תהיה מתקיימת משא"כ אם לא תקדים היראה אל החכמה וכמ"ש רז"ל:

מלבי"ם (י) ראשית – אולם ראשית החכמה ושרשה היא יראת ה', שבאשר החכמה היא מקובלת מאדון החכמה, ואין חקיה ושרשיה מתבררים במופתים, והתאוה והיצר מסיתים את האדם לסור מחקי החכמה, צריך לאסור את הנפש במוסרות היראה, שם יירא את ה' לא יעבר מחקי החכמה אשר צוה וישמור פקודיו ומצותיו, ואז יהיה שכל טוב לכל עושיהם – כינוי עושיהם מוסב על הפקודים הנזכר למעלה, שאז ימצא העושה את הפקודים במשכל טוב, ורוח ה' ישכילוהו להבין טעמים וסודותם, ואז תהלתו עומדת לעד – כי ימצא במ אושר הנצחי ולישרים נאווה תהלה:

יוסף תהלות (חיד"א) – ראשית חכמה יראת ה'. שצריך שתהיה יראתו קודמת לחכמתו ואז חכמתו מתקיימת. שכל טוב לכל עושיהם למקיימי המצות לשמה כמש"ל ואמר לכל עושיהם שנבראים מלאכים מהמצות כמש"ל ועל ידי זה שלומד תורה לשמה לשמור ולעשות. תהלתו של הקב"ה שהיא השכינה שנקראת תהלה עומדת לע"ד כינוי לת"ת כידוע והוא יחוד שלם פ"ב כי זה כל פרי התורה והמצות ליחוד קב"ה ושכינתיה כנודע:

משלי פרק ד (ז) ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנייך קנה בינה:

מלבי"ם – (ז) ראשית חכמה קנה חכמה – **כבר התבאר כי החכמה אין לה התחלות ויסודות שעליהם נוסדה**, ואינה דומה כמו הבינה שיש לה ראשית והתחלה, שעל דברי חכמה או מדע שכבר קנה יתבונן ויוציא דבר מדבר ויקיש דבר אל דבר, וא"כ הראשית והתחלה של הבינה הוא חוץ מן הבינה, אבל החכמה אין לה ראשית בפ"ע, כי ראשית של החכמה והתחלותיה היא החכמה בעצמה, ר"ל חקי החכמה שקבל מאלהים היה יסוד החכמה לא דבר זולתה, וז"ש ראשית חכמה היא קנה חכמה, אבל ראשית של הבינה אינו הבינה בעצמה רק קנינים אחרים שקנה בנפשו מידיעות של חכמה או של כל מיני מדע, שבקנינים האלה הנמצאות בנפשו הוא מבין במ ומוציא דבר מדבר ובהם קונה בינה, וז"ש ובכל קנייך קנה בינה – למשל מי ש"ל התחלת יסודות ההנדסה או חכמת הטבע הוא מבין במ ומוציא דבר בינה, וכן עם כל קנין מאיזה מדע שאסף בנפשו יבין ויקנה בינה:

^מ **זוהר לחן** – ועיין סוכה מט: – אמר רבי חמא בר פפא כל אדם שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים שנאמר חסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו.

וזה בחי' מה שעשו אמר על יעקב, כשנודע לו שאביו ברח אותו, בברכה שקווה לקבל (בראשית כז/מא) ויעקבני זה/מב) פעמים פירוש ארב לי והתחכם בעקמימות/מג) שתי פעמים/מד) ליטול ממני שתי מעלות גדולות הבכורה והברכה/מה) וזה שתרגום אונקלוס/מו) על ויעקבני הוא וחכמני. נמצא שיעקב בחי' חכמה/מז). כי עשו שאמר "הכי קרא שמו יעקב ויעקבני", רצה לומר שזה מהמהות של יעקב שכשמו כן הוא, ופירושו כתרגומו שהיה חכם ממני.

וזה דהיינו חכמת יעקב היא בחי' שמש [מח] כי השכל הוא מאיר לו בכל דרכיו כמו השמש. שמאיר בבחי' מקיף אור שווה לכולם, וכל אחד לפי חכמתו משיג את האור החוזר מהדבר שמסתכל בו/מט) את אור הנצרך לו לדרכי התשובה.

ומידיעת ההפכים משמע שיש שמש דסט"א שהיא חכמות חיצוניות חקר הטבע לצורך התגלות לבו. עיין תורה לב תנינא שלירבעם היו ספרים בחכמות גדולות לבאר את התועלת בשני העגלים שהניח בדרך ובבאר שבע כדי שלא יעלו ישראל לרגל לירושלים. וכן במעשה מבעל תפלה מבאר רבנו קצת מכל חכמה שהיתה לכל כת מדוע בחרו דווקא במלך שבחרו ואמר שלא מבאר יותר כדי שלא נמשך גם אנו אחריהם כי היו חכמות גדולות והיינו שמש דסט"א כי גם עשו הוא שמש חכם להרע לעומת יעקב החכם בחכמת האמת. ועיין מנחות קי.ו/ שהשמש נקראת חרס/כז) והנביא ישעיה קורא לבית שמש עיר החרס במקום עיר החרס. נמצא שיש שמש הנקראת חרס, והיא חרס וחורבן למלכות דקדושה והיא שמש דסט"א בחי' עשו לעומת השמש שהיא בחי' יעקב שהיא בנין מלכות דקדושה.

^{מא} **בראשית פרק כז (לג) וַיִּחַרְד יַעֲקֹב חֲרָדָה גְדֹלָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי אֶפֹּאֵה הוּא הַצֵּד צִיד וַיָּבֵא לִי וְאֶכֶל מִכֵּל בְּטָרֵם תָּבוֹא וְאֶבְרַכְהוּ גַם בְּרוּךְ יְהוָה: (לד) כְּשִׁמְעוּ עֵשָׂו אֶת דְּבָרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צָעֵקָה גְדֹלָה וַמְרָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרַכְנִי גַם אֲנִי אָבִי: (לה) וַיֹּאמֶר בָּא אַחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרַכְתִּי: (לו) וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבנִי זֶה פְעָמִים אֶת בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עֹתָה לָקַח בְּרַכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶצְלַתְּ לִי בְרַכָּה:**

רש"י (לג) ויחרד – כתרגומו ותוה לשון תמיהה. ומדרשו ראה גיהנם פתוחה מתחתיו: מי אפוא – ל' לעצמו משמש עם כמה דברים. ד"א איפוא איה פה מי הוא ואיפוא הוא הצד ציד: ואכל מכל – מכל טעמים שבקשתי לטעום טעמתי בו (ב"ר): גם ברוך יהיה – שלא תאמר אילולי שרימה יעקב לאביו לא נטל את הברכות לכך הסכים וברכו מדעתו (ב"ר): (לו) הכי קרא שמו – לשון תימה הוא כמו (לקמן כט) הכי אחי אתה שמה לכך נקרא שמו יעקב ע"ש סופו שהוא עתיד לעקבני. תנחומא למה חרד יצחק אמר שמא עון יש בי שברכתי קטן לפני גדול ושניתי סדר היחס התחיל עשו מצעק ויעקבני זה פעמים, אמר לו אביו מה עשה לך? אמר לו את בכורתי לקח, אמר בכך הייתי מצר וחרד שמא עברתי על שורת הדין, עכשיו לבכור ברכתי גם ברוך יהיה: ויעקבני – כתרגומו וכמני ארבי וארב וכמן ויש מתרגמן וחכמני נתחכם לי: אצלת – לשון הפרשה כמו ויאצל (ס"א ויצל):

^{מב} **צ"ע לשון "זה" כי בדרך כלל אומרים לשון "זה" על דבר שאפשר להצביע עליו באצבע, ואילו כאן עשו אמר זאת ליצחק אחרי שיעקב כבר הלך משם.**

^{מג} **ויעקבני – פשוט המילה הזו הוא לשון עיקום וסיבוב כמבואר במלבי"ם 'רמיה ט' ג' עקוב יעקב – מענין מרמה, וענינו שמסבב אותו במעגלים סבוכים לרמאות (ולקח מליצתו מן האח שאמר עליו הכי קרא שמו יעקב ויעקבני): וכן שם יז ט' – לב עקוב – (עקוב הוא שם) נרדף עם מארב, וגדרו שמסבב את הנארב בתחבולותיו (ישעיה מ' ד'). ור"ל הלב מסובב מכל רע.**

^{מד} **זה פעמים – כי בפעם אחת א"א אלא תחילה צריך האדם לדעת שהוא בכור, בני בכורי ישראל, בן מלך ולא בן השפחה וח"כ עוד לנהוג בערמה וחכמה נגד הצה"ר כדי לחזור למלוכה. כמבואר במעשה מבן מלך ובן שפחה שנתחלפו. וכן ליצה"ר יש בחי' מתגבר ויש מתחדש (קדושין ל): ולכן צריך לנצחו זה פעמים דייקא תחילה על המתגבר ואח"כ על המתחדש, שתחילה מתגבר בתאוות ואח"כ מחדש סברות להצדיק עצמו.**

^{מה} **בכורה והברכה – יש במשמעות שהן בחי' אחת, וכן שוות באותיותיהן. כי שתיהן שרשן בחכמה עליונה, בכורה היא ראשית חכמה וברכה היא השפלת החכמה למטה לשון להבריך את הגפן להמשיך אותה אלינו.**

^{מו} **תרגום אונקלוס (לו) ואמר יאות קרא שמה יעקב וחכמני דנן תרתין זמנין ית בכירותי נסיב והא בען קביל ברכתי ואמר הלא שבקת לי ברכתא:**

^{מז} **יעקב בחי' חכמה אע"פ שנקרא יעקב כשנולד ועדיין החכמה רק בכח נקרא על שם סופו שיזכה לזה. וכן יוסף הצדיק נקרא שטנו של עשו מיד כשנולד (בראשית ל' כה) אע"פ שעדין לו תיקן הברית אלא מצד שרש נשמתו שהיה אחוז ביסוד.**

^{מח} **יעקב מדתו תפארת הנקרא שמש עץ חיים שער כא פ"ב. ועיין בראשית רבה סח' י' ושם פד' יא אמר יעקב מי גילה לו ששמי שמש. ועיין לקמן תורה עד שכל צדיק נקרא שמש ועיין תורה מט את ז': וישיות הר"ן רסא**

^{מט} **כמו השמש שא"א להסתכל בה בעצמה אבל היא מאירה את כל הדברים.**

^מ **מנחות קי. – (ישעיה יט-יח) " בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיוּ חֲמֵשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מְדַבְּרוֹת שֹׁפֵת פִּנְעָן וְנִשְׁבְּעוֹת לֵה' צְבָאוֹת עִיר הַהֶרֶס יֹאמֶר לְאַחַת" מאי עיר ההרס יאמר לאחת? כדמתרגם רב יוסף קרתא דבית שמש דעתיד למיחרב, איתאמר דהיא חדא מנהון, וממאי דעיר ההרס לישנא דשימשא, היא דכתיב (איוב ט-ז) האומר לחרס ולא יזרח.**

פרש"י על ישעיה פרק יט יח – עיר ההרס יאמר לאחת. תרגם יונתן קרתא דבית שמש דעתידא למיחרב יתאמר היא חדא מנהון. ההרס – תרגם יונתן לשני פנים לשון האומר לחרס ולא יזרח (איוב ט) ולשון הריסה וחורבן. ומהיכן למדה יונתן מנבואתו של ירמיה שנבא בתפנחס ושבר את מצבות בית השמש אשר בארץ מצרים (ירמיה מג), למדנו שבית שמש שבארץ מצרים ומצבה, עתידה ליחרב, ומצבות האמורות שם, היא מצבה אצל גבולה לה' האמורה כאן, ויש לומר שהיתה בית שמש יושבת בגבול מצרים על הספר לכך נאמר אצלה גבולה: (רש"י):

וזה שאמרנו שהאור מאיר כמו השמש זה בחי' (משלי ד')¹² ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום. דהיינו שאור-ח הנ"ל של השמש, לא זוכים בו בבת אחת אלא תחילה רק כנגה שהוא שחזור מאור חוזר, ואח"כ זוכים לאור חוזר חלש, שמתחזק והולך עד נכון היום, שככל שהאדם מכין כלי נ' מתוקן יותר, זוכה שהאור מאיר לו יותר חזק. אבל תמיד נשאר אור חוזר שחוזר מכל דבר שפוגע בו, כי בשמש עצמה לעולם אי אפשר להסתכל. וזהו שאמר לעיל שאיש ישראל צריך להסתכל בשכל של כל דבר, לא בשכל עצמו אלא בשכל החוזר מכל דבר.

וזה החכמה היא בחי' חיות לשון חיות (י'). כי החכמה והשכל הוא החיות של כל דבר (יח), כ"ש (קהלת ז')¹³ החכמה תחיה וכו'. הכוונה לשתי פנים מחד גיסא היא חיות הדבר דהיינו האותיות המחיות את הדבר/י' ע"י שמקבלות אור חיות מהקב"ה כי הכלל שחיות היא רק מבחי' מעל השמש, אבל תחת השמש והזמן הכל שואף למיתה. והכי נמי החכמה הזו פועלת חיות והתחדשות באדם שזוכה בה, כי היא שפע חכמה השופע מבחי' מעל השמש מבינה עילאה שהיא תוצאות חיים. כי החכמה תחיה אבל מתגלה רק בבינה. ורוצה לומר ששמחת ההתחדשות זה ממהות החכמה הזו שעליה מדבר כאן. ומתבטא בשמחה, יראת שמים, ואהבת ה'.

אך מחמת שאור השכל גדול מאד. א"א לזכות אליו כ"א ע"י בחי' נון שהוא בחי' מלכות (יח). כי המלכות היא מידה וטבע/י' שיש באדם להמליך על עצמו את זולתו הגדול ממנו. ובדרך כלל הביטוי שלה הוא יראה, או יראת עונש או יראת הרוממות, שתיהן תפיסה שאני מתבטל לגדול ממני, או בכח או בחכמה.

ומלכות דקדושה היא המקבלת מחכמה דקדושה ומלכות דסט"א מקבלת מחכמה דס"א. ולעיל נתבאר שחכמה דקדושה היא בחי' שמש שא"א להסתכל בה בעצמה, אלא בנגה ואור החוזר ממנה, וכאן מוסיף שגם השגת אור חוזר צריך כלי של מלכות, דהיינו יראת שמים כנ"ל שקודם לחכמה, כי היראת שמים מכוון את כלי המלכות להתרוקן משכל עצמי להיות מכוון רק אל שכל התורה הקדושה שהיא גילוי רצונו ית'.

¹² באיוב פרק ט' האומר לחרס ויזרח. ובשופטים פרק ח' (יג) וישב גִדְעוֹן בֶּן יוֹאָשׁ מִן הַמִּלְחָמָה מִלְמַעְלָה הִקְרַס: פרש"י – עד שלא שקעה השמש, בעוד החמה נראית גבוה:

¹³ בתקפא – (משלי י"ד) ובתולד ומתוצו תוקן

¹⁴ משלי פרק ד (יח) וְאַרְחַ צְדִיקִים כְּאֹר נֹגַה הוֹלֵךְ וְאֹר עַד נְכוֹן הַיּוֹם.

עיין מלבי"ם שפירש- אור נגה – בא על אור המתפלש מגשם מאיר, כמו על אור הירח, וכן בא על אור השחר, כמ"ש אור נגה עליהם (ישעי' ט'). ועיין ביאורו שם בישעיה (ט' א') פעל נגה הונח על האור החוזר מגשם מלוטש שאין לו אור מעצמו רק מקבל אור מדבר אחר, כמו כדור הירח, כמו שיבואר לקמן (י"ג י'), ולכן בא פעל זה על צאת אור היום מן האופק המזרחי קודם הנץ החמה, וארח צדיקים כאור נוגה (משלי ד' י"ח), יען כי האור הנראה אז אינו מגוף השמש רק מפגישת אור השמש בקטורים העבים העולים מן הארץ, כמ"ש הרמב"ם בפ"י המשניות (ריש ברכות):

¹⁵ עיין זוהר פנחס דף רמה: ובתיקון סה [דף צ"ג].

¹⁶ עיין תורה לא [דף מה]. בלשון מוהר"ת ד"ה ווי"ש רז"ל – כי אותיות התורה הם פועלים כי הם החיות של כל דבר, ותורה לג אות ג. ועיין תורה יח סוף אות ו'

¹⁷ קהלת פרק ז (יא) טובה חכמה עם נחלה ויתר לראי השמש: (יב) כי בצל החכמה בצל הכסף ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה:

תעלומות חכמה – ויתרון דעת החכמה. כלומר שדעת החכמה שלו הי' לו יתרון על כל הברואים שמחי' את בעלי' שחכמתו היה כ"כ גדולה עד שהחי' את בעליה שהיה מחיה ומוכך את החומר שלו שיהיה יכול לחיות חיים נצחיים:

ועיין חיי מוהר"ן – אות רלח – (ט) אמר המעתיק, שמעתי, שפעם אחת דחקה אותו אמו הצדקת זכרונה לברכה, (פיגא אמו של רבנו) באשר שהעולם משבחין אותו ואומרים עליו גדולות כאלה, על בן יאמר נא לה גם בן ויספר לה מה מדרגתו בעבודת השם. השיב לה מה אמר לה אני סר מרע באמת. "איה בין איין אמתער סר מרע" עוד שמעתי מהרב רבי נפתלי זכרונה לברכה, שפעם אחת שאלה אותו אמו למה אינו דוחק את עצמו לאכל קצת בי במה יחיה. והשיב לה, אני חי עכשו רק עם החכמה תחיה את בעליה. ואמר לה עוד, יש אצלי אנשים כאלו שידועים דברים כאלו שיכולים לחיות בהם בלא אכילה ושתייה (פשוט דרצונו לומר אפלו אם יאכלו מעט דמעט בתכלית העצמות יכולים לחיות בזה, כי עקר חייתם הוא ממוזן רוחני וכמוכא גם בזהר הקדוש:

¹⁸ עיין תורה לא – כי אותיות התורה הם פועלים, כי הם החיות של כל דבר. כמו שכתוב: יבטובו מחדש בכל יום מעשה בראשית/ ואין טוב אלא תורה (ברכות ה.). כי הם מנהיגין את כל העולם. אך האותיות בעצמן הם כגלם, ואין להם שום תנועה וחיית, ואין להם שום ציור. ועל בן יש להתורה שני כחות, זכה נעשה לו סם חיים' (יומא ע"ב: ועין תענית ז') וכו'. כי כל אחד לפי מה שהוא נכסף, כך הוא מצטר ומפרש אותיות התורה. כי בהתורה כלול אחיות טוב ורע, וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם" (הושע י"ד). הינו כל אחד לפי הכסופין שלו שמהם נעשים נפשות, על ידי זה עושה נקודת לאותיות התורה, ונצטריו האותיות, ונתפרשו לטוב או להפך, חס ושלוש. ולפי מה שנצטריו, כך הם פועלים בעולם.

¹⁹ מגילה י', פרש"י על גתלים עב יו, ועיין זוהר ויקהל רטו. ובמתק מדבש שם פי' עשר ספירות של ה' אחרונה שבשם הויה.

²⁰ עיין תורה קלה – כי טבע הקטנות שיתבטל לגבי הגדלות.

כ"ש על שלמה המלך (תהלים ע"ב) לפני שמש ינון שמו ופרש"י לשון מלכות. כי בשלמה המלך כתיב (מלכים-א ה' יא) ויחכם מכל האדם וכו' דהיינו שזכה לחכמה ושכל הנ"ל שהם בחי' שמש ע"י שהקדים נ' מלכות לשמש.

וזוה המלכות היא בחי' לבנה. כי הלבנה אין לה אור מעצמה כ"א כי אם מה שמקבלת מהשמש כמבואר בזוהר {זוהר יוחי דף רלח. ורמט:} ורוצה לומר שהן שני דברים, אחד שאין לה אור מעצמה, ועוד שמקבלת רק מהשמש, והן שתי תכונות שצריך לתקן לסלק כל שכל עצמי ושכל חיצוני ולכוון את המלכות לקבל רק מחכמה דקדושה. נמצא שרק ע"י שאני מסלק כל שכל עצמי ומכין עצמי לקבל כל אור החכמה שאזכה לקבל מהשכל, רק זה הכלי לקבל את האור הגדול הזה של יעקב.

וזוהו בחי' מלכות דלית לה מגרמה כלום [א"י]. אלא מה שמקבלת מן החית, שהיא בחי' חכמה. בחי' שמש כנ"ל. ונעשה אור הלבנה כאור החמה [ב"י]. דהיינו מי שזוכה לתקן את המלכות שלו שתייהיה כל רצונה רק להמליך את הקב"ה ובלי שכל עצמי אלא רק מה שמקבלת מיעקב כל שיאמר כי הוא זה אזי זוכה שכל האור של יעקב מאיר בו. ואזי אור החמה שבעתים ושוב צריך אני לתקן את המלכות כי בכל מדרגה צריך עוד ביטול ובכל מדרגה השכל נקרא עוד יותר הפך השכל שלי, וצריך עוד יותר ביטול. להיות בבחי' עם נבל ולא חכם כמבואר בתורה קכג. להבין שהחכמה הזו היא אור גדול מאד דהיינו שאינו דומה לשכל שאני מכיר וצריך הקדמות אחרות שהן כל כך שונות עד שלא מתקבלות אלא בכלי של מי שלית ליה מגרמי כלום [א"י] וכרבי זירא (ב"מ פה). שצם מאה תעניות כדי לשכוח תורת בבל כי רק עי"ז יהיה לו כלים להבין תורת ארץ ישראל. כי היא חכמה שאינה נכתבת אלא על נייר חדש (עיין תורה קצב). כי הנ' מלכות היא לב שאין בו שום רצון מלבד הרצון להמליך את הקב"ה, ביראת שמים, בלא פניות, רק על קרקע זו נקלטת החכמה הנ"ל.

עד כאן דיבר ממלכות דקדושה והצדיק יעקב הממלא אותה בחכמת אמת וחיות. ועתה ידבר על הצד השני, זה לעומת זה, עשו שבכל מהותו הוא הפך מיעקב האיש התם שפיו ולבו שווים שומר הברית [א"י] יושב אהלים בעסק התורה בכח ולתקן מלכות דקדושה להאיר השכל שבכל דבר. וכולו חיות קדושה.

לעומתו עשו בשדה עסוק ברציחה ניאוף [א"י] ואכילה גסה, וציד בפיו שצד את אביו בחן של שקר כיצד לעשר את המלח [א"י]. שאין פיו ולבו שוין [א"י] והוא הכסיל שידוע את כל החכמה ובו לה, כי חפצו בהתגלות לבו ותאוותיו. והוא מאד פעיל רץ ומתרוץ ואעפ"כ נקרא מת בחייו [א"י].

^ט תהילים פרק עב (טז) יהי פסת בר פאָרץ בראש הרים ירעש כלבנון פריו ויציצו מעיר כעשב הארץ: (יז) יהי שמו לעולם לפני שמש ינין [א"י] שמו ויתברכו בו כל גוים יאשרוהו:

רש"י (טז) פסת בר – לשון פסיון תוספת ורבי, ורבותינו פירשוהו לשון גלוסקאות לימות המשיח וכל המזמור במלך המשיח, ד"א פסת בר לשון רצון כמו פייס שהבריות מתפייסין ומתריצין מאת המקום כשנותן שובע בעולם. ירעש כלבנון פריו – חטיף גסין כפירות האילן ככליות של שור הגדול שהיה בימי שמעון בן שטח. ויציצו – ישראל. מעיר – מתוך ירושלים כעשב הארץ: (יז) יהי שמו – של שלמה נזכר לעולם בעושרו ובחכמתו. לפני שמש ינון שמו – כל ימי השמש יגדל שמו, ינון לשון מלכות ושררה כמו (משלי כ"ט) ואחריתו יהיה מגון, ולניני השליט על נכסי אחרים, אמרו בלבם נינם יחד (תהלים ע"ד) מלכיהם יחד. ויתברכו בו – אדם אומר לבנו תהי חכם ועשיר כשלמה:

מלבי"ם (יז) יהי שמו – נזכר לעולם – וגם יהיה מפורסם מאד כי לפני שמש ינון שמו – שמו ילך מנין לנין דור דורים לפני מהלך השמש, כמי שהשמש טובב ומאיר ומסיר חשך הגשמי, כן שמו יסבב ויאיר ויסיר אפל הנפשות, עד שיתברכו בו כולם, וכל גוים יאשרוהו – שיחשבו אותו להאושר הנפשי עד שיכוננו אושר נפשם נגד דרכיו ומעשיו:

^ט עין חיים שער ו' פ"ו (שליש ראשון של הפרק). ועיין קהלת יעקב ערך דל וערך סי. ובזוהר ח"א קעט: זוהר יחי רלג:

[גם עיין לקמן תורה ל' אות ו' דף טב. ותו' מט אות ג' דף נו. ותו' צו דף צו. ותו' קלה דף קג. אמצע טור א, ותו' קפה דף קט: ריש טור ב, ותו' ריש דף קיג: אמצע טור ב, ותו' פב תנינא דף לח. סוף טור ב']

^ט לשה"כ ישעיהו ל' כו. ועיין ספר מאירת עינים לר"י דמן עכו פ' משפטים כג כא שכתב ואו דוד יהיה כיעקב.

^ט כמבואר שם שלעם ישראל היו הרבה חכמות כשיצאו ממצרים ואם לא היו מסלקין אותן לגמרי במתן תורה א"א היה לתת להם את התורה.

^ט ראה לק"ה בשר וחלב ד' ב' ור"ח ה' ז'.

^ט כמבואר בזוהר יעקב ויוסף כחדא אזלי

^ט בראשית רק כה כט ויבא עשו מן השדה והוא עיף ודרשו בגמ' ב"ב טז: שבא על נערה המאורסה. ובב"ר סג' י' עה"פ יודע ציד איש שדה – רבי חייא אמר הפקיר עצמו כשדה אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון כל העולמים לא דיינו שנשתעבדנו לשבעים אומות אלא אף לזו שנבעלת כנשים. הובא בתו"ש קנו וביאר – שעשו הפקיר עצמו למשכב זכור כשדה שהכל דשין בה. ועיין אונקלוס עה"פ יודע ציד גבר נחשירכן. ועיין ציוני שם – ויצא הראשון אדמוני. סודו מובן כי היה סיגו דיצחק וזהו סוד ראשית גוים עמלק. ועמלק שורש הנחש הקדמוני רמו לזה כתבו המקובלים כי היה לו דמות נחש על ירכיו. ואונקלוס הגר כוון הסוד יודע ציד, נחשירכן.

^ט בראשית רבה סג' י" – אמר רבי אבהו שודני צידיני צד בבית צד בשדה בבית היך מתקנין מילחא בשדה היך מתקנין תבנא. (הוטא בפרש"י)

^ט מדרש שוחר טוב יד ג' הי האומר אחד בפה ואחד בלב

אבל מי שאינו מקשר עצמו אל השכל והחכמה והחיות^ט שיש בכל דבר. זה בחי' עשו. שבוה את הבכורה. כ"ש (בראשית כ"ה) ויבז^{עב} עשו את הבכורה דהיינו השכל כנ"ל. בחי' (משלי י"ח) ויבז^{עב} לא יחפוץ כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו. כי הבכורה היא התבונה, ועשו הוא הכסיל שלא חפץ בה כי בויה היא בעיניו.

^ט עיין פתחי שערים – שבירה אות כ' – שהרשע ע"י עוונותיו מחזיר עצמו לבחי' תוהו, שנשמה חיה יחידה שלו שמשם החיים, אינם נותנים כח ברוחו לתקן את נפשו, ועי"ז כלי רוחו נשברים, דהיינו הבחי' אדם שבו, והקליפות שולטים על נפשו. ונקרא מת בחייו ועליו נאמר (משלי כט כא) מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון. ועי"ש פרש"י מנון כמו ינון. ונראה שהם בחי' זה לעומת זה, ינון נאמר על מלכות דקדושה של שלמה המלך, לעומתו עשו יצרו הרע נעשה מנון עליו דהיינו מושל בו.

^ע צ"ע לכאורה החיות הוא דבר שממילא כי החכמה תחיה ומדוע צריך לקשר עצמו גם אל החיות שיש בכל דבר. ונ"ל שהכוונה לומר שזה ממדות היצ"ר שכיון שאין לו שפע מבחי' מעל השמש כי הוא רק תחת הזמן ומקום וכל הנגלה, ממילא הוא גם תמיד בעצבות וחסרון ומיתה ואפילו כשנראה שמח זו לא שמחה אמיתית של התחדשות אלא התלהבות רגעית.

^{עא} בראשית פרק כה (כו) ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם ישב אהלים: (כח) ויאָהב יַצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בְּפִיו וַרְבֵּקָה אֶהָבֵת אֶת יַעֲקֹב: (כט) וַיֵּזֶד יַעֲקֹב נֶזֶד וַיָּבֵא עֵשָׂו מִן הַשְּׂדֵה וְהוּא עֵיף: (ל) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל יַעֲקֹב הֲלֵעִיטֵנִי נָא מִן הָאֲדָם הָאָדָם הַזֶּה כִּי עֵיף אָנֹכִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אָדָם: (לא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכֶּרֶה כִּיֹּם אֶת בְּכֻרְתְּךָ לִי: (לב) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי בְּכֻרְתְּךָ: (לג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הַשְּׂבֻעָה לִי כִּיֹּם וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת בְּכֻרְתוֹ לְיַעֲקֹב: (לד) וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וַיִּזְיֵד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׂתֵּי וַיִּקֶּם וַיִּלְךָ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֻרָה:

פרש"י (כו) ויגדלו הנערים ויהי עשו – כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם כיון שנעשו בני שלש עשרה שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לעבודת כוכבים: **יודע ציד** – לצוד ולרמות את אביו בפיו ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן כסבור אביו שהוא מדקדק במצות: **איש שדה** – כמשמעו אדם בטל וצודה בקשתו חיות ועופות: **תם** – אינו בקי בכל אלה אלא כלבו כן פיו מי שאינו חריף לרמות קרוי תם: **ישב אהלים** – אהלו של שם ואהלו של עבר: **(כח) ציד בפיו** – כתרגומו בפיו של יצחק ומדרשו בפיו של עשו שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו: **(כט) ויזד ויבא עשו** – לשון בישול כתרגומו: **והוא עיף** – (ב"ר) ברציחה כמה דתימא (ירמיה ד) כי עיפה נפשי להורגים: **(ל) הלעיטני** – אפתח פי ושפוך הרבה לתוכה כמו ששנינו אין אובסין את הגמל אבל מלעיטין אותו: **מן האדם האדם** – עדשים אדומות ואותו היום מת אברהם שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה לפיכך קצר הקב"ה ה' שנים משנותיו שיצחק חי ק"פ שנה וזה קע"ה שנה ובישל יעקב עדשים להברות את האבל ולמה עדשים שדומות לגלגל שהאבלות לגלגל החוזר בעולם (ועוד מה עדשים אין להם פה כך האבל אין לו פה שאסור לדבר ולפיכך המנהג להברות את האבל בתחלת מאכלו ביצים שהם עגולים ואין להם פה כך אבל אין לו פה כדאמרין במועד קטן אבל כל שלשה ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם וכ"ש שאינו שואל בתחלה מג' ועד ז' משיב ואינו שואל וכו' ברש"י ישן): **(לא) מכרה כיום** – כתרגומו כיום דילהן כיום שהוא ברור כך מכור לי מכירה ברורה: **בכרתך** – לפי שהעבודה בבכורות אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה: **(לב) הנה אנכי הולך למות** – (מתנודדת והולכת היא הבכורה שלא תהא כל עת העבודה בבכורות כי שבת לוי יטול אותה ועוד) אמר עשו מה טיבה של עבודה זו (כלומר למה אמכרנה והלא יש בה מעלה ולא הפסד – ט"ז) א"ל כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין בה כמותה ששנינו (סנהדרין סג) אלו הן שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש אמר אני הולך למות על ידה אם כן מה חפץ לי בה: **(לג) השבע לי כיום** – שלא תערער על המכירה – רמב"ן **(לד) ויבז עשו**. העיד הכתוב על רשעו שביזה עבודתו של מקום: (הכתוב בא להעיד של"ת מחמת סכנת רעבון עשה כן – ט"ז. וגם לא מחמת פחד המיתה שיעשע בעבודת בית המקדש, שהרי לא פחד מעונש כלל – משביל לדוד)

משביל לדוד פסוק (לב) הנה אנכי וכו' ועונשין ומיתות וכו'. הקשה הר"ב דבק טוב למה חש עשו יותר על עונש זה (שיעשע בעבודת הכהונה) מעל עונש הרציחה שעבר ותירץ שעלה על דעתו שעל שפיכות דמים לא יענש לפי שטבעו כך אדמוני, אבל על זה חש, ע"כ. ומה יענה הרב על העבירות האחרות שעבר כדאיתא בגמרא דסנהדרין חמש עבירות עבר אותו רשע בו ביום בא על נערה מאורסה וכפר בעיקר וכו' ועוד שהיה עובד ע"ז כנראה מן הכתובים וכדפירש"י לעיל זה פירש לע"ז ולמה לא חש לעונש. **אלא האמת** שעשו לא היה חושש לעונש כלל שהיה סובר דליכא שכר ועונש וכונתו כן הואיל ולפי דבריך שהדין הוא שיש בה כמה עונשין וכו' א"כ הרי היא הבכורה גרועה ודבר בויון היא וכיון שכן למה זה וכו' בשלמא עד עכשיו היה בוחר בבכורה להתפאר בה לא לשום תכלית טוב שהרי מאחר שהיה עע"ז לא היה מקריב לשמים בלבו אלא ליוהרא היה חפץ שיקרא עליו שם בכורה אבל עכשיו ששמע מה טיבה הואיל וכן גרועתא היא ולמה זה וכו':

^{עב} **בפשטות** הראייה מזה שמכר אותה בנויד עדשים. ומהכתוב "ויאכל וישת ויבז" משמע שתאוות אכילה היא הגורם לכסילות וכן מבואר בתורה יז וכן התרגום "רשע עשיו את הבכורה", וכן הלשון בגמ' ב"ב טז: ושט עשו את הבכורה, "ושט" דייקא לשון ושט שבו נכנס המאכל קיבה. ועיין זוהר ח"ג רלב. ושט לשון "שטו ולקטו". דהיינו שטות וכסילות.

ועיין זוהר **תולדות** דף קלט. תא חזי זמנא חדא הוה יתיב רבי שמעון ושאר חברייא, עאל קמיה רבי אלעזר בריה, אמרו ליה לרבי שמעון, מלתא רבתא בעינן למבני קמך בעניינא דיעקב ועשו, איך לא בעא יעקב למיהב לעשו תבשיל דטלופחין עד דובין ליה בכירותא דיליה, ועוד דאמר עשו ליצחק אבוהי ויעקבני זה פעמים, אמר לון בהדין שעתא אתון חייבים לקבלא מלקות, דהאמנתון לפתגמי דעשו, ושקרתון לפתגמי דיעקב, דהא קרא אסדה עליה ויעקב איש תם, ותו כתיב תתן אמת ליעקב, אלא כך הוא ענייניה דיעקב עם עשו, בגין דעשו הוה סני לבכירותא בקדמיתא, והוה בעי מניה דיעקב דלסבה ליה אפילו בלא כסף, הדא הוא דכתיב ויאכל וישת ויקם וילך **(ויבז עשו את הבכורה):**

ועיין **בראשית רבה** סג פסקה יד – ויאכל וישת הכניס עמו כת של פריצים אמרין ניכול דידיה וניחוך עליו.

מדרש הגדול בראשית (פרשת תולדות) פרק כה פסוק לד – ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את הבכורה. מה עשה, התחיל מקהיל קהלות על יעקב ואומר להן יודעין אתם מה עשיתי לזה אכלתי עדשיו ושתיתי יינו ושחקתי בו ומכרתי לו את בכורתי. אמר לו יעקב אכול ויהנך. אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה בזית את הבכורה חייך שאני נותן אותך בזוי לדורות, דכתיב הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאד (עובדיה א, ב).

דהיינו כסיל שאע"פ שיודע השכל והחכמה לא חפץ בו אלא בתאוות לבו. שלא רצה לבטל רצונו מפני רצון ה', ולהכין נ' דהיינו מלכות דאין לה שכל ורצון עצמי אלא ביטול ורצון להמליך על עצמה את הקב"ה ע"י החכמה ושכל בחי' יעקב הצדיק.

וזה עשו הכסיל המבזה את התבונה והבכורה הוא **בחי' מלכות הרשעה** מלכות הממליכה את תאוות ליבה, ומבזה את חכמת התורה, ורצון הקב"ה. **בחי' לבנה דסט"א** הסוטה לקבל ממקום אחר, חכמות חיזוניות כיצד למלאת תאוותה, ולא מכינה עצמה לקבל חכמת הקב"ה. **שעליה נאמר** שלעתיד לבא **(ישעיה כ"ד/טו) ע"יחפרה הלבנה וכו' (ע"י)** כשתתגלה האמת בעולם כמ"ש (ישעיה ל' כ') ולא יכנף עוד מוריך ושם (יא ט') ומלאה הארץ דעה, אזי מלכות הרשעה תתבייש, כשלעיני כל יתברר שכל ימי ההכנה בפרוודור לטרקלין, מאסו ביזו וכפרו באמת ועסקו בשקר, ועתה אין להם שום כלי לשכר ותענוג עוה"ב.

וזה בחי' יעקב ועשו הם **בחי' יצ"ט ויצ"הרע"י** יצר טוב ויצר הרע/ע"י [ע"ט] רוצה לומר שלכל אדם בלבו יש יעקב ועשו. וקא משמע לן שכל ההתנהגות של יעקב עם עשו שמסופר בתורה כיצד לקח הבכורה והברכה וכיצד נהג בו כשנפגשו ועשו רצה להרגו. הכל הוא לימוד לנו כיצד להרגיז יצ"ט על יצה"ר.

כי היצ"ט היצר טוב נקרא מסכן וחכם (קהלת ד' א')/פ"א נקרא מסכן כי הוא **בחי' מלכות שהיא בחי' עניה ודלה דלית לה מגרמה כלום** אין לה מעצמה שום שכל וכל רצונה לקבל רק חכמה דקדושה, ולכן נקרא חכם כי מדת המלכות שלו אינה מקבלת שום שכל כ"א כי אם **מה שמקבלת מחכמה של יעקב**.

ויצ"הרפ"ג ויצר הרע נקרא מלך זקן וכסיל [פ"ד]. נקרא מלך **בחי' מלכות דסט"א שאינה חפיצה בחכמה ושכל**. ונקרא זקן (נוטריקון זה קנה חכמה) כי סובר שכבר קנה חכמה ולא צריך לקבל, ואמנם יודע

^{ע"י} משלי פרק יח (א) לתאנה יבקש נפרד בכל תושיה יתגלע: (ב) לא יחפץ כסיל בתבונה פי אם בהתגלות לבו: (ג) בבוא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה: (ד) מים עמקים דברי פי איש נחל נבע מקור חכמה:

מלבי"ם - באור הענין - (ב) לא יחפץ כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו - יש הבדל בין הכסיל ובין האויל, שהאויל הוא המסתפק על חקי החכמה, ובכ"ז הוא חפץ בתבונה, שאם יוכל להבין הכל בתבונה עד שלא יסופק לו היה חפץ יותר, לא כן הכסיל שהוא יודע חקי החכמה ובלתי מסתפק, רק התאוה תאלצהו, ועי"כ חולק על החכמה, והוא לא יחפץ בתבונה - כלל, רק בציורי התאוה המתגלים על הלב כי כפי ציורי לבבו המתגלים מעומק הנפש בין טוב בין רע יעשה, הגם שהתבונן שציוריו לא טובים:

מלבי"ם - באור המלים - (ב) כסיל - הוא נלוז מחקי החכמה מפני תאוותו ואינו חפץ בדעת ותבונה, כמ"ש (א' ב') וכסילים ישנאו דעת (וכן י"ב כ"ג, י"ג ט"ו י"ה, י"ד ז', ט"ו ב', ז' י"ד י"ז י"י):

^{ע"י} ישעיה פרק כד (כא) ויהי ביום ההוא יפקד ידוד על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה: (כב) ואספנו אספה אסיר על בור וסגרו על מסגר ומרב ימים יפקדו: (כג) וחרפה הלבנה ובושה החמה פי מלך ידוד צבאות בהר ציון ובירושלם ונגדו וקניו כבוד:

רש"י (כג) וחרפה הלבנה וגו' - ת"י ויבהתון דפלאחין לסיהרא ויתבנעון דסגדין לשמשא:

מלבי"ם - באור המלים - (כג) וחרפה ובושה - כבר בארתי למעלה (א' כ"ט) כי חפירה גדולה מבושה, חפר מורה שמרוב הבושה חופר פנים בטמון, וכן אור החמה תתמעט, ואור הלבנה המעוטה תסתור לגמרי ותחפור פניה בטמון:

^{ע"י} בתקפא כתוב וחרפה

^{ע"י} עיין תיקון ח (דף כד)

^{ע"י} בתולד ומתוצרו ויצה"ר

^{ע"י} יצר טוב ויצר הרע - צ"ע מדוע יצר טוב לא נקרא הטוב רק יצר הרע נקרא הרע בה' הידיעה?

^{ע"י} ועיין געם אלימלך משפטים ד"ה וכי ינצו

^{ע"י} קהלת פרק ד (יג) טוב ילד מסכן וחכם ממלך אשר לא ידע להזהר עוד: (יד) פי מבית הסורים יצא למלך פי גם במלכותו נולד רש:

רש"י (יג) טוב ילד מסכן וחכם - זה יצר טוב ולמה נקרא ילד שאינו בא באדם עד י"ג שנה. מסכן - שאין האיברים שומעים לו כמו ליצ"הר. חכם - שמשכיל את האדם לדרך טובה. ממלך זקן וכסיל - יצה"ר שהוא שליט על כל האיברים זקן שמשעה שנולד הוולד הוא נתון בו שנאמר (בראשית ד) לפתח חטאת רובץ. וכסיל - שמתעדה בדרך רעה כך נדרש במדרש. אשר לא ידע להזהר עוד - שהרי הזקין ואינו מקבל תוכחה:

המקור לפרש"י בקהלת רבה ד' ט' ועי"ש עוד - "כי גם במלכותו נולד רש" במלכות יצר טוב נולד רשותו של יצר הרע.

^{ע"י} עיין רש"י ועיין זוהר וישב קעט. וקהלת רבה [נ ט] ובנדרים לב: [גם עיין מדרש תהלים פ"ט, פסיקתא דב כהנא נספחים אות ג' ליקוטי מדרש]

^{ע"י} זוהר ריש פרשת וישב דף קעט. והוא דרוש ארוך לבאר מה ששלמה קרא ליצה"ר זקן וכסיל וליצ"ט ילד מסכן וחכם - ורבינו נקט פירוש רשב"י שם בעמוד ב' - רבי שמעון אמר, תא חזי, כתיב טוב ילד מסכן וחכם, מאן ילד מסכן, הא אוקמוה ואתמר דאיהו יצר טוב, אבל טוב ילד, הדא הוא דכתיב (תהלים לו כה) נער הייתי גם זקנתי, ודא הוא נער דאיהו ילד, מסכן דלית ליה מגרמיה כלום, ואמאי אקרי נער, בגין דאית ליה חדתו דסיהרא דמתחדשא תדיר, ותדיר איהו ילד מסכן כמה דאמרן, וחכם בגין דחכמה שריא ביה. ממלך זקן, דא הוא יצר הרע כמה דאתמר, דהא מן יומא דהוה לא נפק ממסאבותיה לעלמין, ואיהו כסיל, דכל ארחוי אינון לארח בישא, ואזיל וסטי לבני נשא, ולא ידע לאזדהרא, ואיהו אתי עם בר נש בתסקופין, בגין לאסטאה לון מארח טבא לארח בישא.

^{ע"י} בתולד ומתוצרו ויצה"ר

אותה/ה¹⁷ אלא שלא חפץ בה, לכן נקרא כסיל בחי' לא יחפוץ כסיל בתבונה וכו' אלא בהתגלות לבו כנ"ל.

וצריך כ"א כל אחד ליתן כח לבחי' מלכות דקדושה להתגבר על מלכות דסט"א דהיינו לתת כח למדת ההמלכה שלי את הקב"ה ולחפוץ בחכמתו, ולהמית את המלכת התגלות לבי ולמאוס בחכמות חיצוניות. **וכשאמרז"ל** וכמו שאמרו רבותינו ז"ל בגמרא (ברכות ה'./¹⁸) **לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצ"הרפ"ו** [פ"ח] לעולם צריך האדם להרגיל עצמו להלחם ביצר הרע, לא ליתן לו חפץ לבו, כדי לחזק את מלכות דקדושה לעשותה כלי לחכמה. ולהלחם בו ברוגז ולא בנועם אלא בחובלים, דהיינו מקלות, (וכדלקמן שבתורה יש מקלות ושמות).

וצ"ע לפי שלמדנו שיעקב ועשו הם בחי' יצר הטוב ויצר הרע, מדוע לא נלמד מהתנהגותו של יעקב עם עשו כיצד להרגיז יצ"ט על יצה"ר, שתחילה הקדים תפלה לה'¹⁹, לזכות לסיעתא דשמיא. ושלח דורון לעשו/צ

¹⁷ * שם סיפא דמקרא הנ"ל

¹⁸ **עיינ ר' צדוק** מלובלין הכהן ליקוטי אמרים – אמצע אות ח – כי אמת הוא כן דיש חכמה באומות העולם והיינו חכמת אמת רק שאינו מורגש ללב ואינו תורה להדריך הלב על ידו, מה שאין כן חכמת בני ישראל נקרא תורה כי מרכבה דיוקאל באובנתא דליבא תליא כמו שאמרו במגילה (כ"ד ע"ב) דהעיקר על ידי הרגשת הלב באור ה' יתברך וזה אינו באומות העולם כלל רק בישראל שהקב"ה לבן של ישראל (שיר השירים רבה ה', ב') ומעשה בראשית ומעשה מרכבה וסתרי פעולות הנבראים בכל מיני חכמות לימודיות דבני ישראל הוא עצמו אותן חכמות אלקיות וטבעיות ולימודיות דאומות העולם, רק מצד נביעותן מהבינה שבלב להכיר בכל דבר אמיתות ה' יתברך הוא בענין אחר ממש: **וכמו ששמעתי כי כל חכמתו דרבי שמעון בר יוחאי בספר הזוהר ידעו גם כן סבי דבי אתונא מחכמי יון שהיו קרוב לזמנו והיו לעומתו זה לעומת זה והעשר ספירות הם עצמן העשרה מאמרות הידועים לבעלי ההגיון רק שהשיגום בלבוש אחר מצד החיצוניות ואינו דברי תורה כלל. וכן כל חכמת שלמה המלך ע"ה היה יודע גם כן חירם מלך צור שהיה לעומתו זה לעומת זה וכן חכמתו של משה רבינו ע"ה ידע בלעם מצד החיצוניות (וכאומרם ז"ל (זבחים קט"ז). דנתקבצו אומות העולם לבלעם וסיפר להם ענין מתן תורה, וזה שאמרו בספרי (סוף ברכה) באומות העולם קם ומנו בלעם) כך שמעתי ויציבא מילתא: ושלוש אלו הם גם כן נגד שלוש מיני חכמות הנזכרים הגם שכל אחד כולל שלושתם מכל מקום כל אחד מתייחד ורשום בכח אחד פרטי, משה רבינו ע"ה הוא המגלה ומפרסם אלקות בעולם במתן תורה וכן שמעתי דהוא שורשו מדיבור אנכי ה' אלקיך שה' יתברך רוכב ומנהיג העולם הוא מעשה מרכבה, וזהו תורה שבכתב שהוא מה' יתברך עצמו דמעשה מרכבה הוא מצד ה' יתברך והשגת מדותיו יתברך, ולכך משה רבינו ע"ה הוא מדת הדעת כנודע שהוא להשפיע ידיעה זו ללב, ודבר זה של השפעת החכמה ללב הוא גם כן מצד שה' יתברך רוכב על הנבראים והוא צור לבבן על ידי זה נשפע ללב, שהרי באומות העולם אינו נשפע אף על פי שמשגיגים חכמה וידעו גם כן ממתן תורה כמו שאמרו ז"ל רק דקרו ליה אלקא דאלקא כדאיתא שיליה מנחות (ק"י), היינו דהשגתם מצד החיצוניות שהוא הכתר ולא פנימיות הדעת:**

¹⁹ **ברכות דף ה.** אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר "רגוז ואל תחטאו". **אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר "אמרו בלבבכם". אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר "על משכבכם". אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה שנאמר "ודומו סלה". ואמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב "ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם", לוחות אלו עשרת הדברות, תורה זה מקרא, והמצוה זו משנה, אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים, להורותם זה גמרא, מלמד שכולם נתנו למשה מסיני:**

רש"י – ירגיז יצר טוב – שיעשה מלחמה עם יצר הרע:

רש"י בסנהדרין [קיא ב ד"ה ומתגברן פירש: אם יצר הרע אמר לו עשה עבירה זו, לא די שנמנע מהעבירה אלא הולך ועושה מצוה. והאור החיים (דברים כ') ביאר ש"הרגותו היא לסגף עצמו בדברים המותרים לו, גם בתעניות מלקיות ובכי להתיש כח הרע", וראה דבריו בבראשית כח יד] וכן ביאר הגר"א (משלי א ב). ועוד ביאר הגר"א שאף אם נראה שנכנע היצר, אל ירפה ממנו כמו שמרפה משונא הנכנע, אלא לעולם ירגיז, שנאמר רגוז – תמיד. ועוד ביאר, שבכל מלחמה המנוצח נחלש, ואילו במלחמת היצר אם נצחו היצר מתגבר עליו, שהרי כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו. (הערה 4 בבאר תבונתא)

מהרש"א – לעולם ירגיז אדם יצ"ט כו'. דלפי משמעו רוגז מלשון כעס הוא היפך הדבר כי הרוגז וכעס ממדות הרעות הוא ומביא לידי חטא כמ"ש בכ"מ וע"כ אמר כי במקום הזה מדת הרוגז טוב דהיינו להרגיז יצ"ט על יצה"ר להלחם בו וינצחו שלא יחטא ואם לא יוכל לו יעסוק בתורה כמו שאמרו אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד שישכים עם היצ"ט לומר שם אמן ומייתי ליה הכא מאמרו בלבבכם כדאמרי' בכל לבבך בשני ביתי"ן ע"ש ב' יצריך:

¹⁸ בתולד וסתולו יצה"ר

¹⁹ וזה ח"א דף רב

²⁰ **בראשית פרק לב (י) ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק יודך האמר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך: (יא) קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הירדן והנה ועתה הייתי לשני מנהגות: (יב) הציילני נא מיד אהי מיד עשו כי ירא אנכי אתו פן יבוא והכני אתם על בניי: (יג) ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את ירעך כחול הים אשר לא יספר מרב:**

צ"ע לפי מהלך התורה כיון שעדיין לא ניצח את עשו עדיין המלכות לא התקיים בה כשזה קם זה נופל ועדיין אין לו נ' לקבל בו את הח', ואין לו חן שיתקבלו תפילותיו, וא"כ למה התפלל. ונ"ל כי לב נשבר ונדכה לא תבוזה ותפילת העני מדעת מתקבלת והבוטח בה' חסד יסובבנו. דהיינו שמה שמבאר רבנו כאן כיצד תתקבלנה התפילות הכוונה לתפילות שהן לא בבחי' תפילה לעני. אלא בחי' צדיק גזור והקב"ה מקיים. ושתהיה תפלתו שגורה דהיינו שלוחה מהקב"ה לפיו בחי' שכינה מדברת מגרונו. כמבואר בברכות לד: את תפילתי שגורה בפי יודע אני שהיא מקובלת.

בבחי' מים אחרונים, ורק אם לא יועיל אזי הכין עצמו למלחמה/א. ונראה פשוט שיש לחלק בין יעקב שהיצה"ר שלו היה בחוץ, לבין אדם שעשו נמצא אצלו בלב, ובכל רגע עומד עליו להרגו, ולא דמי לעשו שהיה בא ממרחק לקראתו. אמנם צריך גם ללמוד מיעקב לפעמים ליתן לו איזה קצת דורון, ולהקדים תפלה להנצל ממנו כמבואר בקדושין ל: שבלא סיעתא דשמיא א"א להנצל ממנו.

ועיין פרש"י שיעקב בטוח היה שינצח במלחמה עם עשו, וכן מבואר במדרש/ב. שהיה חזק וגבור מעשו ומאנשיו הרבה. ויש ללמוד מכך שכל אדם יש בכוחו לנצח את יצרו כיעקב את עשו. וכן מבואר בתורה מו תנינא/ג.

עוד מבואר לקמן שהיצ"ר נקרא גל, ואיתא במדרש/ד עה"פ ״ויצו אותם לאמור״ שיעקב ציוה את המלאכים ללמד לדורות שלא יתקשו כנגד הגל שכל המתקשה כנגד הגל הגל שוטפו. וכעין זה ביבמות/ה אם יבואו רשעים להאדם יענעו להם ראשו. וכן מבואר בחומש/ו שכשנפגשו היה יעקב משתחוה לעשו שבע פעמים, וכונתו לשכינה כמבואר בזהר/ז, ועי"ז ביטל מעשו ז' תועבות לבו/ח, ולקח ממנו ז' מקדשות שהיו לישראל

^א בראשית פרק לב (יד) וַיִּלְךְ שָׁם בְּלִילָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֹשֵׂוֹ אָחִיו:

רש"י (יד) הבא בידו – ברשותו וכן (במדבר כא) ויקח את כל ארצו מידו. ומ"א מן הבא בידו אבנים טובות ומרגליות שאדם צר בצרור ונושאם בידו ד"א מן הבא בידו מן החולין שנטל מעשר כמה דאת אמר עשר אעשרנו לך והדר לקח מנחה:

והדורון הוא בחי' מים אחרונים שנותנים לסט"א חלקו כדי שלא יקטר ויטלק, כמבואר בזהר תולדות דף קלח: כי הא דאמר רבי שמעון, מאי דכתיב (בראשית א כא) ויברא אלהים את התנינים הגדולים, דא יעקב ועשו, ואת כל נפש החיה הרומשת, אלין שאר דרגין דבינייהו, ודאי אתעביד יעקב חכים לקבליה דההוא חויה אחרא והכי אצטריך. ובגין כך בכל ירחא וירחא חד שעיר, בגין לאמשכא ליה לאתריה, ויתפרש מן סיהרא, וכן ביומא דכפורי לאקרבא ההוא שעיר, ודא בחכמה לשלטאה עליה, ולא יכיל לאבאשא, דכתיב (ויקרא טז כב) ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזרה, ואוקמוה דדא עשו דאיהו שעיר, וכלא בחכמה וברמאות לגביה, מאי טעמא, משום דכתיב (תהלים יח כז) ועם עקש תתפתל, בגין דאיהו חויה בישא, עקים רוחא, חכים לאבאשא, אסטי לעילא ואסטי לתתא, ובגין כך ישראל מקדמין וחכמין ליה בחכמה בעקימו, בגין דלא יכיל לאבאשא ולשלטאה, ועל דא יעקב דאיהו ברזא דמהימנותא, כל עובדיו לגבי דעשו, בגין דלא יהב דוכתא ליה לההוא חויה לסאבא מקדשא, ולא יקריב לגביה, ולא ישלוט בעלמא. ועל דא לא אצטריך ליה לאברהם לאתנהגא בעוקמא, ולא ליצחק, בגין דעשו דאיהו סטרא דההוא חויה עד לא אתא לעלמא, אבל יעקב דאיהו מאריה דביתא, איבעי ליה לקיימא לקבליה דההוא חויה, דלא יהיב ליה שלטנותא כלל, לסאבא בי מקדשא דיעקב, ועל דא אצטריך ליעקב יתיר מכל בני עלמא, ובגין כך ישראל קדישין אתברירו חולק עדיבה דקב"ה, דכתיב (דברים לב ט) כי חלק יהו"ה עמו יעקב חבל נחלתו:

^א בראשית פרק לב (ח) וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ וַיַּחֲזֵק אֶת הַעֵם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לְשָׁנֵי מִחְנוֹת: (ט) וַיֹּאמֶר אִם יָבֹא עֵשׂוֹ אֶל הַמִּחְנֶה הָאֶחָת וְהָקְהוּ וְהָיָה הַמִּחְנֶה הַנֶּשְׂאָר לְפִלִּיטָה:

רש"י – והיה המחנה הנשאר לפליטה – על כרחו, כי אלחם עמו התקין עצמו לשלשה דברים לדורון לתפלה ולמלחמה. לדורון. ותעבור המנחה על פניו. לתפלה אלהי אבי אברהם. למלחמה והיה המחנה הנשאר לפליטה:

דהיינו שיעקב היה בטוח שבמלחמה עם עשו הוא ינצח. וצ"ע א"כ מדוע חצה את המחנה.

^ב ועיין גם בתנחומא וישלח ד' – (ד) וישובו המלאכים אל יעקב לאמר מיד ויירא יעקב מאד ויצר למה שני פעמים ויירא שלא יהרוג ויצר שלא יהרג שהיה יעקב גבור תדע שלשר הגדול רפש שנא' (הושע יב) וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו באותה שעה התחיל מבקש רחמים שנאמר הצילני נא מיד אחי ראה גבורתו של יעקב מה כתיב בו ויקח יעקב אבן וירימה מצבה וכמה שעורה א"ר יוחנן שעורה כשינה של טבריה התחיל לבן אומר ליעקב ואלהי אביכם אמש אמר אלי לאמר השמר לך וגו' יש לאל ידי אמר לו יעקב אילולי שאמר לך השמר יש לאל ידך שתהרגני בא אתה וכל אוכלוסין אם יש בהן כח יתגוששו עם אבן הזו וירימה והוא הרימה מצבה כאדם שמעביר פקק צלוחית מן הצלוחית ואף בני יעקב גבורים כמותו היו שכן הוא אומר להם ויאמר יעקב לאחיו לקטו וכי אחיו היו חד הוה ליה ולוי קבריה אלא בניו היו והיו גבורין כמותו.

^ג עיין תורה מו – דע, שלכל אָחָד אֵין לוֹ מְנִיעוֹת רַק כְּפִי כְחוֹ, כְּפִי מִה שְׂיָכֹל לְשֹׂאֵת וְלַעֲמֹד בָּהֶם אִם יִרְצֶה. וּבְאֵמַת אֵין שׁוּם מְנִיעָה, כִּי גַם בְּהַמְנִיעָה בְּעֶצְמָה מְלַבֵּשׁ שֵׁם הַשֵּׁם יְתַבְרַךְ, וְכַמְבָּאָר בְּמִקּוּם אַחַר (בלקוטי א' סימן קטו). וְהַמְנִיעָה הַגְּדוּלָה שְׂבִכָל הַמְנִיעוֹת הִיא מְנִיעַת הַמּוֹחַ, דְּהֵינּוּ מִה שְׂמֹחוּ וְלָבוּ חֲלוּקִים מִהֶשֶׁם יְתַבְרַךְ אוֹ מִהַצְדִּיק, כִּי אֶפְלוּ בְּשִׂמְשׁוֹר הַמְנִיעוֹת שֵׁישׁ לוֹ לְנִסְעֵ לְהַצְדִּיק הָאֵמַת וּבָא לְשֵׁם, עִם כָּל זֶה, בְּשִׂמְחוֹ חֲלוּק וְקָשָׁה לוֹ קְשִׁיוֹת עַל הַצְדִּיק, וְיֵשׁ לוֹ עֲקוּמוּמִיּוֹת בְּלָבוּ עַל הַצְדִּיק, זֹאת הַמְנִיעָה מוֹנֵעַ אוֹתוֹ יוֹתֵר מִכָּל הַמְנִיעוֹת:

^ד פסיקתא זוטרתי (לקח טוב) בראשית (פרשת וישלח) פרק לב פסוק ה) ויצו אותם לאמר. לאמר לדורות, שלא יתקשו כנגד הגל, שכל המתקשה כנגד הגל, הגל שוטפו, וכל הנכנע מפני הגל הגל עובר. (הובא בתו"ש וישלח אות כג)

^ה ועיין יבמות קכא. תניא אר"ג פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שנשברה והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה ומנו רבי עקיבא וכשעליתי ביבשה בא וישב ודן לפני בהלכה אמרתי לו בני מי העלך אמר לי דף של ספינה נודמן לי וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי מכאן אמרו חכמים אם יבואו רשעים על אדם יענעו לו ראשו

^ו בראשית פרק לג (א) וַיִּשְׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֹשֵׂוֹ בָּא וְעָמוּ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחֲזֵק אֶת הַיְלָדִים עַל לֵאָה וְעַל רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׂפֹחוֹת: (ב) וַיִּשֶׂם אֶת הַשְּׂפֹחוֹת וְאֶת יְלָדֵיהֶן רֹאשְׁנָה וְאֶת לֵאָה וְיַלְדֵיהָ אַחֲרָיִם וְאֶת רָחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרָיִם: (ג) וְהוּא עָבַר לְפָנֵיהֶם וַיִּשְׂתַּחוּ אַרְצָה שָׁבַע פְּעָמִים עַד גִּשְׁתּוֹ עַד אָחִיו:

^ז זוהר וישלח דף קעא: – והוא עבר לפנייהם וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו, רבי אלעזר פתח ואמר, (שמות לד יד) כי לא תשתחוה לאל אחר כי יהו"ה קנא שמו, וכי יעקב דאיהו שלימא דאבהו, דאתברירי חולקא שלימתא לקב"ה, ואיהו אתקריב לגביה יתיר, (ס"א ואשתלים לעילא ולתתא). היך סגיד ליה לההוא רשע דעשו דאיהו בסטרא דאל אחר, ומאן דסגיד ליה סגיד לאל אחר, אי תימא בגין דאמרו תעלא בעדניה סגיד ליה, לאו הכי, דהא עשו כאל אחר הוה, ויעקב לא יסגוד לההוא סטרא ולההוא חולקא כלל,אוף הכא והוא עבר לפנייהם, מאי והוא, דא שכינתא עלאה דהוה אולא קמיה (כרע), ודא הוא נטירו עלאה, כיון דחמא יעקב, אמר הא עידן

מאהל מועד עד בית שני/ט"א, ועל כן מיהר עשו לרוץ לקראתו שלא יקח ממנו עוד/ק"פ. וכן כתיב (משלי כה כא)/ק"פ אם רעב שנאך האכילהו לחם כי גחלים אתה חותה על ראשו (מגילה טו).

וע"י מה נותן כח למלכות דקדושה דהיינו אדם שכבר התגבר עליו היצה"ר המשוגע והכסיל שאינו חפץ בתבונה אלא רק בהתגלות לבו, מה יכול לגרום לו להתהפך ולחפוף בתבונה ולרצות להמליך את הקב"ה על עצמו בביטול גמור לדעת התורה וחכמיה.

התרוץ לזה **ע"י התורה שהוא עוסק בכח**. קי(כשארז"ל שם לעולם ירגיז וכו'/ק"פ) **אי אזיל מוטב וא"ל"קד יעסוק בתורה** דהיינו שתורה בכח הכוונה להלחם ביצה"ר בכח וברוגז/ק"פ דהיינו לא להסיח הדעת מהרצון להכניע אותו. וע"י לימוד התורה ועצותיה נותן כח למלכות דקדושה ומכניע מלכות דסט"א. ואע"פ שאמר לעיל לעולם ירגיז וכו' ואם לאו יעסוק בתורה, משמע כאן שה"לעולם ירגיז" זה בעצמו ע"י שיעסוק בתורה בכח, וכמו שארז"ל שאמרו רבותינו ז"ל **(קידושין ל ע"ב) ק"פ/ק"פ** תנא דבי רבי ישמעאל

לסגדא לגביה דקב"ה דהוה אזיל קמיה, כרע וסגיד שבע זמנין, עד גשתו עד אחיו, ולא כתיב וישתחו לעשו, אלא כיון דחמא דהא קב"ה אזיל קמיה כדון סגיד לקבליה, בגין דלא למיהב יקר למסגד לאחרא בר מניה, וכלא איהו כדקא יאות.

נח **מדרש הביאור** הובא בתו"ש אות יב ובבעל הטורים

ט"ז **מדרש הגדול** בראשית (פרשת וישלח) פרק לג פסוק ג – וישתחו ארצה שבע פעמים. ולמה שבע, על שם שנאמר כי שבע יפול צדיק וקם (משלי כד, טז). ויש אומרים השתחוה יעקב לעשו שבע וכנגדן נטל ממנו שבע. ואלו הן אהל מועד וגלגל ושילה ונוב וגבעון ובית ראשון ובית שני. כיון שראה אותו עשו הרשע משתחוה מיד וירץ עשו לקראתו וישקוה ביקש לנשכו וכו'.

ק"ר **יוסף בכור שור** – שבע פעמים – השתחוואה קודם גשתו לאחיו, ועשו רץ לקראתו כדי שלא ישתחוה עוד: ובמדרש הגדול הנ"ל.

ק"א **משלי פרק כה** (כא) אם רעב שנאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים: (כב) פי גחלים אתה חתה על ראשו ויודך ישלם לך:

רש"י (כא) אם רעב שנאך – כמשמעו, ורבותינו פירשוהו על יצר הרע אם רעב הוא ואומר לך להשביעו בעבירי' משוך את עצמך לבית המדרש והאכילהו מלחמה של תורה וכן השקהו מים מימיה של תורה: (כב) כי גחלים – הם לו שאתה חותה ושואב מן המדורה לתת על ראשו. חותה – כל שאיבת גחלים מתוך ההסק קרי חותה כדאמר לחתות אש מיקוד (ישעי' ל). וה' ישלם לך – ישלימנו עמך שלא יתגבר עליך:

ק"פ תוספת זו של מוהר"ן נמצאת כבר בנוסח תורה זו שבלוח השמסות לזרזיר שהדפיס מוהר"ן בסוף ספורי מעשיות

ק"ג **צ"ע מדוע** מוהר"ן מצטט את הרישא לעולם ירגיז הרי כוונתו להביא ראייה לדברי רבנו שע"י תורה בכח נותן כח למלכות דקדושה? ונ"ל שבאמת הגמרא בעצמה קשה דמשמע ממנה שאפשר להכניע את היצה"ר בלי תורה ורק מי שלא מצליח אזי יעסוק בתורה והרי חז"ל אמרו בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו. ונ"ל כוונת מוהר"ן לומר שלפי רבנו גם לעולם ירגיז הכוונה בבית המדרש ולא בלי תורה. וכוונת הגמרא אולי שלעולם ירגיז יצ"ט על יצה"ר אע"פ שבדודאי לא יצליח בלי תורה אבל אע"פ ירגיז כי תורה יש זמנים שצריך לבטל אבל להרגיז יצ"ט על יצה"ר זה לעולם בכל רגע.

ק"ד בתולד- ואם לאו, בתולד- וא"ל

ק"ה **תורה בכח** – ראיתי מבארים כו"ח ר"ת כוונה וחיות. ולומדים משבת דף קיט: אמר רבי יהושע בן לוי כל העונה אמן יהא שמייה רבא מברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו. ופרש"י בכל כחו – כל כוונתו.

ועיין **משנה ברורה** על או"ח סימן נו – (א) יש לכונן – כי אחז"ל כל העונה איש"ר מברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו ופירשו הראשונים דר"ל בכל כחו בכל כוונתו ובכל איבריו דהיינו שיאמרנה בלב ונפש ולא רק כמוציא בשפתיו ולבו בל עמו.

ומה שאמרו שתורה בכח היא בחיות וכוונה אולי אפ"ל שזה בחי' ח"ן כי חיות היא החכמה ותקין המלכות היא הכוונה שמכוון עצמו לקבל רק מהקב"ה

ק"ו בתקפא – (קידושין ע"ב) ובתולד תקון

ק"ז **קדושין ל' – ת"ר** (דברים יא-יח) ושמתם סם תם, נמשלה תורה כסם חיים, משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו בני כל זמן שהרטיה זו על מכתך אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתיירא ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי, כך הקב"ה אמר להם לישראל בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו, שנאמר (בראשית ד-ז) הלא אם טיב שאת, ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו, שנא' לפתח חטאת רובץ, ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו כך שנאמר ואלו תשוקתו, ואם אתה רוצה אתה מושל בו, שנאמר ואתה תמשל בו. ת"ר קשה יצר הרע שאפילו יוצרו קראו רע שנאמר (בראשית ח-כא) כי יצר לב האדם רע מנעוריו. אמר רב יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר (בראשית ו-ה) רק רע כל היום. ואמר ר"ש בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר (תהילים לו-לב) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו. ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, שנאמר אלהים לא יעובנו בידו. תנא דבי ר' ישמעאל בני אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ שנאמר (ירמיה כג-כט) הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע, אם אבן הוא נימוח שנאמר (ישעיה נה-א) הוי כל צמא לכו למים ואומר (איוב יד-ט) אבנים שחקו מים:

פרש"י – ושמתם את דברי אלה סם תם. שלם שאינו חסר שום הצלה: מה שהנאתך. כל מה שדעתך נוחה הימנו ואפי' דבש וכל מיני מתיקה שקשים למכה: נומי. צמחים בורפיליו"ש (בורבוליו"ש: אבעבועות, כיבים) בלע"ז: אם טיב. לקח טוב: שאת. תתנשא על יצרך: משאו ומתנו. של יצר הרע באדם להחטיאו: ואם אתה רוצה. עסוק בתורה ואתה מושל בו: כל היום. קרא יתירא הוא ללמדנו שכל שעות היום רעתו מתחדשת: מנוול זה. יצר הרע מתגרה בך: מתפוצץ. שהתורה כאש נמשלה המפעפע את הברזל:

מהרש"א – יצרו של אדם מתחדש כו' ויצרו של אדם מתגבר כו'. הכונה בזה דלגבי כח הנשמה שהוא שכל העיוני אמר שיצרו מתחדש עליו בכל יום להחטיאו בהרהור הלב מה שאין דרכו בכך במעי אמו כדאמרינן פרק המפלת ולכך מקרי דבר חדש ומייתי רק רע כל היום כדאמרינן דאין אדם ניצול מהרהור עבירה אבל לגבי כח הגופני שדרכו בכך אמר שמתגבר עליו להוסיף על חומר שלו ולזה אמר מבקש

אם פגע בך מנוול זה דהיינו אם היצר הרע עשה אותך מנוול ומאוס מרוב עוונות, משכיהו / את היצר הרע החפץ בהתגלות לבו לבית המדרש ללמוד לשם כבוד/ קט. ומתוך שלא לשמה יבוא ללמוד לשמה/ קפ. צ"ע כי אמרו חז"ל/ קיא שהתורה היא סם חיים וגם סם המוות, וזה שפגע בו המנוול בלבו גובר עשו הכסיל שלא

להמיתו דבגוף שייך מיתה ודבר הנלמד מענינו הוא דהאי קרא צופה רשע גו' בשטן איירי ולא ברשע אדם מדכתיב לעיל מיניה פי צדיק יהגה גו' תורת אלהיו בלבו גו' וע"ז אמר צופה רשע לצדיק להחטיאו ולהמיתו כמ"ש הוא השטן הוא היצה"ר הוא מלאך המות ואמר שהקב"ה עוזרו מלהחטיאו דאע"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים מ"מ הבא ליטהר מסייעין אותו: **אם פגע בך מנוול זה כו'.** קראו כך ע"ש מבית הסורים יצא למלוך כמ"ש לפתח חטאת רובץ משעה שיוצא ממעי אמו ממקום סרחון וטינופת כפרש"י בקהלת: **ואמר משכיהו לבהמ"ד.** למקום תורה שהוא התבלין ליצה"ר כדלעיל: **ואמר אם אבן הוא.** מצד הגוף והחומר הוא נמוח כחומר על ידי התורה: **ואם ברזל הוא.** להחטיאו מצד כח הנשמה הוא מתפוצץ ע"י התורה וזה שדימה התורה לאש מצד כח הנשמה שהברזל מתפוצץ על ידו כפירוש התוספות ודימה התורה למים מצד כח הגוף שהאבן נמוח ע"י וק"ל:

פני יהושע – לפי שיצה"ר נקרא אבן דכתיב והסירותי את לב האבן מבשרכם ונקרא ג"כ ברזל דכתיב (ירמיהו טו, יב) הירוע ברזל ברזל מצפון ויצה"ר נקרא צפון דכתיב ואת הצפוני ארחיק מעליכם וכתיב נמי מצפון תפתח הרעה ולפי שהברזל קשה יותר מאבן כדאמרינן הר קשה ברזל מחתכו וכתיב נמי כפטיש יפוצץ סלע ומש"ה קאמר שאם היצה"ר הוא רק אבן ע"י שמושכו לבית המדרש נימוח לגמרי כמו אבן אבל אם יצרו מתגבר עליו ונעשה כמו ברזל אז אינו נימוח ע"י תורה לגמרי אלא שמתפוצץ מעט מעט כן נראה לי:

בן יהוידע – קשה היצר הרע שאפילו יוצרו קראו רע. קשא למה קראו רע, מאחר שהוא יצר אותו, ועוד מנא לן דהוא קשא, כי מה שקראו רע הוא על שם מלאכתו שהוא מיעץ רעה, אבל אין הכי נמי בנקל יוכל האדם להתגבר עליו, ומנא לן דקשה. ונ"ל בס"ד כי היצר הרע בראו הקב"ה שיבא לאדם בגלוי, ומיעצו לחטוא בעיצה גלויה בלתי מרמה ותחבולה, וכמ"ש בוהר הקדוש, משל לבן המלך והשפחה, אך היצר הרע הוסיף ברע שיבא לאדם בדרך ערמה ותחבולה, שמראה לו שהוא מיעצו לעשות מצוה כדי להפילו ברעה, ועל זאת לא צוהו השי"ת בכך, ובעבור זאת קראו הקב"ה רע, וזה הוא הקושי שיש לאדם מצד היצר הרע, שאם היה בא היצר הרע בגלוי לומר לו עשה עבירה פלונית ודאי לא יוכל היצר הרע על האדם בכך, דאיך ישמע לו לעבור פי ה', אך דא עקא וקשה לאדם, (עד) ועל אשר מתחפש היצר הרע בגדי יצר הטוב, ומראה לאדם שהוא מיעצו לדבר מצוה, ובאמת תחתייה תעמוד הבהרת לטמא בה, וז"ש קשה היצר הרע, יען שאפילו יוצרו קראו רע, וקשה למה יקראנו רע, והלא הוא יצר אותו, אלא ודאי קראו רע על אשר הוא כה במרמה ועקיפין לאדם, ועל זאת לא יצר אותו, ואם כן אתה למד שקשה היצר הרע, כי כל דבר הנעשה בדרך ערמה ותחבולה, קשה להנצל ממנו, מאחר דאינו מרגיש ברעה שלו, וחושב שהוא דבר טוב, וכמ"ש המפרשים ז"ל על פסוק (תהלים קי"ח ז') ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי. **יצרו של אדם מתחדש** עליו בכל יום. הקשה הר"י ז"ל, מאי בינייהו דזה נקיש מתחדש וזה נקיש מתגבר? נ"ל בס"ד, כל אחד מדבר ביצר הרע בפני עצמו, כי יש יצר הרע בא מצד התולדה מזהמת הנחש, ועל זה נקיש מתגבר, אך יש יצר הרע שנקרא מלאך רע שבא מן הקליפה של כל יום בפני עצמו, וכנגד זה נקיש מתחדש, כי לכל יום יש קליפה בפני עצמו כנגדו. **אם פגע בך מנוול זה משכיהו לבית המדרש.** קשה משכיהו משמע שמוליכו עמו לבית המדרש, ומה יעשה בו שם, והוה ליה למימר ברח לבית המדרש. ונ"ל בס"ד על פי מ"ש במדרש הנעלם סדר תולדות דף קל"ח, דשאל רבי יצחק לרבי יהודה אם יצר הרע לעתיד יתבטל מן העולם חוץ מן שעת הזווג, ואמר לו אצטריך יצר הרע לעולם כמטרא לעולם, דאלמלא יצר הרע חדותא דשמעתתא לא ליהו, לכן ישאר יצר הרע בעולם, ורק לא יהא מנוול כקדמייתא למחטיי ביה, הדא הוא דכתיב לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, עד כאן ע"ש. ובוה מובן המאמר כאן כמין חומר, אם פגע בך מנוול זה להחטיאך בחמדה וקנאה ותאוה גשמית, אל תדחהו ותשליכהו לגמרי, אלא משוך אותו לבית המדרש להשתמש בו בדבר טוב, ששם יהיה לך קנאה מלומדי תורה, וחמדה ותאוה להסביר סברה ולעשות חדושי תורה, ויהיה לו מכחו חדותא דשמעתא, וכו'...

קפ צ"ע לכאורה צריך לומר ברח לבית המדרש ולמה משכיהו ונראה כי כל כוונתו להרגיז יצ"ט על יצה"ר להכניעו אבל אם רק יברח ממנו לבית המדרש אזי כשיצא לאיזה צורך הוא מחכה לו בחוץ כי לא נכנע כלל.

קט כיון שכבר פגע בו המנוול מסתמא לא יתרצה ללמוד אלא לשם כבוד. ותחילה ילמד הלכות על בוריי כבונה שידע היטב להשיב נכון לשואליו. ויבטיח ליצרו שהנה הולך להיות רב דהיינו תורה שלא לישמה, וירבה לעיין בתורה של הצדיק לישמה ואם יכסוף אזי הלימוד ימיס ויפוצץ את כל תאוותיו ויבא אותו ללימוד לשמה. וכידוע כששאלו את רבי לוי יצחק צ"ל אם ללמוד להוראה אמר שזו לא דרכנו אלא רק תורה לישמה. (עדות רבי מאיר רבינו ששאל אותו וכן השיב לו) ואעפ"כ בתחילת הלימוד זו עצה טובה להתכוון על מנת לידע להשיב, ועי"ז לומד ברצינות ובכח וכותב ומסכם מה שמתחדש לו.

ועיין הגר"א משלי פרק כה (כא) אם רעב שנאך – ...דהיינו ששני מיני יצה"ר הן כמ"ש למעלה תאוני וכעסני והן ימין ושמאל מים ואש וכנגדן נקרא התורה ג"כ אש ומים כמ"ש הלא דברי כאש גו' הוי כל צמא לכו למים והיינו שבתורה הן ב' דברים הלכות ואגדות ואגדות נקר' מים שמושך לבו של אדם כמים ושם כל עניניהם על מוסר שמוזה ישבר יצה"ר של התאוות ע"י מוסר וההלכות הן הדינין שהן האש וכמ"ש אורייתא דקא מרתחא ליה והחילוק שבין מתפוצץ לנימוח שמתפוצץ הוא ע"י אש שמתפוצץ תיכף מכל וכל אבל נימוח הוא ע"י מים ובהמשך הזמן וזהו אם אבן הוא נימוח בהמשך הזמן כי קשה מאוד לשברו ונק' התאוני אבן שהוא מטמטם לבו של אדם ואם ברזל הוא מתפוצץ מאש הוא הכעסני (זו"ס שהדינין אינן נתמתקין אלא בשרשן דהיינו בשרש הדבר שנבראו בשביל הדבר הזה ולכן כעסני נמתק מן האש של תורה שהוא נצר' לזה ואבן ע"י מים שהן התאוות הנצרכין להתורה ובאגדות שאדם מתאוה להן שהן סוד המים) כי הכעסני נוח לשברו יותר מן התאוני מפני שאינו נצרך כ"כ ולכן יתפוצץ תיכף וזהו אם רעב שונאך שהוא היצה"ר אם הוא רעב שהוא הכעסני האכילתו לחם שהוא הלכות שהוא נצרך להלכות כמ"ש ורב תבואות בכח שור ואם צמא שהוא התאוני השקיהו מים שהוא אגדות ואמר האכילתו כלומר שתלמוד הכל אף שלא לשמה כנ"ל:

קי פסחים דף נ: רבא רמי כתיב כי גדל עד שמים חסדך וכתיב כי גדל מעל שמים חסדך הא כיצד כאן בעושיין לשמה וכאן בעושיין שלא לשמה וכדבר יהודה דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

קיא יומא דף עב: אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב וזאת התורה אשר שם משה זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מיתה והיינו דאמר רבא דאומן לה סמא דחייא דלא אומן לה סמא דמותא אמר רבי שמואל בר נחמני רבי יונתן רמי כתיב פקודי ה' ישירים משמחי לב וכתיב אמרת ה' צרופה זכה משמחתו לא זכה צורפתו ריש לקיש אמר מגופיה דקרא נפקא זכה צורפתו לחיים לא זכה צורפתו למיתה

חפץ בתבונה אלא בהתגלות ליבו, וא"כ התורה תהיה לו לסם מוות. ועוד הרי למדנו שהכסיל יודע חכמה רק לא מקיים אותה, כי חפץ בהתגלות לבו, א"כ מה יועיל לו הלימוד, הרי לא ידיעת התורה חסרה לו. ובדרך צחות אפ"ל שעל כן אמרו דבי רבי ישמעאל משכחו לבית המדרש ולא אמרו שילמד תורה בביתו, כי ע"י שיהיה בחברת לומדי תורה בעלי מדות טובות וגם ילמד תורה עמהם כדרכם, יזכה לצאת מכסילותו. אבל העיקר כיון שמושך אותו לבית המדרש ולא נמשך אחריו לחוץ זה כבר מראה שלא עשו מוליך אותו אלא יעקב, ואע"פ שעדיין הוא מנוול לא עליו אמרו חז"ל ופושעים יכשלו בהם, שכיון שרוצה לשוב אע"פ שעדיין לא זכה להשלים תשובתו לא נקרא פושע, ולימוד התורה גמרא והלכה עם התורה של צדיק הדור ועם רצון אמיתי לתקן מדותיו יועיל בוודאי/ק"י. גם מה שכתוב בספרים שרשע הלומד תורה מוסיף כח לקליפה לא נאמר עליו כיון שרוצה לשוב עיין בזה לק"ה/ק"י.

ועיין לקמן שיצה"ר הזה הוא משוגע שצריך לו מקלות ושמות ובתורה יש את שניהם. ועיין אבות פרק ו' ד' כך דרכה של תורה ושם משנה ו' מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, ופשוט שהם חלק מהתורה. וג"ל שלזה התכוון רבנו שיש בתורה מקלות ושמות, כי התורה כולה שמותיו של הקב"ה ובפרט שם אהיה כידוע שהתורה יוצאת מעולם הבריאה/ק"י שהוא כנגד בינה ושם אהיה עולם התשובה והתקווה. והמקלות שבה הם דרכה של תורה דהיינו תורה מתוך הדחק, כל אחד לפי כוחו, ומדרגתו כי בתחילה גם מתוך עידון מועיל וככל שעולה מדרגה העידון פוגם יותר. אבל העיקר לדעת את האמת שאני רוצה ללמוד מתוך הדחק ממש ורק בזה אזכה תורת אמת באמת. כי ע"י התורה שלומד לשמה נותן כח למלכות דקדושה דהיינו שמתגבר על העשו שבלב דהיינו המחשבות רעות/ק"י, ונותן כח ליעקב שבלב מחשבות טובות, לסלק רצון עצמי ושכל עצמי ולהתכוון לקבל רק חכמת אמת. ואזי מקבלת המלכות שהיא בחי' נ חיות מן החכמה שהיא

בחי' ח. ונתחבר ונתקשר הח' והנ' דהיינו שהחכמה מאירה היטב במלכות המרוקנת עצמה, ומכוונת עצמה רק לקבל מהחכמה, ונעשה אור הלבנה כאור החמה דהיינו שהמלכות ע"י שמסלק ממנה שכל עצמי, עי"ז מאיר בה כל החכמה אמת, ונעשית מאירה כמו החכמה בעצמה.

וכשזה קם זה נופל [ק"י] כי זה כלל שא"א ליצה"ר ויצ"ט ששניהם יתגברו, כי הם זה לעומת זה וכל מדה של התגברות של אחד ממילא כך באותה מדה נופל השני. ואזי ע"י התורה כנ"ל שנותן כח למלכות דקדושה נופל ונתבטל מלכות הרשעה.

כ"ש כמו שכתוב (הושע י"ד)/ק"י **כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם.** פשוטו של מקרא שדרכי התורה הם ישרים, ובני האדם ההולכים בהן, בהם תלוי ההצלחה, כי צדיק מניח לדרך התורה להוליך אותו ומצליח, אבל הפושע החפץ בהתגלות לבו ולא ברצון הקב"ה לא מתבטל לדרכי ה' תועה

תענית דף ז. תניא היה רבי בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים שנאמר עץ חיים היא למחויקים בה ואומר רפאות תהי לשרך ואומר כי מצאי מצא חיים וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות שנאמר יערך כמטר לקחי ואין עריפה אלא הריגה שנאמר וערפו שם את העגלה בנחל.

ק"י עיין ספר המדות תשובה פא שאם גם ביהמ"ד לא עוזר סימן שהוא ברשעתו קיים. ועיין שיחות הר"ן אות יט שאפילו מי שרחוק מהקדושה עד שרגיל בעבירה ר"ל אם יעשה לו חק קבוע וחיוב חזק ללמד בכל יום ויום כף וכף יהיה איה שיהיה בודאי יזכה לצאת ממצודתו הרעה על ידי התורה כי כח התורה גדול מאד.

ק"י לק"ה תרומות ומעשרות הלכה ג סוף אות ב – אפלו אם חס ושלום עבר על כל התורה בלילה כמה פעמים אף על פי כן אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה. וכל מה שפעל ועשה בשביל ה' יתברך דבר גדול ודבר קטן לא יאבד דבר לעתיד, כי אף על פי שכתוב בספרים שמי שהוא רשע הוא מוסיף כח בקליפה חס ושלום על ידי מעשיו הטובים כבר יש על זה כמה תרומים. כי אם היה כן בפשיטות כבר אבדה התקוה של כל בעלי תשובה, כי בודאי אי אפשר שישוּב בפעם אחד לה' יתברך. ואם כן מהיכן יתחיל לעשות תשובה כי הלא בהתחלה עדין אינו צדיק ואם כן מהיכן יזכה לשוב ואין להאריך בזה. וגם אם היה חס ושלום כף, כמו שמונבא שם בפשיטות אם כן היו צריכים כל הרשעים להמיר דתם לגמרי חס ושלום. ואם כן חס ושלום יהיה המומר חשוב יותר מן הרשע שהוא עדין בכלל ישראל ובודאי לא כן הדבר, כי אדרבא, אפלו פושעי ישראל כל זמן שישם ישראל נקרא עליו כל זמן שיש בו איזה נקדה טובה עדין ואינו פורק על לגמרי ועושה לפעמים איזה דבר שבקדושה בודאי הוא יקר מאד בעיני ה' יתברך. ואי אפשר להאריך בזה שלא לצאת חוץ מן הענין.

ק"י אמת ליקב קונטרס שפת אמת – ובזה יובן מה שכתב בשעה"כ דתורה הניתנה לנו הוא מהבריאה ור"ל הפשט והוא לתקן מה שגרם החטא וזהו תיבת לנו לאפוקי תורה דאצילות שהיא הסוד היא ניתנת לצדיקים בגן עדן כדי לתקן מה שקודם החטא אבל לעולם כל התורה כולה בין הסוד ובין הפשט הכל הוא ממחצב הנשמות ומה שכתב רז"ל דמן הבריאה שהיא הפשט משם נמשכות הנשמות הכונה הוא דכל הנשמות באו מזווג דאב"א שהוא בריאה:

ק"י כמבואר בתורה מט שמחשבות טובות ומחשבות רעות הן יצה"ר ויצר טוב.

ק"י * רש"י בראשית כג כג עה"פ ולאם מלאם יאמין [ועיין פסחים מב: ופרש"י שם ומגילה ו. עה"פ ביהוואל (כו ב) אמלאה החרבה ירושלים וקפרי אם מלאה זו חרבה זו]

ק"י הושע פרק יד (י) מי תכם ויבן אלה נבון וידעם כי ישרים דרכי ידוד וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם:

מצודות דוד (י) מי תכם – כהתימו דברי תוכחותיו אמר מי שהוא חכם יבין אלה הדברי' ואם הוא נבון להבין דבר מתוך דבר ידע וישכיל אשר דרכי ה' המה ישרים אין בהם נפתל ועקש וצדיקים ילכו בהם כדרך מהלכם מבלי כשלון אבל הפושעים יכשלו בהם כאלו היה בהם מקום נפתל ועקש כי יצר מחשבות לבם יסלף להם הדרכים ולא כן אל הצדיקים המיישרים ארחותם:

ונכשל בהן. אבל רבנו מבאר עפ"י הנ"ל שדרכי ה' דהיינו התורה מחזקת את היצר הטוב הצדיק ועי"ז היצירה הפושע נופל ונכשל/ק"ח. **היינו ע"י דרכי ה', היינו התורה. עי"ז הצדיקים שדביקים במלכות דקדושה, הם נתחזקים ומקבלים כח עי"ז דהיינו ע"י התורה שהיא דרכי ה'. אבל ופושעים יכשלו במ.** דהיינו בחי' מלכות הרשעה, בחי' היצירה, שנופל ונכנע ע"י התורה כנ"ל :

עתה יבאר סוד החן שהוא ע"י חיבור החכמה והמלכות הנ"ל דהיינו הח' והנ', כי ח' רומז לחכמה, כי באות ראשונה של מילה כלול כל המילה. והנ' רומז למלכות/ק"ט מצד החסרון שבה. וענין זה הוא ממעלת לשון הקדוש שהאותיות שבמילה הן יוצרות את המהות ולא רק סימן בעלמה לאיזה דבר. לכן חיבור הח' לנ' הוא חיבור כל המשמעות שיש בח' דהיינו החכמה הכלולה בה, עם טבע הנפילה שבמלכות, ויוצר משמעות חדשה, עם כח עצום של חן.

ועי"ז על ידי שהמלכות מקבלת היטב את אור החכמה ומחברין הנ' והח' ונעשה חן עי"ז **נתקבלים כל התפילות/קכ** והבקשות. **כי עיקר מה שאין נתקבלין הבקשות/קכא**, הוא מחמת שאין להדברים/קכב חן ואין נכנסין בלב של זה שמבקשין ממנו, כאלו אין בלבו מקום שיכנסו הדברים בלבו, מחמת שאין להמבקש חן שיכנסו הדברים בלבו של זה שמבקשין ממנו. אבל ע"י התורה שמחזקת את המלכות דקדושה נעשה נ' ומאיר בה הח' חכמה **שעי"ז נתחברין ונתקשרין הנ' והח' כנ"ל ונעשה חן** ואזי יש למבקש חן ולדבריו חן בעיני זה שמבקשים ממנו.

וע"כ נקראת התורה (משלי ה') קב"ג יעלת חן כנ"ל שמעלה חן על לומדיה, ואזי יש ללומד תורה חן ועי"ז גם זוכה שדבריו הם דברי חן. ואזי נתקבלין דבריו ובקשותיו. כמו מי שמדבר דברי חן, שנכנסין הדברים בלב המתבקש, דהיינו זה שמבקשין ממנו. משמע שע"י שמוצא חן בעיני המתבקש נשמעים דבריו באזני המתבקש ואזי חוקק מקום בלבו של המתבקש. זה מהלך קצת משונה שהמבקש פונה לאוזן כדי שדבריו יתקבלו בלב ע"י שמוצא חן בעין.

החן צ"ע מה הוא והיכן נמצא? כי לשון חז"ל שהמבקש מוצא חן בעיני המתבקש, כמ"ש (בראשית ו' ח') ונח מצא חן בעיני ה'. ואילו רבנו מבאר שהמבקש יש לו חן ע"י שהכין נ' שמאיר בה ח'. וא"כ מדוע המבקש מוצא זאת בעיני המתבקש, ומדוע לשון מציאה בהיסח הדעת. גם מה שאומר שע"י שיש לו חן אזי יש לדבריו חן, צ"ע הרי החן נמצא בעיני המתבקש, וכאן משמע שנמצא באזניו. ואין לשון כזה פלוני מצא חן באזני פלוני. גם לשון המגילה ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה. הרי החן ממילא נמצא במי שמוכן לכך ומהו לשון נשיאה דמשמע שצריך להחזיקו למעלה.

ונ"ל פשוט שטבע כל אדם שרוצה למצא חן בעיני אלקים ואדם, עד שיש כאלה שעושים מעשה שקר כדי למצא חן בעיני אחרים, אבל אפילו צדיק שלא מערב שקר במעשיו בודאי רוצה למצא חן ואדרבה דייקא הוא מוצא זאת יותר בהסח הדעת שהרי לא השתדל בזה, אבל בודאי רצה בזה ומצא זאת דייקא בעיני זולתו, שרק ע"י שרואה אותו מוצא חן בעיניו, ומראה עיניו פועל בלבו שחוקק בו מקום ואהבה לאדם שמצא חן בעיניו, לקבל דבריו וליתן לו רצונו ויותר מהמגיע לו, אבל א"א למצא חן בעיני סומא. ומה שהמשתדל למצא חן ומערב שקר נקרא שמוצא זאת בעיני זולתו זה בהיסח הדעת נראה שהוא מלשון השאלה כי חן של שקר לא נחשב חן.

עכ"פ רואים בחוש שהחן הוא אור גדול מאד שלא נקלט במהלכי שכל, אלא בעיני המתבקש, ועי"ז מכה וחוקק התפעלות בלב. ואעפ"י שעינים על שם החכמה, כאן אין הכוונה להבנה אלא כמו עין רואה ולב חומד, שהעין

ק"ח **וצ"ע לכאורה** לא בא לחלוק על דברי חז"ל בפשוטו של מקרא ואין יתיישבו שניהם הרי אם פושעים יכשלו במ כפירוש חז"ל כיצד התורה תכניע את יחצ"ר הפושע שבלבו. אבל באמת היא קושיא גם על חז"ל קדושין לו: שאמרו בראתי יצה"ר בראתי לו תבלין שהיא התורה, והרי כתיב פושעים יכשלו במ. וצ"ל שתלוי ברצון ואע"פ שעדיין יצרו גדול אבל כיון שרוצה שהתורה תכניע את היצירה"ר יש לו כבר קצת ביטול לחז"ל אזי היא תועיל לו. ואילו פושעים יכשלו במ לפירוש חז"ל הכוונה לפושע שלומד תורה בלא כוונה להכניע את היצירה"ר, ואזי אדרבה מוצא בתורה הצדקה לילך אחר שרירות ליבו.

ק"ט **צ"ע אם ח'** רומז לחכמה כיון שאות ראשונה כוללת כל משמעות כל המלה. מדוע נ' רומז למלכות ולא מ'. אולי כי הח' בחן היא החכמה בעצמה אבל הנ' של בחן אינה המלכות עצמה היא תכונת הנפילה שלה דהיינו צד החסרון שבה, מה שהאדם מרגיש חסר זה עיר הגרום את החן ולא מה שהוא ממליך

קכ **אע"פ שפתח רבנו את התורה בעניין החן** שעל ידו מתקבלות התפלות ובקשות אבל כמעט בכל התורה מדבר מבקשות ולא מזכיר בקשות אלא ג"פ שם וכאן וסוף התורה

קכא **צ"ע פתח בתפלות ובקשות וסיים בבקשות לבד.**

קכב **צ"ע שבאן** אומר מחמת שלדברים אין חן, ומיד בסמוך אומר מחמת שאין למבקש חן.

מעבר בעלמא. והחן פועל בבחי' לב חומד שיוצא אל בעל החן במדת האהבה ליתן לו בלי יחס כלל למה שמגיע לו במהלכי שכל.

וזה שע"י שיש למבקש חן ועי"ז גם לדבריו יש חן ונכנסין בלב המתבקש, זה בחי' ת. היינו ע"י שנתחברו ונתקשרו החי' והנו"ן ונעשה בחי' ח"ן, וטבע החן שאע"פ שנקלט בעיני המתבקש, אבל פועל לא בשכלו אלא בלבו עי"ז נעשה בלב המתבקש בחי' תי"ו שהוא לשון חקיקה ורשימה [קב"ה/קב"ה] כ"ש (יחזקאל ט')/קב"ו והתוית תיו. פשוטו של מקרא שם מדבר באות תו שציוה הקב"ה למלאך לעשות סימן של דיו רוחני בצורת תיו על מצחות הצדיקים שלא יענשו בעוון הדור, וסימן של דם על מצחות הרשעים, ובגמרא¹²⁷ מבואר שמדת הדין קטרגה על הצדיקים שהיה להם להוכיח את הרשעים ולא הוכיחו, לכן הסימן של דם ראוי להם ולא לרשעים, וכן היה. וביארו שם שהסימן היה אות תו לרמוז תו דיו – תחיה, ותו דם – תמות. אמנם פשוט המקרא שם שתו הוא לשון סימן והתוית תו הפירוש וסימנת סימן. וממה שהסימן שם נקרא תו/קב"ה לומד רבנו שאות ת' רומז לחקיקה/קב"ה ורשימה, כי ע"י החן נחקק ונרשם מקום בלב המתבקש לקבל הבקשה. כי ע"י החן נתקבלו דבריו. נמצא שבחי' הח"ן חקק מקום בלב זה שמבקשין ממנו. כדי שיכנסו דבריו של המבקש בלבו של המתבקש ויקבל בקשתו. והחקיקה ורשימה זה בחי' תי"ו כנ"ל.

וזהו (קהלת ט')/קל' דברי חכמים בנחת נשמעים. נחת דייקא. כי חכמים הם שזכו לתקן את המלכות ועי"ז זכו לחכמה, ועי"ז לחן, ועי"ז לת', ואזי דבריהם נשמעים כי החן חוקק מקום בלב המתבקש היינו בחי' חן הנ"ל והת' הנ"ל. ועי"ז נעשה אותיות נחת ואז נשמעים דבריו ונתקבל

¹²⁷ קב"ה שער מאמרי רשב"י על ספרא דצניעותא פ"א

¹²⁸ קב"ה שער מאמרי רשב"י פירוש ספרא דצניעותא פרק א – והיינו דתנינן ברישומי אתון תי"ו כי האותיות הנרשמות אחת מהן תי"ו והיא פי' רושם וכדאמרין והתוית תי"ו. והיא סוף האותיות ובעלמא דאתי יהיו כסדרן. וכאשר התחילו לרדת למט' התחילה תי"ו לרדת בס' תשר"ק. ועשתה רושם בקרוב ונפסק ולפיכך נקראת תי"ו לשון רושם לפי שעשתה רושם בקרוב ביציאתה. זה הנר' לע"ד בזה עד יערה עלי רוח ממרום בע"ה.

¹²⁹ קב"ה יחזקאל פרק ט (ג) וכבוד אלהי ישרא'ל נעלה מעל הכרוב אשר ה'ה עליו אל מפתן הבית ויקרא אל האיש הלבש הבדים אשר קסת הספר בפתניו: (ד) ויאמר ידוד אלו ואליו) עבר בתוך העיר בתוך ירושלים והתוית תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה:

¹³⁰ מצודות דוד – (ד) בתוך העיר – ולתוספת ביאור אמר בתוך ירושלים. והתוית תו – תרשום סימן על מצחות הצדיקים הנאנחים ומצטערי' בעבור כל התועבות הנעשות בתוכה:

¹³¹ פירוש הרד"ק – והתוית תו – ענין סימן וכתיבה אמר שיתוה בדיו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים לסימן שלא יגעו בהם המשחיתים וזה הענין כענין דם הפסח במצרים לאות ולסימן אלא שזה היה במראה הנבואה ורבותינו ז"ל פי' תיו האות הנקראת תי"ו אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל כתוב על מצחן של צדיקים תי"ו של דיו ועל מצחן של רשעים תי"ו של דם ואמר מאי שנא תי"ו רב אמר תי"ו תחיה תי"ו תמות ושמואל אמר תמה זכות אבות ואלה האנשים היו הצדיקים אשר בירושלם שהיו נאנחים ונאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה:

¹³² קב"ה כמבואר בשבת נה. – א"ל ר' זירא לר' סימון לוכחינהו מר להני דבי ריש גלותא א"ל לא מקבלי מינאי א"ל אע"ג דלא מקבלי לוכחינהו מר דא"ר אחא בר' חנינא מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הקב"ה וחזר בה לרעה חוץ מדבר זה דכתיב (יחזקאל ט–ד) ויאמר ה' אליו עבור בתוך העיר בתוך ירושלים והתוית תיו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה וגו' א"ל הקב"ה לגבריאל לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דיו שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה ועל מצחן של רשעים תיו של דם כדי שישלטו בהן מלאכי חבלה אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע מה נשתנו אלו מאלו אמר לה הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים אמרה לפני רבש"ע היה בידם למחות ולא מיחו אמר לה גלוי וידוע לפני שאם מיחו בהם לא יקבלו מהם (אמר) לפני רבש"ע אם לפניך גלוי להם מי גלוי והיינו דכתיב (יחזקאל ט–ו) "זקן בחור ובתולה טף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו התיו אל תגשו וממקדשי תחלו וכתוב ויחלו באנשים הזקנים אשר לפני הבית". תני רב יוסף אל תקרי מקדשי אלא מקודשי אלו בני אדם שקיימו את התורה כולה מאלף ועד תיו, ומיד (יחזקאל ט–ב) "והנה ששה אנשים באים מדרך שער העליון אשר מפנה צפונה ואיש כלי מפצו בידו ואיש אחד בתוכם לבוש הבדים וקסת הסופר במתניו ויבאו ויעמדו אצל מזבח הנחשת" מזבח הנחשת מי הוה? אמר להו הקב"ה התחילו ממקום שאומרים שירה לפני (דהיינו מהלוחים הצדיקים). ומאן נינהו ששה אנשים? א"ר חסדא קצף אף וחמימה ומשחית ומשבר ומכלה. ומ"ש תיו אמר רב תיו תחיה תיו תמות ושמואל אמר תמה זכות אבות ורבי יוחנן אמר תחון זכות אבות ור"ל אמר תיו סוף חותמו של הקב"ה דאמר רבי חנינא חותמו של הקב"ה אמת (אמר) ר' שמואל בר נחמני אלו בני אדם שקיימו את התור' כולה מאלף ועד תיו.

¹³³ קב"ה ולפי' רבנו לא למד מהפסוק אלא רק הביא דוגמא מהפסוק שתו הוא סימן ורושם.

¹³⁴ קב"ה צ"ע כיון שלומד מיוחזקאל ושם מדובר בסימן של דם או דיו על המצח כיצד לומר משם ענין חקיקה שהיא כמו חריטה בגוף הדבר. ואולי לומד מתו של דם שהכוונה לדם שלהם בעצמם שע"י שישרטו בהם סימן יצא דם.

¹³⁵ קל קהלת פרק ט ז דברי חכמים בנחת נשמעים מועקת מושל בפיסילים: פרש"י – בנחת נשמעים – מקובלים הם לבריות. מועקת מושל בכפילים – מלכי האומות עובדי אלילים. משה נפטר זה כמה שנים ועדיין גזירותיו מקובלים על ישראל, וכמה מלכי האומות גזורים גזירות על ישראל ואין דבריהם מתקיימין:

בקשתו/קלא **כנ"ל** : צ"ע כי ח' ונ' כשנתחברו הולידו מהות חדשה של חן וצ"ע איזה מהות חדשה נולדה כשנוסף להם הת', ונעשה נחת הרי הכח לחקוק בלב המתבקש נמצא בחן, והתו נעשה ממילא, ולכאורה לפי דברי רבנו אלה התורה היתה צריכה לומר ונח מצא נחת בעיני ה'. אבל באמת החן נמצא אצל בעל החן כל הזמן, והתו אצל רק בכח, ואילו הת' שנמצא אצל המתבקש, הוא רק כשרואה את בעל החן. ורק אז נעשה מחן נחת. וזה דברי חכמים בנחת נשמעים שדברי חכמים הם אלו שיש להם חן וכשהמתבקש רואה אותו אזי נעשים נחת ונשמעים.

וע"כ יעקב שהוא בחי' השכל כנ"ל. ע"כ זכה לחן כ"ש כמו שכתוב שיעקב אמר לעשו **(בראשית ל"ג)** **כי חנני אלקים וכו'**. פירוש כי חנני אלקים פירושו שנתן לי מתנת חנים וזה כיון שמצאתי חן בעיניו. ולפי מה שנתבאר לעיל שא"א לזכות בשכל אלא ע"י נ' דהיינו תיקון המלכות דקדושה מבואר כאן שיעקב זכה לתקן את המלכות דקדושה בתכלית עד שנעשה בחי' אור הלבנה כאור החמה כנ"ל, על כן זכה בשלימות לשכל הנ"ל. וכל כך זכה לשכל וחכמה הנ"ל עד שהיה בבחי' טופח על מנת להטפוח, דהיינו שהיה בכוחו לברך בחן גם אחרים, **וע"כ יעקב בירך את השבטים** דהיינו את אחד עשר ילדיו **בחן/קלא**. כ"ש כמו שכתוב שיעקב אמר לעשו **(שם)** **הילדים אשר חנן**

קלא מדבור המתחיל ועל ידי זה נתקבלים התפלות והבקשות, שוב לא הזכיר כלל תפילות אלא רק בקשות.

קלב פ' וישלח בראשית פרק לג (י') ויאמר יעקב אל נא אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי פי על כן ראיתי פניך כראת פני אלהים ותמצני: (יא) קח נא את ברכתך אשר הבאת לך פי חנני אלהים וכי יש לי כל ויפצר בו ויקח:

קלג צ"ע הרי החן צריך הכנה רבה של נ' מלכות. ומה מועיל ברכה לזה, וצ"ל שעל זה היתה הברכה שיזכו לנ' מלכות ועקב האיר להם את החכמה.

קלד וישלח פרק לג (ה) וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך:

וכו' אשר חנן אלקים את עבדך. פשט הפסוק הוא שיעקב השיב לעשו, שילדיו הם מתנת חינוך שקיבל מהקב"ה כיון שמצא חן בעיניו. וצ"ע כיצד רבנו לומד מכאן שיעקב בירך את בניו בחן? ואע"פ שזה לא חדוש של רבנו אלא מדרש רבה הובא בפרש"י, אעפ"כ צ"ע כיצד למדו זאת בפסוק. ונראה שלמדו את הפסוק שתיבת חנן קאי אתרווייהו על בניו ועליו, וכך אמר לו הילדים אשר חנן ה' בחן אשר חנן את עבדך.

ורבנו מבאר כאן עפ"י המדרש^א שחן הילדים הוא מכח ברכת יעקב, דהיינו שבדבריו לעשו "הילדים אשר חנן ה'", בדברים אלו ברך אותם בחן, כדי שימצאו חן בעיני עשו ולא יהרוג אותם. כי עשו הוא רע עין והסתכלותו מזיקה (שיחות הר"ן רמב)^ב וכיון שראה שעשו מסתכל עליהם ושואל "מי אלה לך", מיד ברך אותן בחן להצילם מעינו הרעה.^ג כך נראה לומר הטעם שלמדו שבמילים אלו ברך יעקב את בניו בחן, דאי לאו הכי, קשה כיצד ניצלו מעין רעה של עשו.

אבל צ"ע מדוע לא ברכם בחן עד עתה? וכנראה שברכך בגלל צורך השעה והכי נמי לקמן יוסף ברך את בנימין לצורך השעה.

צ"ע כיון שבנ"ל התנאי לשכל הוא תיקון המלכות, וכשמתקן כלי המלכות, אזי ממילא זוכה לשכל ולחן, למה היו צריכים לברכת יעקב? וראיתי מבארים שבאמת מכאן יסוד, שתמיד רק ע"י צדיק הדור אפשר לזכות לתיקון המלכות כראוי, ועי"ז לחכמה והשכל^ד.

ובנימין לא היה אז כי לא נולד עדיין. וע"כ כשהאחים הביאו את בנימין למצרים ברכו יוסף בחן כ"ש (שם מג) ויהי' אלהים יחנך בני (י'). ונראה שגם יוסף ברך את בנימין בחן בגלל צורך השעה^ה, להצילו מעין הרע של האחים כיון שראו שמחשיב אותו הרבה יותר מהם^ו ומקבל מנות פי חמש מהם כמ"ש^ז ותרב משאת בנימין ממשאות כולם חמש ידות. ואם הוא דוחק לומר שהייתה עינם רעה באחיהם, אולי יש לצרף לזה שידע שיעכב אותם בגללו ע"י הגביע, שיחשבו שהוא גנב ויכעסו עליו, ואם לא שהיה לו חן היה חשש שיכוהו עד כדי סכנה, שהרי גם אחרי שברכו בחן, הכוהו על שחשבוהו גנב^ח.

^א בראשית רבה צב ה' – וישא עיניו וירא את וגו' א"ר בנימין לפי ששמענו חנינה ב"א שבטים ולא שמענו חנינה בשבט בנימין והיכן שמענו כאן שמענו ויאמר אלהים יחנך בני.

^ב בראשית רבה עח (י) וישא עיניו א"ר בנימין בר לוי לפי ששמענו חנינה באחד עשר שבטים ולא שמענו בשבט בנימין והיכן שמענו להלן (בראשית מג) ויאמר אלהים יחנך בני.

^ג שיחות הר"ן אות רמב – אמר: ענין עין הרע הוא (תל), כי יש כח ממש בהראיה. כי כח הראות הולך לחברו ומזיקו כשעיניו רעה. כי הראיה הוא כח ממש שהולך כח הראות ופוגע בהדבר הנראה. וכשעיניו רעה מזיק בראיתו ממש כנ"ל. ועל כן נדה כשתסתכל במראה ימצא שם רשם דם כמובא (תלא): ... וספר לי עוד שאז אמר שעין הרע נמשך מהארבע מאות איש שהלכו עם עשו להלחם עם יעקב, כמו שכתוב (בראשית לב ז) "וארבע מאות איש עמו". ואיתא (תלב): שהלכו להטיל עין רעה חס ושלום במחנה של יעקב. וסנפיר הוא מספר ארבע מאות שהוא מספר רע עין במכוון כנ"ל. וכל זה הוא כנגד הארבע מאות איש של עשו הנ"ל שמהם נמשך הרע עין כנ"ל, ועל כן סנפיר מציל מזה כנ"ל. ועוד חשב אז כמה דברים שעולים ארבע מאות שהם שיכים לענין זה:

^ד וצ"ע מדוע לא ברך את הנשים. ואולי סבר אשה כלי זינה עליה כחז"ל ע"ז כה: אעפ"כ מבואר במדרש שיוסף חשש שיתן עינו רעה באמו כמבואר בב"ר עח י' – ותגשן השפחות הנה וילדיהן ותשתחווין ותגש גם לאה וילדיה וגו' ביוסף כתיב ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו אלא אמר יוסף הרשע הזה עינו רמה שלא יתלה עיניו ויביט את אמי וגבהה קומתו וכסה אותה הוא דכתיב ביה (שם מט) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין בן פורת רביית עלי עין בן פורת רביית יוסף בן פורת רבי ברכיה בשם ר' סימון אמר עלי לפרוע לך מן אותה העין:

^ה וי"א (ר' נפתלי בונסון) שיעקב ברך אותם בחן גבוה יותר ממה שהיה להם מצד עצמם כיון שהיו נצרכים לזה עתה מחשש עינו הרעה של עשו.

^ו עפרש"י ורא"ם שם

^ז בראשית פרק מג (כט) וישא עיניו וירא את בנימין אחיו בן אמו ויאמר הנה אחיכם הקטן אשר אמרתם אלי ויאמר אלהים יחנך בני: רש"י (כט) אלהים יחנך בני – בשאר שבטים שמענו חנינה אשר חנן אלהים את עבדך ובנימין עדיין לא נולד לך ברכו יוסף בחנינה:

^ח מתוצרו- אלקים

^ט עיין בראשית רבה ושלח עח ומוקץ צב ה'

^ט צ"ע מדוע יעקב לא ברך את בנימין בחן לפני ששלח אותו למצרים כדי שע"י החן יהיה ניצול מסכנות הדרך ומכל מה שחשש יעקב אבינו שמוזה הטעם לא רצה לשלחו.

^י בראשית רבה פרשה צב פסקה ה – וישא משאת מאת פניו וגו' נתן לו יוסף ונתנה לו אסנת נתן לו מנשה נתן לו אפרים וחלקו עם אחיו הה"ד ותרב משאת בנימין ממשאות כולם.

^{יא} בראשית פרק מג (לד) וישא משאת מאת פניו ואלהם ותרב משאת בנימין ממשאת כלם חמש ידות וישתו וישכרו עמו:

רש"י (לד) משאת – מנות: חמש ידות – חלקו עם אחיו ומשאת יוסף ואסנת ומנשה ואפרים:

^{יב} כמבואר במדרש הגדול בראשית (פרשת מקץ) פרק מד פסוק יב – אמר ר' יוסי יהא חלקי עם חושדין אותו בדבר ואין בו. תדע לך הרי בנימין שחשדו אותו ואין בו והיו מכין אותו בין כתפיו, מה זכה? שרת שכניה בחלקו, ונקרא ידידו שלמקום, דכתיב לבנימין אמר ידיד ה' ישכן לבטח עליו וגו' ובין כתפיו שכן (דברים לג, יב). (הובא בתו"ש אות כז)

ודוקא יוסף משאר האחים היה יכול לברכו בחן [י]. כי יוסף היה כלול ביותר מבחי' יעקב כ"ש (שם ל"ז) וי' אלה תולדות יעקב יוסף. כי הוא הי' עיקר תולדותיו. הכוונה מצד שרש נשמת יוסף הצדיק שהוא מרכבה ליסוד (המחבר בין התפארת למלכות), כך היה יוסף כמו ממוצע בין יעקב אבינו לשאר בניו, שהם אחוזים במלכות, ויוסף ביסוד המחבר בין התפארת שהיא מדתו של יעקב לבין האחים שהם בחי' כנסת ישראל, לכן יוסף נחשב עיקר תולדותיו של יעקב, כי יעקב ויוסף כחדא חשיבי (ט"ז) [ט"ז]. כמו שהיסוד הוא חלק מהגוף, ואילו המלכות המקבלת היא גוף נפרד, כך יוסף ויעקב כחדא חשיבי, והאחים כגוף נפרד, וכל השפע שמאיר יעקב לבניו עובר כולו דרך יוסף, לכן כל החכמה של יעקב נמצאת גם אצל יוסף, ע"י שזכה לתיקון הברית בשלימות, אבל אחי יוסף זכו בחכמה, כל אחד כפי מה שתיקן בעצמו את המלכות דקדושה.

הביאור בזה שהאחים שהם מלכות דקדושה זכו בשכל כפי הכח שנתנו למלכות דקדושה, אבל יוסף זכה ע"י שתיקן מדת היסוד ועמד בניסיון הברית.

לכאורה צ"ע כיצד זכה לשכל הזה אם התנאי לזכות בו היא הכנת הנ' מלכות? ונראה לבאר שהם שני סוגי ביטול, ושניהם תיקון הנ' מלכות. וזה בחי' החילוק בין משה רבנו לדוד המלך, ובין ענווה לשפלות, וכמבואר בתפארת ישראל על אבות (ד' ד') וי' מאד מאד הוי שפל רוח, שפירש שם שהשפל לא יודע מערכו, אבל הענו יודע ערכו. והביאור בזה נ"ל כי הענו כיון שאחוז במדת היסוד שכל השפע עובר דרכו, העבודה שלו לזכור תמיד שהוא רק מעבר בעלמא, ולא ליחס את השפע שמשפיע לעצמו, לומר שהוא המשפיע כפי שאמנם נדמה בחיצוניות. אבל המלכות לית לה מגרמא כלום, דהיינו שרק זה הקרקע והבסיס שיהיה אפשר להשפיע לה, וזה בחי' שפלות, כדוד המלך שהחזיק עצמו שפל בתכלית, ואמנם תיקן את ספירת המלכות. ולכן משה רבנו ידע יחוסו הגדול, וגדל בבית המלך, ואילו דוד, משפחתו והוא החזיקוהו לממזר בזוי, והרחיקוהו למדבר, וסברו שלא ראוי לבוא בקהל.

וע"כ נאמר ביוסף דהיינו בברכת משה רבנו לשבט יוסף (דברים ל"ג) בכור שורו הדר לו. דהיינו שמשה רבנו קרא ליוסף בכור כי בכור הוא בחי' השכל כנ"ל וכנ"ל שיוסף זכה בו יותר מכולם.

וזזהו שמשה רבנו קרא ליוסף בכור כי שורו לשון הסתכלות [י"ח] וזהו בכור שורו דהיינו הסתכלותו של יוסף היא בבחי' הבכור דהיינו בהחכמה והשכל. כי צריכין להסתכל בהשכל שיש בכל דבר כנ"ל.

וזזהו שמשה רבנו אמר בכור שורו הדר לו לומר שהחכמה האירה ליוסף בכל מקום חשוך, וזהו שת"א שהתרגום אונקלוס על "הדר לו" הוא [ט"ז] זיו ליה דהיינו לשון אור נגה/ק. כי השכל מאיר לו בכל דבר. אפי' במקום שהיה אפל וחשך ועצתו חשוכה ואינו כיצד להתנהג. מאיר לו השכל. כשזוכה להסתכל על השכל שיש שם בכל דבר ומקרב אותו להש"י כי כשמסתכל בשכל, עם לב מתוקן בוער להמלכת הקב"ה, אזי נופל בדעתו עצה נכונה כיצד להתנהג, דהיינו לא לסטות מהדרך של המלכת הקב"ה, אפילו במצב ומקום שהיה עצתו חשוכה ואפילה. ובוודאי לא נופל לו פתקא מן שמיא שכתוב בה מה עליו לעשות, אלא כיון שתיקן את הנ' מלכות שתהיה מכוונת רק אל רצון הקב"ה לקבל רק חכמתו, ולמד הלכה למעשה, והשקפה דהיינו שגם בכלליות יודע להיכן פונה רצון הקב"ה, בדברים שלא כתוב, ואזי ממילא כל דבר שרואה מצטייר בעיניו כהיכי תמצוי להמליך בו את הקב"ה.

²⁷ קשר יוסף לחן ולעינים עיין ספר הלקוטים להאריז"ל בראשית פ"ז עה"פ ונה מצא חן בעיני ה'.

יד

²⁸ עיין זהר וישלח קעו: וישב קפב:

²⁹ שם דף קפ. ותרומה קמה.

³⁰ תפארת ישראל /יכין/ על מסכת אבות פרק ד משנה ד – וכגן מאד מאד הוי שפל רוח – לפעד"נ דעניו הוא המכיר גדולת ערכו, ואפ"ה אינו מתייחר אלא מנמיך א"ע בחסד, אבל שפל רוח הוא, הוא שלבו נשבר בקרבו בידעו כל חסרונותיו ומצוירם לפניו תמיד, אף שנעלמו מעיני הבריות, ולהכי במשרע"ה כתיב ומשה עניו מאד, דוכי ס"ד שמשרע"ה לא ידע שהוא מובחר מין האנושי, ודיבר ה' עמו פנים אל פנים ושכינה מדברת מתוך גרונו, מה שלא זכה שום ילוד אשה, משא"כ דוד המלך ע"ה אמר ואהי שפל בעיני, וכן הם רוב תחנוני תהלים באופן זה.

³¹ במדבר כג ט, וכד יז אשורנו ועיין תורה נה אות ד'

³² תרגם אונקלוס

³³ זיו תרגום של אור, אבל אינו אור ממש, אלא כנ"ל כאור נגה, וכמו חכמת אדם תאיר פניו. בחי' אור גדול שבוקע דרך נקבי עור הפנים. ועיין רש"י על הפסוק אלה תולדות יוסף (בראשית לו ב') פירש – שהיה זיו איקונין של יוסף דומה לשל יעקב. דהיינו הארת פניהם דומה זו לזו.

ועתה יבאר רבנו שהשגתו הנ"ל כיצד ע"י למוד תורה בכח שעל יזה מרגיז יצ"ט על יצה"ר אפשר לרפא משוגע ולהביאו שיזכה לחן וקבלת תפילות, היא ביאור מעשה שסיפר רבה בר בר חנה בגמרא בבא בתרא עג./כ"א מעשה הראשון שם, וכפי שרבה בר בר חנה בעצמו ביאר לו כמובא בחיי מוהר"ן סימן ה/כ"ו.

וז"פ מה שאמר רב"ח רבה בר בר חנה. בגמרא (ב"ב עג) האי גלא דמטבע לספינתא

מתחזי כי צוציתא דנורא חוורתא בריש'כג : פרשב"סכד שצוציתא דנורא הנראה
בראש הגל היא **אש לבנה ומלאך מזיק הוא. ומחינן לי' באלוותא דחקיקיבה עלי'כו**

אקי'כו אשר אקי'כח : [כט]

תרגום – רבה בר בר חנה סיפר שיש גל גדול בים שמטביע את הספינות ע"י שנדמה שיש בראשו אש לבנה ובאמת הוא מלאך מזיק המתלבש בגל הזה. דהיינו שהוא גל של מים ונדמה שבראשו יש אש ובאמת הוא מלאך מזיק.

ורבנו מבאר שרמו בדבריו ליצר הרע, שהוא כמו גל גדול המאיים להטביע את האדם, וראשית דרכו להסית למצוות ע"י שנדמה אש להבה להקב"ה, ואח"כ לאט לאט גם מתלבש במצוות ל' כי עדיין מדובר באדם החפץ בתבונה, אלא שלא מסתכל בשכל של כל דבר לחפש פנימיות, ולא בחכמה לראות את הנולד ממעשיו, ובליבו החכמות חיצוניות הן עדיין כרקחות וטבחות ללימוד התורה. וע"י שמתלהב בעבירה, שסבור שהיא מצווה, אזי כבר נופל ברשתו של היצה"ר ע"י עבירה גוררת עבירה.

ואין לך מתלבש במצוות יותר אהוב על היצה"ר ממצווה לרדוף את פלוני הרשע כי אין בו שום טוב. ועל זה חרב הבית ועל זה עדין חרב. אבל השכל שבכל דבר הוא פנימיות, גילו לנו חז"ל (ירושלמי נדרים)/ל"א שכל ישראל אע"פ שכל אחד גופו נפרד ופרצופו שונה ודעתו שונה, כולם קומה אחת ממש, כאיש אחד שצריך להרגיש כל אחד כאבר שהוא חלק ממנו, ובכאב של אחד מרגישים כולם.

ומי שלא אוהו בזה צריך לדעת שהוא כסיל משוגע ממש כעשו המבזה את הבכורה והשכל, וצריך מקלות ושמות להוציא השיגעון ממנו. ואם הוא בן תורה אזי אדרבה צריך לדאוג יותר מדוע התורה שלומד אינה מקלות ושמות להוציא אותו מהשגעון.

וכל זה רמז רבה בר בר חנה במעשה הנ"ל שסיפר ורבנו מבאר

גלא הוא היצה"ר. ממה שנקרא גל, שבחוש רואים שהוא גדול בשעתו וענק ומאיים להטביע את האדם
אבל ברגע קטן הוא מתנפץ כאילו לא היה. כי הוא רק רוח סערה מנותק מהחיות האמיתית/כ"ב כל חיותו רק

^{כ"א} **בבא בתרא** דף עג: אמר רבה אשתעו לי נחותי ימא האי גלא דמטבע לספינה מיתחזי כי צוציתא דנורא חוורתא ברישא ומחינן ליה באלוותא דחקיק עליה אהיה אשר אהיה יה ה' צבאות אמן אמן סלה ונייח.

גרסת עין יעקב על בבא בתרא אות (מט) שם אמר רבא, אשתעו לי נחותי ימא, האי גלא דמטבע לספינתא מתחזי כי צוציתא דנורא, חוורתא ברישא, ומחינן לה באלוותא דחקיק עליה, "אהיה אשר אהיה, יה (יה) ה' צבאות, אמן אמן סלה", ונייח.

^{כ"ב} **עין חיי מוהר"ן** – אות ה – התורות שנקאמרו על מאמרי רבה בר בר חנה אמר רבנו זכרוננו לברכה שאמרם בשם אומרו הינו בשם רבה בר בר חנה בעצמו. גם בעת שהתחיל לגלות תורות על מאמרי רבה בר בר חנה אז ספר שרבה בר בר חנה בא אליו ושחר פניו ואמר מדוע אינו משים לב להמאמרים שלו, ובקש אותו על זה שישים לבו עליהם, והוא יגלה לו בהם חידושים נפלאים ונוראים:

^{כ"ג} בתולד - ברישא, בתשכס - ברישא

^{כ"ד} בדפודי כתוב ופירוש רש"י ובנוסח המתוק הנמצא בלוח השמסות מדפודי שהדפיס מוהר"ת בסוף ספודי מעשיות כתוב פרשב"ס

^{כ"ה} בתולד ומתצו - דחקיק

^{כ"ו} בתולד עליה

^{כ"ז} בתולד ומתצו - אהי

^{כ"ח} בתולד ומתצו - אהי

^{כ"ט} תרגום - זה הגל שמטביע את הספינה נראה כמו ציץ של אש לבנה בראשו. ומכים אותו במקל שחקיק עליו אקיה אשר אקיה.

ל זה לעומת זה כמו שאת אור החכמה הנ"ל זוכים לו לאט לאט תחילה כאור נגה עד נכון כאור יום, הכי נמי כיון שהכלל כשזה קם זה נופל כך גם היצה"ר תחילה צריך להתלבש במצוות אח"כ מתלבש בהיתר עד שנעשה נבל ברשות התורה, ונופל לריקנות ויאוש ויראות נפולות, ומתקיים בו "אם תרצה אהיה בולע אותך" עד שנול לעבירות ממש.

^{ל"א} **ירושלמי נדרים** פ"ג הלכה ד' כתיב לא תקום ולא תטור את בני עמך - היך עבידא הוה מקטע קופד ומחת סכינא לידי תחזור ותמחי לידיה?

^{ל"ב} **כמבואר בתורה ח' אות ג** אף רשעים הדוברים על צדיק עתק בגאון ובוז, מאין מקבלין הם הרוח להשלים החסרון? אף דע שיש רב דקלפה והוא בחינת עשו, כמו שכתוב בעשו (בראשית ל"ג): "יש לי רב", והוא בחינת אלופי עשו, וכמו שתרגם אונקלוס: "רברבי עשו" בחינת הרב דקלפה. ומתקיים מקבלין הרשעים הרוח, והוא בחינת רוח השמאה, בחינת רוח סערה, כמו שכתוב (שם כ"ז): "הן עשו אחי איש שעיר" (ב). ועל כן הרוח שלהם גדול ותקוף לפי שעה כמו רוח סערה שהוא גדול בשעתו. ועל כן: "כל צוררי יפיח בהם" (תהלים י) "יפיח" דיקא, שמתגבר עליהם על ידי בחינת רוח פיו, שהוא גדול בשעתו, אף שאין לו קיום כלל ולסוף כלל ונאבד, ומסער גופה ונשמתה (ג);

כונב הלטאה שלשעתו בלבד רוגש מאד ובסמוך מת ומתייבש. ודמי לס"מ בסוף המעשה מרב ובנו שהס"מ שהיה נדמה לסוחר אמר לרב אם תרצה אהיה בולע אותך, אם תרצה דייקא, כי כל כוחו להפחיד בלבד/ל¹, ורק מי שמתייאש נבלע אצלו. ובגמ' ב"ב צא: המתייאש חייב מיתה (שם בבריתא שמחלוך וכליון נקראו (בדבה"י – א ד' כב) 'ואש ושרף, שכיון שהתייאשו מהגאולה נתחייבו שריפה) וכאן מבואר שהמתייאש נופל בידי האי גלא ונעשה משוגע כולו רוח שטות הרואה רק את הגלוי והחיצוניות בכל דבר. עין רואה ולב חומד, עד שמואס בתבונה וחפץ רק בהתגלות לבו. ובסופו מתנפץ בריקנות ועצבות וייאוש. ונקרא מת בחייו.

גלא הוא היצה"ר – במדרש לקח טוב – ויצו אותם לאמר. שיעקב כששלח מלאכים לעשו, צווה אותם לאמר לדורות, שלא יתקשו כנגד הגל, שכל המתקשה כנגד הגל, הגל שוטפו, וכל הנכנע מפני הגל הגל עובר; וכן ביבמות קכא. כששאלו את ר"ע כיצד ניצול מהים, אמר על כל גל נענית לראשי. ועל זה אמרו שם, אם יבואו רשעים להאדם ינענע להם ראשו.

ונענית לראשי הפירוש שמראה לו שמסכים ומודה לו, אעפ"כ זו העצה להנצל ממנו/ל². וכמו שכתוב (תהלים י כז) עם עיקש תתפתל, ע"ש מצודות דוד שפירש עם עקום תתעקם. כי זה בחי' זה לעומת זה כמו שהיצה"ר אין פיו ולבו שוים, כך במלחמה עמו צריך לרמאות אותו בפה ולב שאינם שוים. וכמ"ש ותקח רבקה את בגדי עשו וכו' ותלבש את יעקב וכו', ומבארים שרבקה הלבישה ליעקב את מדתו של עשו כדי לרמות אותו.

דמטבע לספינתא. ספינה הוא החן והחשיבות, לשון ספון וחשוב (לה"ל) רוצה לומר שהחשוב הוא בדרך כלל ספון ומכוסה, והטעם מבואר בסמוך כי היצה"ר רודף תמיד אחר החשוב להעלים אותו ובדרך כלל מצליח, עד כדי כך שהשם הנרדף לחשוב הוא ספון, אבל זה רק עתה בגלות אבל לעתיד לבוא יהיה להפך "ומלאה הארץ דעה כמים לים מכסים" שאז מימי החכמה הם יהיו גלויים ואילו הגשמיות שהיא הים תיהיה מכוסה במימי החכמה.

כי היצה"ר רוצה להטביע ולהשפיל ח"ו בחי' החן והחשיבות של ישראל, בחי' מלכות דקדושה [ל"ז] רוצה לומר שהיצה"ר רוצה להטביע את המלכות דקדושה, לכן משפיל את חשיבות ישראל, שהם המגלים בעודה את מלכות קדושה.

ומתחזי כי צוציתא דנורא חוורתא ברישי'ל^ח. כי מתחילה היצ"הר'לט מתלבש עצמו במצות, ומטעה את האדם כאלו מסיתו לעשות מצוה [מ"א]. **וזוהו בחי' צוציתא דנורא חוורתא^מ, אש לבנה.** דהיינו שהיצה"ר מראה עצמו אש בוערת לה' ונדמה שהוא לבן וטהור

יכמו שְׁפָתַיב (דברים ז): "וימשלם לשנאיו אל פניו להאבדו"; וימשלם לשון שלמות החסרון שנמשך לו, ודיהינן פְּחִינַת אַרְיַכַת הַרוּחַ. וְהָיָה: 'אל פניו, כי פניו הוא פְּחִינַת הַרוּחַ, כמו שְׁפָתַיב (ישעיהו ג): "הִקְרַת פְּנֵיהֶם עֲנָתָה בָּם" זֶה הַחֶטֶם (בְּמִוֹת כב). שֶׁהוּא פְּחִינַת הַרוּחַ, כְּמוֹ שְׁפָתַיב: "וַיִּפַח בְּאַפָּיו נְשִׁמַת חַיִּים", "כֹּל אֲשֶׁר נְשִׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו". אֵף הוּא לְהֶאֱבִידוֹ, כִּי אֵף שֶׁהוּא גְדוֹל לְפִי שְׁעָה לְסוּף נֶאֱבָד כִּנְל:

^{לז} **ובעין זה במעשה ג' מהחיגר – אמר המלך (השדים) להוקן: איך אתה בא לישב על מקום שלנו? אמר לו: מפני מה הוא מקומך? הוא מקום שלי! אמר לו: אין אתה מתירא ממני? השיב לו: לא! אמר לו: אין אתה מתירא? ופשט עצמו ונעשה גדול מאד עד השמים, ורצה לבלעו. אמר הוקן: אף על פי כן איני מתירא כלל, אך אם אני רוצה, תהיה אתה מתירא ממני. והלך והתפלל קצת, ונעשה עב וענן גדול, והיו רעמים גדולים, והרעם הורג אותם, ונהרגו כל השורי מלוכה שלו שהיו עמו, ולא נשארו כי אם הוא עם האחד שהיה עמו שם בתוך העגול, ובקש אותו שיפסק הרעם, ופסק:**

^{לד} **ר' נפתלי בונסון העיר שזה לא הותר במינות כי בע"ז אפילו להראות כאילו מודה אסור, וכדמצינו ברבי אליעזר הגדול שנענש על זה. עיין ע"ז טז: וקהלת רבה א' כד. ועיין ספר חסידים אות רכ. (ונחלקו בלשון המשתמע לשתי פנים שוטנשטיין ע"ז טז):**

^{לה} **מועד קטן כח. מאן חשיב מאן ספון**

^{לו} עיין הבעירך ערך ספון ועיין מלכים א' ו' ט' ושם ז' ו' חגי א' ד' וירמיהו כב יד שבכל מקום לספון לשון כיוסי

^{לז} ספר הלכות להאריז"ל בור דף נא.

^{לח} בתשכט - ברישא

^{לט} בתולד ומתוצו- היצה"ר

^מ עיין בעש"ט עה"ת בראשית אות קמו קמו ומקור מים חיים שם אות קכח קכט

^{מא} **עיין בעל שם טוב על התורה – פרשת בראשית אות קמו. שמעתי בשם מורי ביאור משנה (זבחים דמ"ז ע"א) קדשי קדשים שחיתתן בצפון וקדשים קלים שחיתתן בכל מקום, שהיצר הרע בא אל התלמיד חכם בדמות יצר טוב קבח) לעשות מצוה, מה שאין כן להמוני עם ודפח"ח: (תולדות יעקב יוסף פ' תשא דע"ד ע"ב. שופטים דקפ"ט ע"ב):**

שם אות קמו. שמעתי ממורי פירוש הש"ס (שבת דע"ה ע"א) שוחט משום מה מיחייב משום צובע, וחד אמר משום נטילת נשמה, ופריך משום צובע וכו' אלא אף משום נטילת נשמה, כי היצר הרע נידון לעתיד (סוכה דנ"ב ע"א) וקשה הא לכך נברא, וצריך לומר שבשביל זה נענש שעושה עצמו ליצר טוב וכו' (קכט), ובוהו יובן השוחט דעלמא חייב, וקשה הא לכך נברא, ומשני משום צובע שהוא צובע עצמו בדמות יצר טוב ועל ידי זה נוטל נשמה ופריך וכו', ומשני אף נטילת נשמה ודפח"ח: (ס' בן פורת יוסף דקכ"ז ע"א):

^{מב} בתשכט- חוורתא

אעפ"כ אף על פי כן **מלאך מזיק הוא** דהיינו שד/מגי^מ מזיק, יצר הרע שבלבו : והעצה לאדם הזה שיצרו הרע שד מזיק התגבר עליו היא מקלות ושמות

ומחינין^מ לוי' באלוותא דחקיק עלי' אקי'מה וכו'. ומכים אותו במקל שחקוק עליו שם אקי, היינו שעיקר הכנעתו של היצה"ר הוא ע"י התורה מ"שהוא כולה שמותיו של הקב"ה [מ"ז]. כל התורה היא שמותיו של הקב"ה, אבל השם העיקרי הוא שם אהי-ה בבינה שהיא כנגד עולם הבריאה שמשם יצאה התורה/מח"ד^מ דהיינו מעולם התשובה, ולשם התורה מחזירה, דהיינו אל התשובה, דהיינו להקים את המלכות דקדושה. כי שם אהי-ה לשון עתיד, היא בחי' חכם הרואה את הנולד, ובכל רגע כנגד הסתת היצר שואל מה אהיה אם אשמע לו, ומיד מזמן עצמי לתשובה שהיא הארת השם הזה בעצמו משרשו בבינה עולם התשובה, אהי-ה צדיק.

והתורה הוא מט בחי' ואוי' (נא)/נב. כי מבואר בגמרא (ב"ב י"ד.)^{נא} הלוחות ארכן וי"ו ורחבן וי"ו. וזהו בחי' אלוותא, דהיינו מקלות. התורה היא שמותיו, ואילו הלוחות הן הבסיס והקרקע עליו כתובים שמותיו. ו' טפחים על ו' טפחים זה המסגרת וגבול שעושה קרקע ובסיס לכתוב עליו את השמות שהיא התורה. וטפח לשון מכה/מ"ה, נמצא ו' טפחים הוא מקל שמכה את הגוף, בבחי' כך דרכה של תורה, פת במלח ומים במשורה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל וכו' (אבות ו' ד'). דהיינו דרך הלימוד מתוך דחק זה המקלות, והשמות הן החכמה, שכשהיא מתקבלת על בסיס של דוחק הגוף ודחוק צרכיו ותאוותיו, אזי הוא כמו על נייר חדש בחי' נ' מלכות דלית ליה מגרמא כלום.

דחקיק עליה אקי'מה וכו' שחקוק עליה שם אהי-ה וכו', היינו שמות קדושים, שהם בחי' התורה שכולה שמותיו ל הקב"ה. והם חקוקים על כל אחת מהלוחות שהיא בחי' וי"ו, והוי"ו הוא צורת מקל [נ"ז]. והיא גם כולה שמותיו של הש"י השם יתברך. נמצא שהתורה הוא מקל שחקוק בו שמות קדושים/מ"ז.

^מ היכל הברכה פרשת שלח במדבר יג יט – זכה עזר מלאך טוב נפש טוב שנתברר לתכלי' טוב ונעשה מן שד מלאך לא זכה לברר חלקו שולט עליו שד יצר הרע כי היצה"ר בא ממלכין קדמאין מן הגבורי' שצריכין בירור ותיקון מדות טובות ותורה ותפלה אם זכה לבררו נעשה עזר מלאך טוב לא זכה הוא שד רודף אחר תאות ומדות רעות.

היכל הברכה על ראה דברים יב כא – והענין כי החו"ג הם מתפשטים בכל בחינות עץ הדעת ומהחסדים אפילו בהתפשטות הם מלאכים והגבורות בהתפשטות נאחו בהן הרע ונעשה יצר הרע ומלאך יצר הטוב מתלבש בחלל הימין של הלב ומשם מתפשט בכל הגוף והיצר הרע בחלל השמאל של הלב ששם הרים וכל התאות ומדות רעות ומשם מתפשט בכל הגוף וזהו עץ הדעת מימינא חיים ומשמאלא מיתה כי היצר טוב מן החסדים דוגמת ליחה השרשיות המשקה ומחיה לכל הגוף והיצר הרע דוגמת חום הטבעי וכאשר הולך אדם ומחמם עצמו בעבירות אז החום של יצר הרע יתרבה בו אש של גיהנם הרע וימיתהו והענין זכה עזר כשישמור עצמו מן חמימות הרע מהתלהטות הרע של אש הרע של גיהנם המתלהט לחימום ניאוף וכיוצא וכופה את יצרו או נהפך לו כל אלה אש רע וחימום הרע לזהירות וזריזות ואור וחיות המצות ולימוד תורה בשמחה אש קדוש אש גבוה

^מ בתולד ומתצו- ומחיין

^מ בתולד ומתצו- אהי

^מ בנוסח המתקן שבסוף ספורי משניות- שהוא, בתולד- שהוא, ומתולד- שהיא

^מ תיקון י' דף כו, וזר יתרו צו, רמב"ן בראשית א' א', ולק"ם תורה נו אות ג'

^מ קהלת יעקב – ערך הג – י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, עוד יש לומר דהתורה בחינת חכמה ובינה אורייתא מחכמה נפקא אורייתא מבינה נפקת, והתורה שלנו הוא תורה דבריאה, ועל כן פתח בבית כמו שכתב הרב בליקוטי תורה בראשית,

^מ מתצו- היא

^ג בתולד ומתצו- ואי

^א עיין זהו פקודי דף וכו':

^ב עיין זהו פקודי רכו: – ואת קדמא דאורייתא, אתפליג לשבע מאה ושבעים וחמשה לכל סטר, וכלהו אתחזון באורא דרקיעא באת וי', ו' לסטרא דא, ו' לסטרא דא, וכן לכל סטריין. ואלין ויין הוו קיימין על עמודין נצח והוד, ואינן עמודין הוו קיימין על ניסא מלכות, וכלהו ויין עלייהו, בגין דרזא דאורייתא על וי' קיימא, ואינן ויין דאינן רזא דמהימנותא דאורייתא, כלהו על אינן עמודים קיימין, דאינן ריזין דנפקין בהו נביאים, רזא דלהון בכל סטר, ועל אינן קיימין קיימן אינן ויין. ו' עלאה איהו רזא דקול דאשתמע, ואיהו רזא דקיימא ביה אורייתא, בגין דאורייתא נפקא מההוא קלא פנימא דאקרי קול גדול, ודא קול גדול איהו רזא דאורייתא, ועל דא כתיב (דברים ה יט) קול גדול ולא יסף.

^ב בבא בתרא דף יד. – והלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועביין שלשה.

^ב נורים לה.

^ה ב"ק לד: ונתזה בקעת וטפחה על פניו ומת.

^ב בתולד ומתצו- אהי

^ב זהו חש ויצא דף ל וע"ח שער לב פ"ב

^נ צ"ע מדוע השמות חקוקים דייקא. ואולי רומז לדלעיל שהחן חוקק מקום בלב המתבקש, הכי נמי המקל שבו מכים את בעל העבירה הוא מקל שהחן של התורה חקק לה מקום בו. כי לתורה יש חן שהרי מעלה חן על לומדיה, ע"י שיש לה חן טופח על מנת להטפיה, כמו

היינו שהתורה הקדושה היא מכניע את היצ"הרי"ט [ט], שרוצה לעשות את האדם משוגע ממש ח"ו. משמע שתורה לא מכניס שכל לבטל השגעון, אלא מכניע את היצ"הר הרוצה לעשות אותי משוגע. דהיינו שהתורה נלחמת ביצ"הר ולא פועלת בדרך של עשה טוב, והרע יתבטל ממילא. אע"פ שגם זו דרך אמיתית, אבל צריך לדעת מתי הדרך היא של מלחמה, ומתי הדרך היא עשה טוב וממילא יתרון האור מן החושך. ונראה שרק כשברור לך שהאוייב הוא יצ"הר גמור, אזי לעולם ירגיז דייקא, אבל כשאויב הוא תערובת, אזי הדרך היא ביתרון האור מן החושך.

ובאן הוא מקום נרחב לטעות שהיא סיבת רוב המחלוקות, ובנקודה הזו היא עיקר היצ"הר שעל כן נקרא יצר הרע בה' הידיעה (כי הוא הרע בעצם בבחי' חוט המשולש עם עין הרע ולשון הרע) שכל מהותם לעשות מנקודה רעה כאילו הכל רע, ע"י שמניח אותה בתוך עין הרעה, כמו מטבע קטן שמסתיר את כל העולם (תורה קלא). וצריך לזכור התאוה לאכל היא רע ויצר לכבוד הוא רע, וראיה אסורה היא רע ומותרות הן רע, אבל כל יהודי הוא תערובת וגם היא לא בפנימיותו אלא בחיצוניותו. ובאמת גם הקל ביותר הוא היכי תמצוי נפלא לקיים בו המון מצוות של תורה.

כי בעל עבירי"ט הוא משוגע, [ט] כמו שאר"זל"ט (סוטה ג.) [ט] אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות. הגמ' שם דורשת את המילים כי תסטה לשון כי תשטה, ושם מדובר בזנות, וריש לקיש מביא משם ראייה לכל העבירות, אבל כנראה אין הדבר יוצא ממשוטו שעיקר הסטייה היא ע"י תאוות ניאוף, ובאמת הזנות היא עיקר הסטייה וזה לשון זנות לשון סטיה מהבעל ומהקב"ה ופונה לקבל חכמות ממקום אחר להתגלות לבו.

בעל עבירה משוגע ושוטה עין חגיגה ג: איהו שוטה (פרש"י הפטור מכל המצוות ואין קנינו קנין) ושם דף ד. דתניא אי זהו שוטה זה המאבד כל מה שנותנים לו. עכ"ל. ואמנם בעל עבירה הוא בוודאי מאבד "מה" שנותנים לו, כי מה גמט' אדם, דהיינו צורת אדם/ט"ו, דהיינו חכמה ודעת שנתנו לו הוא מאבד ובוחר בהתגלות לבו. **וכמו שהמשוגעים צריכים להכותם** כי באמת אע"פ שהם מלאים רוח שטות, יש להם בחירה, כמו שאמר רבנו/ט"ו, וע"י הפחד מהמכות יש בכוחו לעצור עצמו מהשיגעון.

יעקב שהוא החכמה ברח את בניו בחן ע"י שהיה בו חן טופח עמלה"ט. על כן החן שבתורה חוקק מקום במקל, (שהוא בחי' המתבקש שכן מתפעל מהחן) וכשמכים בעל עבירה במקל כזה, אזי גם הוא נעשה בחי' מתבקש המתפעל מהחן שבתורה ומתעורר לשוב בתשובה.

מקלות שהשמות חקוקים בו – צ"ע הרי כשחטאו ישראל בעגל האותיות פרחו, ואם חקוק אין יפרח ע"י החטא. אלא מלמד על כוח הגדול של יצ"הר שאפילו את החקוק יכול להפריח. כדמצינו ביוחנן כהן גדול שנעשה צדוקי בסוף ימיו – עיין ברכות כט: – תנן אל תאמין בעצמך עד יום מותך שהרי יוחנן כהן גדול שמשמ בכהונה גדולה שנים שנה ולבסוף נעשה צדוקי. ושמונים שנה היה כשר ונחקק בו הרבה חכמה ואע"פ כ"ה התגבר היצ"הר והחקוק פרח ממנו.

^ט מותרו ומתוצו- היצ"הר

^ט עיין זור ח"א מה: המזיקים יראים משמות הקודש

^{טא} בתולד- עבירה

ט"ב תורה עב – וידוע, שהיצ"הר של רב העולם, שהוא עכירת הדמים, הוא שטות ושגעון וסכלות גדול, כמ"ה שאמרו (סוטה ג): 'אין אדם עובר עברה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות'. כי באמת יש רוח שטות של עברה, שהוא חכם גדול יותר מכל העולם, ואף על פי כן הוא רוח שטות. אף זה הרוח שטות של רב העולם, הוא שטות ממש, אגיל פתי ומשגע.

שיחות מוהר"ן אות טז – מי שאינו שומע ומצית לדברי חכמים אמתיים הוא יכול להשתגע. כי עקר שגעון של כל המשוגעים הוא רק מחמת שהוא אינו מצית ושומע לדברי הבעלי שכל. כי המשוגע אם היה שומע וצית לדברי אחרים שהם הבעלי שכל בודאי לא היה משוגע כלל, כי אף על פי שלפי רוח שטות ושגעון שלו נדמה לו בברור גמור שהוא צריך לילך קרוע ולהתגלגל באשפה וכיוצא בזה מדרכי השטות ושגעון, אף על פי כן מאחר שהגדול ממנו אומר לו שאינו צריך לעשות כן אם היה מבטל דעתו נגד דעת הגדול ממנו בחכמה בודאי היה מתבטל כל השגעון שלו. נמצא שעקר השגעון הוא רק מחמת שהוא אינו רוצה לשמע ולצית לדברי חכמים והבן הדבר היטב:

^{טב} מתולד- שאח"ל

ט"ד סוטה דף ג. – ריש לקיש אמר אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות שנא' איש איש כי תשטה אשתו תשטה כתיב.

^{טה} בעש"ט עה"ת בראשית אות נו

טו עיין לק"ה נטילת ידיים לסעודה ובציעת הפת הלכה ו אות לו – כי זה רואין בחוש שיש בני אדם שרואין מהם כמ"ה מיני שגעון ממש שהוא רוח שטות ממש. ואף על פי כן אינם משגעים לגמרי וכל זה נמשך מניצוץ הדעת שיש בהם שמבינים שלא לצאת מהדעת לגמרי. אבל כשאחד פוגם בדעתו הרבה ונמשך אחר השגעון והרוח שטות שלו. אזי נעשה משגע ממש. וזה ידוע שכל אחד כפי עונותיו הוא משגע, כי בעל עברה הוא משגע כמו שמבאר בתחלת הספר לקוטי מוהר"ן, עין שם. כי אין אדם עובר עברה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות. וכפי רבוי העונות שנמצאין בהרבה בני אדם כידוע היה ראוי שיהיו נעשים כלם משגעים ממש. אף ה' יתברך מרחם על הבריות ומקיים דעתם שלא יצאו מדעתם לגמרי על ידי בחינת הנ"ל, דהיינו על ידי שעדין נשאר רשימה בדעתם שנמשך מהרמזים הנ"ל מניצוץ הנ"ל שעל ידי זה מבינים שלא לצאת מדעתם לגמרי פי מי שנכשל ונפל להרוח שטות יש לו עדין בחירה. כמו שאמר אדוננו מורנו ורבנו זכרוננו לברכה לאחד שהוא זכרוננו לברכה בעצמו אמר לו שיש לו שגעון וכו' ואחר כך אמר לו, אם אתה רוצה אין אתה משגע, והבן זה מאד. כי גם המשגע ממש כשפועל אותו היטב מכרח להשליך השגעון מחמת יראתו ומכל זה יכול האדם הרוצה לרחם על עצמו באמת להתגבר במעט מעט דעתו שנשאר לו עדין על הרוח שטות ושגעון המתגבר עליו בכל פעם.

ולשום עליהם שמות, כי לרפאותו שלא יצטרך תמיד מכות, זה ע"י שמות קדושים וקמעות, שהן סגולה להבריה ממנו את הרוח שטות. ויצה"ר.

כמו כן ממש, התורה שעוסקין, הוא בחי' מקלות ושמות, שבוזה מכין ומכניעין את היצ"הרס^ט, ומגרשין מן האדם את השגעון והרוח שטות שנכנס בו. כמבואר בערכין כא. בעניין חייבי עולות והמטרב ליתן גט לאשתו, מכים אותו עד שיאמר רוצה אני, וביאר הרמב"ם/ס"ח שאע"פ שמתרצה בגלל המכות, לא נחשב אנוס, כי בפנימיות נפשו הוא רוצה להיות ישראל, רק יצרו אנסו, וע"י המכות נחלש יצרו, ואזי הוא חוזר לרצונו האמיתי.

בחי' ומחינן ליה באלותא דחקיק עליה שמות וכו' כנ"ל (ס"ט) דהיינו שהמכות הם של קדושה ותקווה, על מנת לגלות את הטוב שבו, ולהחזירו בתשובה, להאיר בו שם אהי-ה שהוא הארת הבינה עולם התשובה, לכן שם אהי-ה חקוק במקל דייקא, שדייקא בזמן שמקבל מכות המחלישות את יצרו הרע, אזי בעוד יצרו חלש, מאירים בו הארת התשובה משם אהי-ה החקוק במקל המכה בעצמו, ואז הוא שב :

עתה חוזר לבאר את הפסוק בתהלים קיט א' שבו פתח את התורה עפ"י השגתו שביאר עד כאן

וזהו כל הנ"ל רמוז בפסוק [ז] אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'.

אשרי לשון הסתכלות [ע"א] כנ"ל בברכת משה רבנו ליוסף "בכור שורו הדר לו" שורו לשון הסתכלות, והוא מלשון אשורנו ולא קרוב/ע"ב.

תמימי דרך בחי' (בראשית כ"ה) יעקב איש תם [ע"ג]. שהוא בחי' השכל כנ"ל. היינו לזכות להסתכל על השכל שיש בכל דבר. שהוא בחי' יעקב איש תם. זה זוכין ע"י התורה. כי ע"י התורה אדם לומד להכין לבו להיות קרקע מוכן לקבל בו את החכמה בחי' יעקב, דהיינו להיות בוער ונכסף רק להמליך את הקב"ה, ואזי ממילא כל דבר שיראה, יצרף אותו לכיסופים האלו, וישתמש בו רק להמלכת הקב"ה. ממילא לא יהיה מתייחס לחיצוניות של הדבר, אלא לשכל הפנימי שלו, כיצד אפשר להמליך על ידו את הקב"ה. כגון מאכל טעים או אשה או עני, כל דבר השוטה החפץ בהתגלות לבו משתמש בו להנאתו, והחכם משתמש בו לאיזה מצווה, כגון לעשות עמו חסד, או על ידו חסד, לגלות מלכות שמים.

וזהו ההולכים בתורת ה'. כי ע"י שלומד תורה בכח עי"ז נותן כח למלכות דקדושה בחי' נו"ן לקבל מן השכל שהוא בחי' חי"ת כי אדם שאין לו מעצמו שום רצון ולא שכל, אלא רק כסופים אש להבה להמליך את הקב"ה, שזה עיקר הכנת הנ' דמלכות דקדושה, ממילא מאיר בו החכמה כיצד להמליך, כי הוא לא רואה שום דבר, אלא רק מחפש רצון ה' בכל דבר, ואזי יש לו חן. **ואזי נעשה חן והחן חוקק ת' בלב המתבקש ונתקבלים דבריו כנ"ל.**

ואזי נתעלה החן והחשיבות של ישראל. כי כשאיש ישראל יש לו חן, אזי יש חן לכל מעשיו, וכיון שהם רק המלכת הקב"ה, ממילא נתעלה החן והחשיבות של התורה ומצוות שהם רצונו ית', והחן והחשיבות של כל ישראל הממליכים אותו.

וכל התפללות והבקשות של ישראל נתקבלים כיון שנתעלה החן והחשיבות של שכל ישראל :

עד כאן ביאר חברותא קצר על תורה א'

^ט בתולד ומתרו- היצה"ר

^{סח} רמב"ם גרושין ב' כ' - ...מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו.

^{סט} עיין ויקרא רבה קדושים כה א'

^{טז} תהלים קיט א' הנ"ל בתחילת התורה

^{טזא} לשון אשורנו במדבר כג ט' וכד יז ועיין תורה קה

^{טזב} שאמר בלעם במדבר פרק כג (ט) כי מראש צרים אָרָאנוּ וּמִגְבְּעוֹת אֲשׁוּרְנוּ הָן עִם לְבָדְדָּ יִשְׁבֵּן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשְׁבּ:

חזקוני - (ט) ואשורנו - מביט מרחוק).

^{טזג} השמטות הוהר ח"א דף רנה: